Mervi Autti, Jenni Vanhala, Pekka Vasari

PRO LAPPONIA

Pohjois-Suomen rahasto 1954–1968 ja Lapin rahasto 1968–2012

Historiaoimikunta

Matti Hepola
Tarmo Jomppanen
Marjut Kuusisto
Kaarina Määttä

Tekijät

Taiteen tohtori, tutkija Mervi Autti, kirjoittaja ja kuvatoimittaja
Filosofian maisteri, arkistopäällikkö Jenni Vanhala, kirjoittaja
Filosofian maisteri, yliopisto-opettaja Pekka Vasari, tilastot

Taitto

Markus Ylikoski, Mainos- ja konsulttitoimisto Reddo Partners Oy

Kannen kuva

Marja Pirilä. Lapin kukka, Inari 2003. Kuvatoimisto Leuku.

ISBN 978-952-99411-9-3

2013

Mervi Autti, Jenni Vanhala, Pekka Vasari

PRO LAPPONIA

Pohjois-Suomen rahasto 1954–1968 ja Lapin rahasto 1968–2012

Kullero (Trollius europaeus) on Lapin maakuntakukka.
Kuvittaja Liisa Karintaus.

Esipuhe 7

I LAPPI OSANA POHJOIS-SUOMEN RAHASTOA 1954–1967 11

Lappi nousee 12
Taiteilijat järjestäytyvät ”Lapin henkisen elämän raunioille” 17
Kulttuurirahaston ensimmäinen maakuntarahasto Pohjois-Suomeen 21
Apurahoja tueksi ja tunnustukseksi 25
Käännekohtana vuosi 1962 29
Kulttuuripohjola vai hengenviljelyn jättömaa? 32

II LAPIN RAHASTON SYNTY JA LIITTYMINEN KULTTUURIVERKKOON 1968–1992 37

”Tekee mieleni heittää hattua ilmaan” 38
”Ei tarvetta eikä varaa kaavamaisuuteen” 42
Muutoksia kulttuuripolitiikassa 45
Yhteistyötä Lapin yliopiston kanssa 52
Taiteen ja tieteen tukija 56
Pitkäaikaisia toimijoita 61

III UUSIA AVAUKSIA 1993–2012 65

Pro Lapponia lamaa vastaan 66
Kulttuuria ja taloutta – kulttuurimatkailua 69
Huomio saamelaiskulttuuriin 82
Myrskyä ja muuta lastenkulttuuria 87
Hoitokunnan jäsenyydestä ja apurahojen vaikuttavuudesta 94
Lapin rahaston nimikkorahastot 100
Läänin kulttuurielämä tutuksi 102

IV LOPUKSI: ”HIENO HOMMA TUO KULTTUURI” 113

Loppuviitteet 118
Lähteet 126
Liitteet 134

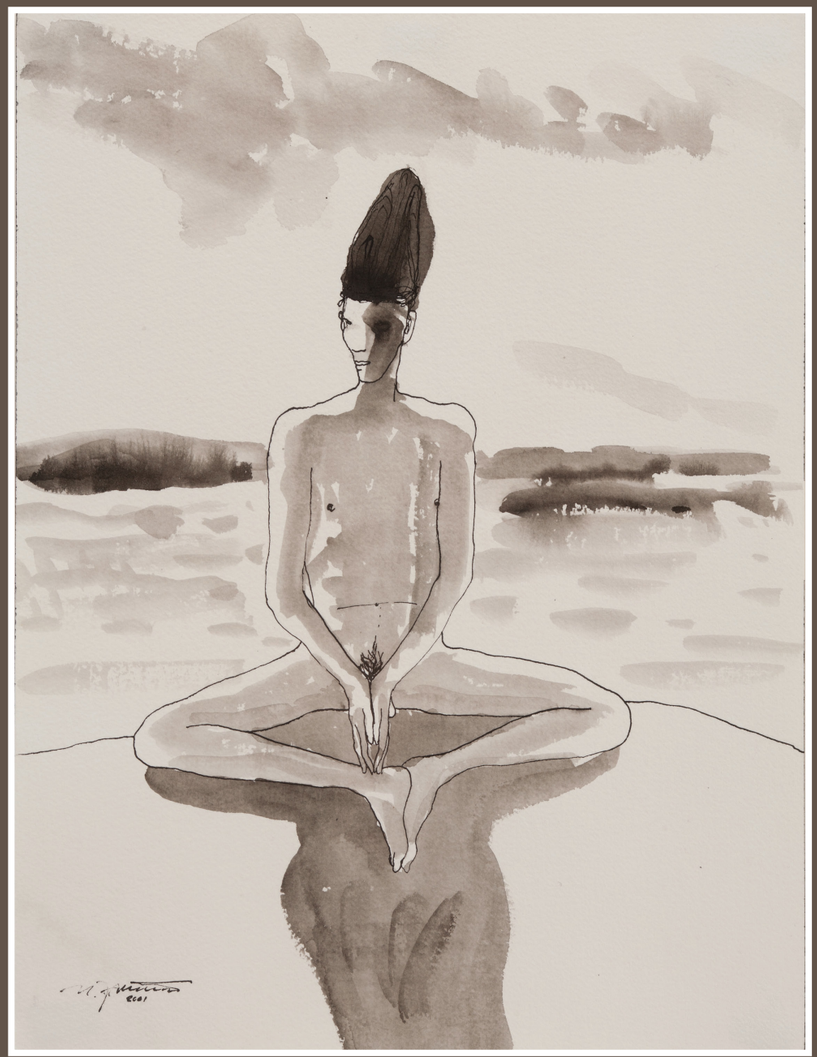

Helena Junttila: Hiljainen mies.
Kuva: Aineen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

Esipuhe

Suomen Kulttuurirahasto syntyi epäsuhdasta suomenkielisen ja ruotsinkielisen kansanosan kulttuurielämän tukemisessa. Kun pohjoisen asukkaat taas tunsivat jäävänsä alakynteen Suomen Kulttuurirahaston apurahojen jaossa, syntyi Pohjois-Suomen rahasto – ensimmäinen maakuntarahasto. Siitä Lappi irtaantui omaksi maakuntarahastokseen, Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahastoksi, vaalimaan omaa alueellista kulttuuriaan ja identiteettiään.

Suomen Kulttuurirahaston kannatusyhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja Yrjö Reenpää hahmotteli Kalevalan päivänä 1937 Suomen Kulttuurirahaston tulevaa tehtävää:

> *Abstraktisen ajattelun, tieteellisen kokeilun, taiteellisen luomistyön ja sosiaalisen toiminnan aloilla saavutetaan parhaat tulokset, kun toimitaan oman olemuksen mukaisesti. Nykyään tämä merkitsee kiinteän vuorovaikutuksen pitämistä muun maailman kanssa, ei vaan vastaanottaen, vaan kaikkeen aktiivisesti ja luovasti osaaottaen.*

Nuo tuolloin syntyneet ajatukset sopivat kuvaamaan Lapin rahastonkin toimintaa kautta aikojen. Rahaston vaiheet ovat sidoksissa yhteiskunnalliseen, taide- ja kulttuurielämään, jolloin Lapin rahaston voi nähdä myös osana lappilaista kulttuurihistoriaa. Siinä kulttuurin käsitettä itsessään ei nähdä pelkästään taiteelliseksi tai kirjalliseksi (korkea-)kulttuuriksi – vaikka se on myös sitä. Alueen kulttuurihistoriaa voi hahmottaa varsinkin Lapin sodan jälkeisessä tilanteessa, jolloin maakunta ponnisti ”tuhkasta” ja vaikeuksista ylöspäin. ”Ilmiö on sama, mikä saa hiilen muuttumaan timantiksi ankarassa paineessa”, kuten kirjailija A. E. Järvinen kirjoitti. Tuossa lausahduksessa on silloisen aikakauden mentaliteetin ydintä; lappilaista itsetuntoa ja jopa uhoa. Niihin liittyy myös historiikin otsikko Pro Lapponia, Lapin puolesta.

Toisaalta Lappi on ristiriitojen ja vastakohtaisuuksien maa. Se on sitä varsinkin suhteessa ”etelään” mutta myös maakunnan sisäisesti: laajan läänin eri osat poikkeavat toisistaan eikä ole liioiteltua sanoa, että Lapin rahasto on alueellaan paljon vartijana – tai oikeammin tukijana. Kulttuuritoiminta, ”hengen viljely”, ei harvaan asutussa, pitkien välimatkojen maakunnassa ole

ollut helppoa, eivätkä Pohjois-Suomen ja sittemmin Lapin rahaston aikana tapahtuneet taloudelliset ja elinkeinoelämän rakennemuutokset ole kohdelleet lempeästi äärialueita. Lappilaiset ovat joutuneet tekemään valintoja ja miettimään suhtautumistaan uuteen ja perinteiseen, kansainväliseen ja paikalliseen.

Tässä historiikissa nostamme esiin monia yksittäisiä ihmisiä. Asiat eivät pelkästään tapahdu, vaan niiden takana on joku joka tekee ne. Se, mikä heitä yhdistää, on paikallinen identiteetti ja sen arvon ymmärtäminen, oli sitten kyse yksityisestä vaikuttamisesta tai toiminnasta yhdistyksissä tai maakuntatasolla. Jo aiemmin siteerattu A. E. Järvinen nostaa esiin maakunnan mahdollisuuksia ja innovatiivisuutta Kaltio-lehdessä vuonna 1960:

> *Jos missään maassamme niin Lapissa on mahdollisuuksia löytöretkeilyyn, uuden löytämiseen, rakentamiseen ja valloittamiseen miltei kaikilla inhimillisen toiminnan aloilla. Lapilla ja sen keskuksella on paremmat mahdollisuudet uuden löytämiseen kuin siellä, missä sarat ovat jo vanhat, pitkät ja leveät.*

Aikaa katkelman julkaisemisesta on kulunut jo 33 vuotta. ”Löytöretkeily” ja sen tukeminen Lapin taiteen ja tieteen kentällä jatkuu.

Mervi Autti ja Jenni Vanhala

Outi Pieski: Linnunlaulupuu.
Kuva: Aineen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

Outi Pieski: Pehmeät silmät.
Kuva: Aineen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

I

LAPPI OSANA POHJOIS-SUOMEN RAHASTOA 1954–1967

Suomen Kulttuurirahasto alkoi suuntautua 1950-luvun alusta pääkaupunkiseudulta maakuntiin, ja vuonna 1954 perustettu Pohjois-Suomen rahasto oli maakuntarahastojen esikoinen. Sen laajaan, puoli Suomea kattavaan alueeseen kuuluivat Lapin lisäksi Kainuu ja Pohjois-Pohjanmaa. Lapin jälleenrakennukseen liittyi myös "henkinen viljely": kulttuurielämällä oli vahva sidos sodan lyömän maakunnan itsetunnon nousuun. Pohjois-Suomen rahaston ensi vuosikymmeniä leimasivat myös alueelliset ristiriidat ja lappilaisten halu muutokseen.

Lappi nousee

Lapin sodalla oli valtavan suuri merkitys lappilaisten elämässä. Myöskään Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Suomen rahaston syntyä tarkastellessa ei voi olla tuomatta esiin Lapin tuhoa, materiaalista, mentaalista ja kulttuurista katastrofia syksyllä 1944. Lapin sota ajoi pinta-alaltaan maan suurimman maakunnan asukkaat pois kodeistaan, vei satoja ihmishenkiä, tuhosi materiaalisia olosuhteita ja raunioitti henkisiä kehitysmahdollisuuksia vuosiksi ellei vuosikymmeniksi eteenpäin. Köyhä ja etäinen Lappi jäi monella tapaa ”varsinaisen Suomen” ihmisille vieraaksi ja merkitykseltään häilyväksi.[1]

Lapissa kulttuuri- ja hengellisen elämän jälleenrakennus käynnistyi vähitellen materiaalisen jälleenrakennuksen rinnalla – ja siihen liittyen. Pikkuhiljaa elpyvä kirkollinen toiminta, koulujen kulttuuritoiminta ja kotien kaunistaminen ”alkoivat luoda yhteyttä menetettyyn ja muistettuun elämäntunteeseen”. Yhdistys- ja taide-elämän kautta syntyi kontakti myös 1950-luvun uuteen suomalaiseen ja kansainväliseen taide- ja kulttuurielämään.[2]

Ilmari Kianto (edessä vas.) ja hänen takanaan seisova Reino Rinne heittivät ajatuksen Lapin kulttuurirahastosta ensimmäisinä ilmaan – ja lehtien palstoille. Oikealla istuva toimittaja Atte Kalajoki taas kirjoitti Pohjois-Suomen yhteisen rahaston puolesta. Kuvassa myös Mirjam Kalajoki ja Yrjö Tönkyrä Kansan Tahdosta Kaltion toimituksessa syksyllä 1946. (Osasuurennos)
Kuva: Pohjois-Pohjanmaan museo, kuva-arkisto.

Sotien jälkeen kulttuuri nähtiin kansallisena voimavarana ja kansallisen identiteetin rakentajana. Vuonna 1939 perustettu Suomen Kulttuurirahasto (SKR) oli vaikuttamassa kulttuuritoiminnan jälleenrakentamiseen ja ”henkisiin harrastuksiin” koko valtakunnassa. Rahasto pyrki kulttuurielämän vilkastuttamiseen ja sen tarkoituksena oli juurruttaa toimintaa myös maaseudulle ja Pohjois-Suomeen. Lapin kulttuurielämään sen toimet eivät kuitenkaan vielä tuossa vaiheessa sanottavasti vaikuttaneet, ja Suomen pohjoiset alueet olivat sodanjälkeisinä alkuvuosina kulttuurisesti eristyksissä. Toisaalta alueellinen itsetunto oli nousussa: muun muassa toimittaja ja kirjailija Reino Rinne, joka toimi Lapin Kansan päätoimittajana vuosina 1947–1950, oli aktiivinen kulttuuritoimija, ja hän oli perustajana ja hengenpuhaltajana useissa lappilaisissa kulttuuriyhdistyksissä. Hän kirjoitti Lapin kulttuurirahaston perustamisen puolesta Lapin Kansassa ja Kaltio-lehdessä.[3] Nimimerkillä Olavi Kitkalainen hän kysyi: ”Saataisiinko syntymään Lapin kulttuurirahasto?” Kaltiossa vuonna 1950:

> *Siinä maamme osassa, jota lännessä rajoittaa Ruotsi, pohjoisessa Norja, idässä Venäjä ja etelässä m.m. Suomi, ei ole helppo työskennellä henkisen viljelyn vainioilla – enemmän yksityisten kuin yhdistysten ja muiden yhteenliittymienkään.*
>
> *Vaikeutensa hengen vainioiden viljelijöillä muuallakin ovat, ei heidän asemansa missään kadehdittava ole – ei ainakaan Suomenmaassa. Mutta sittenkin on vielä erikseen pohjoinen ja ennen kaikkea pohjoisin, Lappi.*[4]

Aikaisemmassa olavikitkalais-kirjoituksessa oli tullut ilmi, että ajatus rahaston perustamisesta oli tullut Kainuusta kirjailija Ilmari Kiannolta.[5]

Lapissa henkisen jälleenrakennuksen kaipuuseen vastasi pian sodan jälkeen, toukokuussa 1945 perustettu Lapin maakuntaliitto. Läsnä oli 50 henkilöä, jotka edustivat maakunnassa toimivia järjestöjä ja kuntia.[6] Pohjolan

Sanomien päätoimittajana toiminut Uuno Hannula oli julkaissut vuotta aikaisemmin maakuntaliiton tarvetta koskevan pakinan, jonka alussa hän toi aluksi esiin läänin monimuotoisuutta ja vastakohtaisuuksia. Lisäksi hän kirjoitti:

> *Mutta onpa yhdistäviä(kin) siteitä. On ennen kaikkea tämä suuri, karu kaunis maavirtoineen, vaaroineen, tuntureineen. Emmekö tuntisi niitä omaksemme, olimmepa sitten lappalaisia tai lantalaisia, Kemin tai Tornion pirkkojen jälkeläisiä. -- Olkoon tämä Peräpohjolaa tai Lappia, niin joka tapauksessa se on meidän kallista kotiseutuamme.*[7]

Lapin maakuntaliitosta toivottiin Karjalan liittoa vastaavaa elintä. Agrologi Eino Kurkelan mukaan sen ympärille voisivat keskittyä jälleenrakennuksen ja muiden suurten maakunnallisten hankkeiden lisäksi ”tietojen talteenotto äskeisiltä vaiherikkailta vuosilta, perinteiden ja museoesineiden keruu sekä yleensä maakuntahengen elvyttäminen.” Hannulan johdolla oli jo ennen maakuntaliiton rekisteröimistä perustettu Lapin kulttuurijaosto. Sitä olivat ajaneet myös maisteri Yrjö Hillilä ja rehtori Toivo Kittelä, joka kutsuttiin puheenjohtajaksi. Sihteerinä toimi maisteri Vappu Hakoköngäs. Jo vuoden 1944 lopulla oli laadittu suunnitelma ”maakunnan henkistä jälleenrakennusta ajatellen” hävitetyn maakunnan alueella. Uskottiin musiikkitoiminnan, liikuntakasvatuksen ja ”näytelmäohjauksen” voimaan.[8]

Kemissä pidettiin maakunnan ensimmäiset laulu- ja voimistelujuhlat juhannuksena 1945, vaikka sopivan juhlapaikan ja laululavan saaminen tuottivatkin suuria vaikeuksia. Laululavan kustansi Kemin kaupunki. Juhlassa puhui maaherraksi nimitetty Uuno Hannula ja esiintyjänä oli muun muassa ”yhtyneet sekakuorot”, jossa oli 198 laulajaa. Saman vuoden syyskaudeksi palkattiin kaksi näytelmänohjaajaa, rouva Martta Hannula-Lieto ja taiteilija Unto Kekki, jotka liikkuivat ympäri maakuntaa ja ohjasivat näytelmien lisäksi juhlatilaisuuksien järjestämistä.[9] Tämä kaikki tapahtui hävitetyssä maakunnassa, jota rakennettiin uudelleen monessa mielessä.

Lapin maakuntaliitto paneutui tutkimus-, koulutus- ja valistustoimintaan sekä maakunnan yleiseen kehittämiseen, ja sen toimintaan kuuluivat myös perinne- ja kulttuurityö. Vuonna 1946 se järjesti laulujuhlat Torniossa

Seitapiirin ja Kemin Taideyhdistyksen järjestämien Lapin kulttuuriviikkojen ohjelmalehtisen kansi vuodelta 1950. Keskusteluillan ohjelmassa oli muun muassa Reino Rinteen alustus Lapin Kulttuurirahastosta. Kuvakooste: Mervi Autti.

evakosta palaavien kunniaksi. Kirjailija A. E. Järvinen kirjoitti tapahtuman hengestä kymmenisen vuotta myöhemmin:

> *Se oli jotenkin järkyttävää, mutta samalla yhdistävää ja kohottavaa. Siinä ilmeni kalevalaista, vanhan suomalaisen hengen rikkautta. Laulettiinhan sananmukaisesti kotien raunioilla.*
>
> *Nämä maakuntaliiton toimenpiteet olivat Lapin ihmisen elinvoiman näyte, mitä elinvoimaa todisti sitten ripeä jälleenrakentaminen. Nyt jälestä näistä tapahtumista on selvästi todettavissa, että ihminen kasvaa henkisesti vaikeuksissa. Ilmiö on sama, mikä saa hiilen muuttumaan timantiksi ankarassa paineessa.*[10]

Tilaisuuden lisäksi järjestettiin myös taidenäyttely, joka oli Lapin taiteilijoiden ensimmäinen yhteisesiintyminen. Seuraava kuvataiteilijoiden näyttely oli vuoden kuluttua maakuntaliiton järjestämän kulttuurijuhlan yhteydessä Rovaniemellä. Juhla koettiin tärkeäksi, henkisesti eheyttäväksi ja elämää normalisoivaksi.[11]

Hengenravinnon kaipuu näkyi myös Lapin asukkaiden yksityisissä harrastuksissa kuten esimerkiksi kirjojen lukemisessa. Lukuharrastusta tosin vaikeutti se, että suuri osa maakunnan lukemistoista oli tuhoutunut sodassa mukaan lukien Rovaniemen kauppalan kirjaston kirjat. Vain yksi kirja löydettiin ja pelastettiin raunioista. Sodan jälkeen monia Lapin kirjastoja autettiin taloudellisesti: kansanvalistusseura antoi maakunnan johtavalle kirjastolle Rovaniemellä 150 000 markkaa valtionavustusta. Läänin muut tuhoutuneet kirjastot saivat 70 000 markkaa.[12]

Lapin maakuntaliitto toimi pohjoisessa, mutta se suuntautui myös etelään. Samana vuonna kuin Rovaniemen kulttuurijuhlan eli vuonna 1947 se järjesti Helsingissä laajan näyttelyn ”Lappi nousee”. Näyttely markkinoi ja esitteli Lappia kasvun ja tulevaisuuden maakuntana sekä kulttuuriltaan, luonnonvaroiltaan ja maisemaltaan monipuolisena alueena – taidetta unohtamatta: yksi yhdeksästä osastosta keskittyi Lappiin taiteen innoittajana. Näyttely oli arvostettu ja suosittu. Presidentti J. K. Paasikivi kunnioitti läsnäolollaan juhlavia avajaisia, ja visuaalisesti esitettyyn Lappiin tutustui noin 13 000 henkeä.[13]

Taiteilijat järjestäytyvät ”Lapin henkisen elämän raunioille”

Lapin kulttuuritoiminta elpyi maakunnan omilla ehdoilla, ja kaupunkipaikoissa, varsinkin Rovaniemellä ja Kemissä se virkosikin nopeasti. Vuonna 1947 Rovaniemelle perustettiin kulttuuriyhdistys Seitapiiri, jonka nimi edusti ”jokapäiväisten toimintojemme ja katoavaisuutemme ylittävää hiventä jumalallista suuruutta”, kuten taiteilija Helmer Selin kertoi. Piirin aktiiveja olivat muun muassa kaksi vuotta sen puheenjohtajana toiminut Reino Rinne, hänen jälkeensä yhdistystä johtanut metsänhoitaja, kirjailija ja taidemaalari A.E. Järvinen, Muonion kunnan piirieläinlääkäri ja kirjailija Yrjö Kokko ja taidemaalari Aarne Hamara. Seuran toimintaan osallistuivat muun muassa kirjailijat Annikki Kariniemi, Annikki Setälä ja K. M. Wallenius, luumestari Johannes Lauri, taiteilijat Matti Jaukkuri, Einari Junttila, Olavi Jäntti, Matti Saanio, Ilta Sorro, Reidar Särestöniemi ja Unto Särkelä sekä oululainen taiteilija Aukusti Koivisto. Myöhemmin Reino Rinne kirjoitti lappilaisesta todellisuudesta:

> *Pyrkimyksenä oli tulien virittäminen Lapin henkisen elämän raunioille. Niin kuin miltei kaikki aineellinen, niin myös henkinen happi, jos sitä koskaan erikoisimmin oli ollutkaan, oli haihtunut sodan tulipaloissa. Silloisissa oloissa syntyneellä oli nimenomaan luovan kirjallisen ja kuvaamataiteellisen toiminnan aktivisteille henkisesti kannustava merkitys.*[14]

Kemiläiset taiteilijat perustivat samana vuonna 1947 Kemin Taideyhdistyksen. ”Kauneuden jano on ylevimpiä niistä vieteistä, joita ihminen on saanut suunnanantajiksi tiellänsä kehdosta suureen tuntemattomaan. - - Taide, kauneuden janon korkein palvelija tarjoutuu avuksemme kun haluamme janoamme sammuttaa”, kirjoitti hammaslääkäri Lauri Siikala yhdistyksen ensimmäisen vuosinäyttelyn esittelyvihkoseen. Yhdistys[15] syntyi hänen taideharrastuksensa tuloksena. Se ryhtyi muun muassa jakamaan ensimmäisinä toimintavuosinaan ”vaatimattomia tunnustuspalkintoja” kaupunginteat-

terin ansioituneille näyttelijöille, jaostonsa jäsenille ja muille paikkakunnan taide-elämää edistäneille ihmisille. Myöhemmin tunnustuksena jaettiin kemiläisen kuvanveistäjän tekemä Jukolan veljesten Lauria kuvaava pronssiin valettu pienoisveistos. Lauri-nimeen liittyi samalla ajatus Lauri Siikalasta, keskeisestä kulttuurivaikuttajasta.[16]

Seitapiiri ja Kemin Taideyhdistys alkoivat suunnitella yhteistä ja koko maakunnan kattavaa kulttuuritoimintaa, muun muassa Lapin kulttuuriviikkoja. Ensimmäisen kerran ne olivat Seitapiirin järjestämänä Rovaniemellä vuonna 1949, ja tilaisuuksiin osallistui peräti 7000 kävijää. He saivat osallistua musiikki- ja teatteriesityksiin, taidenäyttelyyn ja kirjailijamatineaan. Yhdistys oli pyytänyt rohkealle kulttuuriviikko-toiminnalleen rahoitusta Suomen Kulttuurirahastolta, mutta ei harmikseen saanut anomukseensa edes kieltävää vastausta. Seuraavana vuonna järjestetyn Lapin toisen kulttuuriviikon keskeisenä keskusteluaiheena olikin kysymys siitä, saataisiinko Lappiin oma kulttuurirahasto. 1940–1950-lukujen vaihteessa Seitapiiri ja Kemin Taideyhdistys pyrkivät kehittämään verkostoja, johon kuuluivat maakunnan kulttuuritoimijat, ja luomaan vuotuisesta tapahtumasta koko Lapin yhteinen juhla. Tavoitteena oli, että vuoden pimeimpään aikaan pidetty kulttuuriviikko olisi tuonut valoa maakunnan kaukaisimpiinkin kyliin. Lappi osoittautui kuitenkin liian laajaksi ja välimatkat pitkiksi ja hankaliksi tämän kaltaiselle kulttuurityölle. Kulttuuriviikkoja järjestettiin kuitenkin vuosittain loka-marraskuun vaihteessa aina 1960-luvun lopulle asti, mikä kertoo paitsi yhdistysten jäsenten pitkäjänteisestä ja sinnikkäästä työstä myös Kemin ja Rovaniemen kaupunkien kulttuuriystävällisyydestä.[17]

”Lapin kirjailija on yksin”, kirjoitti aktiivinen Reino Rinne. Hän pohti Lapin taiteilijoiden apurahatilannetta Helsingin Sanomissa keväällä 1950:

> *Yleensä maaseutukirjailijat haaveilevat turhaan apurahoista, niiden loisteessa he eivät pääse lämmittelemään, paitsi joku harva kuin sattumalta. Tuntuu kuin pitäisi olla helsinkiläinen, ainakin puolittain, ja kuin täytyisi omata läheisiä henkilökohtaisia tuttavia apurahalautakunnissa, ennenkuin mihinkään apurahoihin voisi päästä käsiksi. Niin sanotut Lapin kirjailijat jäävät jokseenkin tasaisesti ilman apurahojen auringon paistetta – kuten myös Lapin kuvataiteilijat.*[18]

Samanaikaisissa päiväkirjamerkinnöissään Rinne jatkoikin Lapin rahaston kaavailuja: ”Siitä tuskin on suurta apua vielä tälle sukupolvelle, mutta nousevalle varmasti.” Hän kirjoitti vielä, kuinka

> *Pentti Haanpää on saanut ainoana pohjoissuomalaisena Suomen Kulttuurirahaston apurahan 100 000 markkaa. Mahdollisesti ainoana maalaisena. Hän on saanut sen ansioista, hänelle se kyllä kuuluu. Mutta eikö sen lisäksi edes yhtä apurahaa Lappiin olisi räkännyt?*[19]

Reilun viikon päästä Rinteen päiväkirjamerkinnästä ajatus oli jo siirtynyt askeleen lähemmäksi toteutumistaan: Seitapiirin kokouksessa oli ryhdytty toimiin Lapin Kulttuurirahaston perustamiseksi ja vuonna 1951 seurassa laadittiin jo ehdotus Lapin kulttuurirahaston kannatusyhdistyksen säännöiksi.[20] Tätä kaiketi voidaan pitää Lapin rahaston eräänlaisena esiasteena. Mutta vielä ei ollut rahaston aika.

Lapin kulttuuriviikon kirjallisuusmatinea oli Rovaniemellä vuonna 1953. Siihen osallistuivat muun muassa Annikki Kariniemi-Willamo (vas.), A. E. Järvinen, Erkki Tanttu, Marja-Liisa Vartio, Yrjö Kokko (seisomassa) ja Artturi Leinonen. Kuva: Marja Vuorelainen, Suomen Metsästysmuseon kuva-arkisto, A. E. Järvisen kokoelma.

Vaikka apurahoja jakavien tahojen huomio ei Lappiin kohdistunutkaan, sai pohjoisin maakunta sitä elinkeinoelämältä ja poliitikoilta. Lappi, joka oli sotien jälkeen monella mittapuulla laskettuna köyhä, oli luonnonvaroiltaan rikas. Suomi tarvitsi kaikkia resurssejaan noustakseen sodan tuhoista, ja pohjoisen luonnonvarat valjastettiin taloudellisen kasvun ja teollisen kehityksen edistämiseen. Lappi siirtyikin agraarista yhteiskunnasta jälkiteolliseksi puolen vuosisadan aikana eli hyvin nopeasti verrattuna esimerkiksi muihin Euroopan maihin. Elinkeinorakenteen muutos ei liittynyt vain talouteen, vaan kyse oli myös kulttuurisesta ja sosiaalisesta murroksesta. Sen kokivat erityisesti ne, jotka huomasivatkin asuvansa ”autioituvalla syrjäseudulla” ja joutuivat muuttamaan teollisuuden ja palveluelinkeinojen työvoimaksi kasvukeskuksiin, eteläisempään Suomeen ja Ruotsiin. Teollistuminen ja raju elinkeinorakenteen muutos johtivat maakunnan entistä suurempaan riippuvuuteen Etelä-Suomen keskusten poliittisesta ja taloudellisesta vallasta.[21]

Toisaalta Lappi halusi näyttäytyä erillisenä ja itsenäisenä osana maata. Lapin läänin maaherra Uuno Hannula – joka oli perustamassa myös Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Suomen rahastoa – totesi maakuntaliiton Lapin läänin tulevaisuuden tavoitteita -julkaisussa vuonna 1954: ”Päämäärämme on: vähin erin vapaaksi valtion ’kainalosauvoista’. Tahdomme seistä omilla jaloillamme.”[22] Myös kulttuurin tukeminen ja esille nostaminen sopi tähän tavoitteeseen enemmän kuin hyvin. Kulttuurin tuelle oli selvä tarve ja tilaus – olivathan lappilaiset taiteilijat ja muut kulttuuritoimijat olleet aktiivisia jo vuosien ajan.

Kulttuurirahaston ensimmäinen maakuntarahasto Pohjois-Suomeen

Lapissa väläytelty ajatus omasta kulttuurirahastosta herätti mielenkiintoa myös Pohjois-Pohjanmaalla. Sielläkin oli petytty pohjoisen Suomen unohtamiseen apurahojen jaossa. Nähtävästi ajatus Lapin tai laajemmin koko Pohjois-Suomen kulttuurirahastosta kypsyi yhtä aikaa useammalla taholla. Oulussa sen puolesta puhui muun muassa toimittaja ja kulttuurivaikuttaja Atte Kalajoki, ja keskustelua Lapin tai Pohjois-Suomen kulttuurirahaston perustamisesta käytiin vilkkaasti hänen päätoimittamassaan kulttuurilehti Kaltiossa.[23]

Koko Pohjois-Suomen kattava rahasto sai kannatusta, koska sillä uskottiin olevan enemmän painoarvoa ja vaikutusmahdollisuuksia kuin yksin Lappiin sijoittuvalla ja sen kulttuurielämän tukemiseen kohdistuvalla rahastolla. Toisaalta Lapin rahastolla oli edelleen puolustajansa: Seitapiirissä kannatettiin itsenäisen Lapin rahaston perustamista. Reino Rinne kritisoi ankarasti Pohjois-Suomen rahaston ”Helsinki-keskeisyyttä” ja muisteli vuonna 1988, kuinka

> *Seitapiirissä ikään kuin sytytettiin loimuavat tulet Lapin oman kulttuurirahaston aikaansaamiseksi. Rahasto olikin jo syntymässä, säännöt ja toimintasuunnitelmat suurkeräystä myöten valmiina, mutta sitten tuli mutka matkaan. -- Lappiin oli tulossa itsenäinen kulttuurirahasto. Sitä Helsingissä suorastaan säikähdettiin. Ajatella: mikä riesa Lapista vielä voisi tulla! Henkisesti voimakas, henkisesti itsenäinen alue kaukana maan ääressä!*[24]

Sovinnollisempi A. E. Järvinen taas kirjoitti jäsenistön mielipiteistä ja omista näkemyksistään kirjeessään Atte Kalajoelle vuonna 1952:

> *Kulttuurirahastoasiasta oli taas vilkas keskustelu, mutta päätös tuli samaksi kuin aina aikaisemmin: Lapille on saatava oma kulttuurirahasto. Nyt, kuten aikaisemminkin, päätös oli yksimielinen. Minä itse olen*

kahden vaiheilla. Tuntuu kyllä kuin toiminta olisi kiinteämpi, jos Lappi olisi oma kokonaisuutensa, toisista aivan riippumaton, mutta yhteistyöstä saattaisi olla muita etuja.

En kyllä ymmärrä, mistä saamme täällä sen työvoiman, mikä tarvitaan kaikkien suunnitelmien läpiviemiseksi. Tuntuu, että äänessä olijoita on vaikka kuinka paljon, mutta kun työtä pitäisi tehdä, kaikki katoavat. Jokaisella on muka liian paljon muita tehtäviä.[25]

Pohjois-Suomen oma rahasto realisoitui, kun Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakuntaliitot ryhtyivät tukemaan hanketta: ensimmäinen rahaston perustamista koskeva neuvottelu käytiin Kemissä 30.1.1953. Mukana olivat muun muassa Lapin läänin maaherra Uuno Hannula, Oulun läänin maaherra Kalle Määttä, A. E. Järvinen Seitapiiristä, Lauri Siikala Kemin Taideyhdistyksestä ja kapellimestari Urpo Pesonen Oulun Merikoski-kerhosta. Pohjois-Suomen kulttuurirahasto perustettiin saman vuoden syyskuussa, jolloin maakuntaliitot olivat hyväksyneet sen säännöt. Tuossa vaiheessa rahastoon oli liittynyt myös Kainuu.[26]

Ensimmäisen vuotensa Pohjois-Suomen kulttuurirahasto eli itsenäisenä, erillään Suomen Kulttuurirahastosta. Kuitenkin varainhankita ja rahaston painoarvon lisääminen vaikuttivat siihen, että Pohjois-Suomen kulttuurirahasto ryhtyi yhteistyöhön keskusrahaston kanssa. Yliasiamies L. A. Puntilan ja maaherra Uuno Hannulan yhteistyön tuloksena neuvoteltiin Pohjois-Suomen kulttuurirahasto osaksi Suomen Kulttuurirahastoa – sen ensimmäiseksi maakuntarahastoksi syksyllä 1954.[27]

Osa lappilaisista kulttuurivaikuttajista otti tiedon vastaan ristiriitaisin tuntein. Etenkin rahaston ensimmäisiin ideoijiin kuulunut Reino Rinne ja muut seitapiiriläiset olivat harmissaan asioiden saamasta käänteestä. Rinne koki, kuinka nyt ”maakuntaliitot pääsivät Helsingin vallan alla näennäisesti ohjaamaan pohjoisen kulttuurin kohtaloita.” Ongelmaksi nähtiin siis myös maakuntaliittojen laaja vaikutusvalta, seitapiiriläiset kun olivat toivoneet siltä lähinnä rahoitus- ja käynnistysapua. Samoin rahaston laajeneminen puoli Suomea kattavaksi Pohjois-Suomen rahastoksi oli yhdistyksen jäsenille pettymys. Toisaalta Pohjois-Suomen rahastoa tuskin olisi syntynyt, ellei mukaan olisi saatu myös maakuntaliittoja. Niillä oli etenkin taloudellisessa

Päätoimittaja, kansanedustaja ja maaherra Uuno Hannula, keskeinen kulttuuri- ja talousvaikuttaja Pohjois-Suomessa. Kuva: Museovirasto.

mielessä paremmat mahdollisuudet edistää asiaa, kirjoittaa Jenni Vanhala Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Pohjanmaan rahaston historiikissa. Ajatus omasta Lapin rahastosta jäi kuitenkin – ja edelleen – kytemään.[28]

Lapissa alettiin muutoinkin järjestäytyä: taide- ja kulttuuriyhdistysten lisäksi perustettiin Lapin tutkimusseura vuonna 1959 ja Lapin korkeakouluseura vuonna 1962. Molemmissa yhdistyksissä toimi samoja henkilöitä kuin Pohjois-Suomen rahastossakin keskeisimpinä vaikuttajina maaherra Uuno Hannula ja Lapin maakuntaliiton toiminnanjohtaja Otto Timonen. Lapin tutkimusseura toimi Lappiin kohdistuvan tutkimustyön hyväksi sekä tutkimuksen ja käytännön elämän välisen yhteistyön edistämiseksi. Lapin korkeakouluseuran tehtävänä taas oli edistää Lapissa korkeakoulutasoista opetusta, lähinnä kesäyliopistotoimintaa, ja tasoittaa tietä yliopiston saamiseksi maakuntaan.[29] Lappi oli pitkään ollut muualta tulleiden tieteentekijöiden tutkimuksen kohteena ja innoituksen lähteenä kulttuurin alalla. Nyt painopiste alkoi siirtyä ja ohjia otettiin omiin käsiin.

Kauppaneuvos Veli Aine, Lapin taiteen tukija. Kuva: SKR.

Apurahoja tueksi ja tunnustukseksi

Pohjois-Suomen rahasto sai ensimmäisinä vuosinaan rahoitusta Suomen Kulttuurirahastolta, maakuntaliitoilta ja yksityisiltä lahjoittajilta, joilta saadut varat jaettiin apurahoina. Todenteolla varainhankintaan päästiin vasta 1950-luvun lopussa, ja kantarahastoa alettiin kasvattaa järjestelmällisen varainkeruun myötä. Ensimmäiset nimikkorahastot, Kalle Määtän sekä Fanny ja Yrjö Similän rahastot, perustettiin vuosijuhlassa 1961.[30]

Varsinaisesti Lappiin keskittynyt nimikkorahasto oli Elli ja Uuno Hannulan vuonna 1964 lahjoittaman pääoman turvin perustettu Lapin tutkimusrahasto. Sen tarkoituksena oli edistää talouteen keskittyvää tutkimustyötä maakunnassa Lapin Tutkimusseuran myötävaikutuksella. Hannuloiden lahjoitus käsitti kaksi Torniossa sijaitsevaa metsätilaa, joiden rahallinen arvo oli lähes neljä miljoonaa markkaa. Seuraavan vuoden aikana rahastoa täydensivät vielä liikeyritysten tekemät lahjoitukset, joita kertyi yli kahden miljoonan markan arvosta. Toinen Lappiin keskittynyt nimikkorahasto, Pohjois-Lapin tutkimusrahasto, perustettiin Irja ja Väinö Pekkalan sekä Rakennustuote Oy:n lahjoituksen turvin vuonna 1965. Rahaston nimi muutettiin myöhemmin Irja ja Väinö Pekkalan rahastoksi. Sen tavoitteena oli tukea erityisesti Utsjoen, Inarin ja Enontekiön sivistyksellistä ja kotiseutu- ja muinaistutkimusta edistävää työtä. Hannuloiden ja Pekkaloiden lahjoituksilla on ollut Lapille kauaskantoisia vaikutuksia. Esimerkiksi vuosina 2000–2012 Lapin tutkimusrahasto jakoi yli 400 000 euroa ja Pekkalan rahasto 93 000 euroa.[31]

Lisäksi torniolaiset Eila (os. Rantanen, s. 1920) ja Veli Aine (1919–2008), Aineen Autoliikkeen toimitusjohtaja tukivat merkittävällä lahjoituksella Pohjois-Suomen rahastoa vuonna 1966. Heidän lahjoittamansa pääoman turvin perustettiin kuvataiteita tukeva Lapin taiderahasto. Veli Aine oli yksi merkittävimmistä taiteentukijoista Lapissa. Hänen kiinnostuksensa kuvataiteita kohtaan johti taiteen systemaattiseen keräilyyn, kokoelman syntymiseen ja sen myötä Aineen taidemuseon syntymiseen Torniossa 1986. Aineen taidemuseon johtaja Katriina Pietilä-Juntura kirjoittaa, kuinka Veli Aineen työ suomalaisen ja lappilaisen kulttuurin edistämisessä ja tukemisessa on ollut mittavaa ja pyyteetöntä. Hän sai 1969 kauppaneuvoksen arvonimen ja

Tekstiilitaiteilija ja tunnettujen raanujen luoja Elsa Montell-Saanio 1950-luvulla. Kuva: Matti Saanio.

Lapin yliopiston taiteen kunniatohtorin arvon 1999 ansioistaan suomalaisen ja lappilaisen taiteen ja kulttuurin edistämisessä ja tukemisessa.[32]

Kainuun korpikirjailija Ilmari Kianto (1874–1970) sai Pohjois-Suomen rahaston ensimmäisen apurahan Kajaanissa keväällä 1954. Kiannon kirjailijanura oli tuohon mennessä kestänyt 58 vuotta, ja hän oli kirjoittanut noin kuusikymmentä kirjaa. Tärkeimpiä niistä olivat köyhälistöromaanit Punainen viiva (1909) ja Ryysyrannan Jooseppi (1924). Rahaston kassaan kertyneet 300 000 markkaa luovutettiin hänelle kokonaisuudessaan ja hakemuksetta. Apurahojen julkinen haku oli saman vuoden syksynä, ja rahaston toinen jakotilaisuus pidettiin Torniossa tammikuussa 1955. Oululainen taidemaalari Aukusti Koivisto, romanttisen erämaa-Lapin kuvaaja, sai lähes 40 vuotta kestäneestä työstään 300 000 markan tunnustuspalkinnon. 200 000 markan suuruisia apurahoja myönnettiin neljälle muulle, joista kolme oli lappilaisia. [33]

Pohjois-Suomen rahaston lappilaiset apurahansaajat olivat etupäässä tunnettuja ja arvostettuja taiteilijoita. Lapin luonto ja perinteet näkyivät monien taiteilijoiden töissä. Muun muassa tekstiilitaiteilija Elsa Montell-Saaniolle (s. 1926) myönnettiin 200 000 markkaa koltan ja ruijan raanujen tutkimiseen vuonna 1958. Kansainvälisyys näkyi muutenkin jo varhaisessa vaiheessa: vuonna 1960 rovaniemeläislähtöinen oopperalaulaja Maila Haataja (1928–2001) sai stipendin lauluopintoihin Wienissä. Silloin myös kittiläläinen kuvataiteilija Reidar Särestöniemi (1925–1981) sai apurahan Pohjois-Suomen Kulttuurirahastolta. Edellisenä vuonna hän oli pitänyt Helsingissä menestyneen yksityisnäyttelyn, josta hän ponkaisi julkisuuteen: ”Lapin maalari” oli syntynyt. Pohjoisen luonnon taju, itsensä kokeminen osaksi sitä, on keskeistä Särestöniemen tuotannossa, kuten hänen hyvä ystävänsä Brita Polttila kirjoitti. Reidar Särestöniemi oli kiistelty hahmo. Hänet nähtiin myönteises-

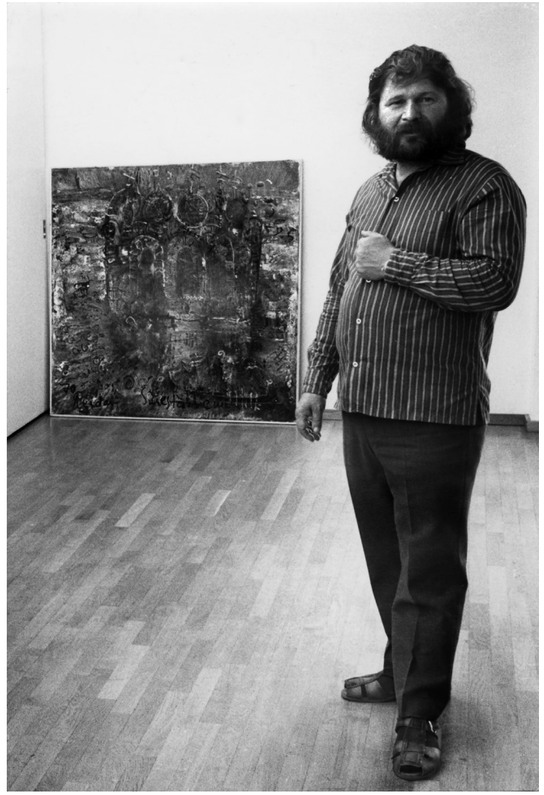

Lapin maalari Reidar Särestöniemi vuonna 1970. Kuva: Lapin Kansa

sä merkityksessä koko Lapin edustajana, jossa ruumiillistui pohjoisen itsetunnon nousu, mutta toisaalta häntä kadehdittiin ja pilkattiin. Myöhemmin, vuonna 1970, Särestöniemelle myönnettiin Lapin rahaston tunnustuspalkinto ja siitä viiden vuoden kuluttua hän sai professorin arvonimen.[34]

Seitapiiriläisiin kuulunut A. E. Järvinen (1891–1963) sai Pohjois-Suomen rahaston tunnustuspalkinnon vuonna 1963. Varsinaiselta ammatiltaan metsänhoitaja, alun perin helsinkiläinen Järvinen tuli Lapissa tunnetuksi kirjailijana, mutta myös taidemaalarina. Hän kirjoitti elämänsä aikana parikymmentä eräaiheista teosta, ja hän oli alansa klassikko ja käsite, jonkinlainen eräkirjallisuuden Päätalo, kuten Petteri Holma ja Risto Pyykkö häntä määrittelevät taiteilijasta kertovassa teoksessa Kairanviemä (2006). Järvisen kirjallista tuotantoa on pidetty impressionistissävytteisenä, jossa alati muuttuvat valot, varjot ja tunnelmat ovat keskeisiä. Hänen vesivärimaalauksissaan on samanlainen hetkellisyyden vaikutelma. ”Tarvitsen kumpaakin, niin sivellintä kuin kynääkin”, oli taiteilija sanonut.[35]

Käännekohtana vuosi 1962

Pohjois-Suomen rahaston ensimmäisinä toimintavuosina pyrittiin apurahojen jaossa tasapuolisuuteen tieteen ja taiteen välillä sekä kolmen jäsenmaakunnan kesken. 1960-luvun kuluessa Pohjois-Pohjanmaan ja erityisesti Oulun osuus alkoi kuitenkin korostua. Oulun yliopisto oli perustettu vuonna 1958, mikä kasvatti rahastolle osoitettujen ja myös myönnettyjen tieteen apurahahakemusten määrää – suuri osa stipendeistä annettiin oululaisille. Lappilaisille suunnatut apurahat myönnettiin myös pääosin kaupungeissa asuville. Pohjois-Suomen rahastosta jaetuista 111 apurahasta ja palkinnosta Lappiin kohdistui 37, joista 17 Rovaniemelle, 10 Kemiin ja neljä Tornioon. Yksittäisiä apurahoja tipahteli myös pienemmille paikkakunnille, Inariin, Kittilään, Sodankylään, Ylitornioon ja Kemijärvelle. Koko rahaston toimialueella ylivoimainen apurahaharava oli kuitenkin Oulu, jonne myönnettiin lähes puolet kaikista jaetuista apurahoista ja palkinnoista.[36]

Vuonna 1962 Lappiin ei liiennyt ainuttakaan apurahaa, ja yhtä kajaanilaista lukuun ottamatta kaikki apurahansaajat olivat Oulusta. Tämä nostatti puheita Lapin syrjimisestä Pohjois-Suomen rahastossa, tai ”Oulun kulttuurirahastossa”, joksi jotkut rahaston nimesivät. Reino Rinne kommentoi Lapin kulttuurirahaston perustamista käsittelevässä keskustelutilaisuudessa huhtikuussa 1962: ”Suuntausta voitaisiin kenties muuttaa mutta epäilen syvän vakavasti: tuskin koskaan pysyväisesti, tuskin milloinkaan niin humaanisti ettei tämä pohjoinen alue joka tapauksessa tuntisi olevansa lapsipuolen asemassa.” Ajatus Lapin omasta rahastosta heräsi uudelleen henkiin, ja sitä rummutettiin muun muassa vastaperustetun Pohjoiset kirjailijat -yhdistyksen kirjallisuusliitteessä Lapin Kansassa.[37] Myös kemiläinen kirjailija Saul Nieminen oli Pohjolan Sanomissa julkaistussa mielipiteessään huolissaan taiteilijoiden asemasta ja ennakoi rahaston tulevaa kehitystä:

> *En tunne rahaston jakoperusteita, mutta oletan, että liikkumistila on sangen laaja. Tämä tulee johtamaan asiat siihen pisteeseen, että nyt kun Oulussa on yliopisto, yliopistossa työskentelevät tutkijat tulevat saamaan joka vuosi näistä apurahoista leijonanosan. Luullakseni tämä*

ei ole ollut alun perin tämän rahaston tarkoitus.

Tapahtunut jako osoittaa, että jo nyt on menty rahaston käytössä väärään suuntaan. Kirjailijat ja vapaat taiteilijat ovat jääneet liiaksi vähälle huomiolle. Asiaintila paranee vain määrittelemällä jakoperusteet uudelleen – jolloin varsinaiset yliopiston piirissä tapahtuvat tutkimukset jätetään rahaston ulkopuolelle, hankittakoon heille apurahat muualta – tai perustetaan uusi kulttuurirahasto yksinomaan Lappia varten, Lapin kulttuurirahasto.[38]

Lapin kulttuurirahasto sai välittömästi kannatusta muun muassa kirjailija A. E. Järviseltä. Hän kritisoi Pohjois-Suomen rahaston toimintaa Pohjolan Sanomissa: ”Kuta useampia jakoja niin sanottu rahasto suorittaa, sen ilmeisemmäksi kuitenkin käy, ettei rahaston alkuperäinen tarkoitus ole toteutunut, eikä edes toteutumassa.” Keskustelua samassa lehdessä jatkanut nimimerkki Linssi kannatti myös ajatusta Lapin rahaston perustamisesta: ”Vaikka jaettavaa kertyisi vähemmänkin, niin joka tapauksessa se tulisi Lapin taiteilijoitten hyväksi.” Tilanteen kärjistymisestä kertoo se, että A. E. Järvisen saatua Pohjois-Suomen rahastolta vuonna 1963 tunnustuspalkinnon, puhuttiin että hänet olisi ”ostettu” tai että palkinto olisi ollut ”luu haukkuvan koiran kurkkuun”. Toisaalta taas maakuntien asukaslukuun nähden apurahoja oli vuoteen 1961 mennessä myönnetty Lappiin kohtuullisesti – päinvastaisista puheista huolimatta. Apurahoja oli kohdistunut Pohjois-Pohjanmaalle 3,9 miljoonaa, Lappiin 3 miljoonaa ja Kainuuseen 1,3 miljoonaa markkaa. Lapin maakuntaliiton toiminnanjohtaja Otto Timosen mukaan Lappi oli saanut Pohjois-Suomen rahastolta enemmän kuin oli sille antanut.[39]

Keväällä 1962 muodostettiin nelihenkinen toimikunta selvittämään edellytyksiä Lapin kulttuurirahaston perustamiseksi. Toimikunnan koollekutsujana oli kirjailija ja kuvataiteilija A. E. Järvinen Rovaniemeltä ja jäseninä toimittaja, kirjailija ja kirjastonhoitaja Jorma Etto samalta paikkakunnalta, taiteilija Harry Porko Kemistä sekä kirjailija Reino Rinne Kuusamosta. Haastattelussa viisikymmentä vuotta myöhemmin Jorma Etto muisteli:

Se oli ylipääsemätön asia että oma rahasto pitää olla, niin kuin piti olla oma kirjailijayhdistyskin, kaikkea muutakin – omaa.[40]

Kirjailijayhdistyksellä hän viittasi samana vuonna perustettuun Pohjoisiin kirjailijoihin.

Pohjois-Suomen rahaston jakolinjauksen mukaan oli toissijaista mistä päin rahaston aluetta hakija asui tai oli kotoisin. Apurahoja myönnettiin ensisijaisesti lahjakkuuden ja kyvykkyyden sekä aiheen merkittävyyden perusteella. Lapissa ongelmaksi koettiin kuitenkin se, ettei maakunnan omien taiteilijoiden tai tutkijoiden tuotoksia arvostettu yhtä lailla kuin ulkopuolisten tekemiä Lappi-aiheisia töitä. Esimerkkinä aliarvostuksesta kirjailija Annikki Kariniemi-Willamo nosti Kalevassa nuoren Rauni Kivilinnan julkaiseman satukirjan Sihistin:

Rauni Kivilinna, äsken putkahtanut, jonka satukokoelma Sihistin on täynnä mitä kirkkaimpia koltta-aiheisia taruja, mutta josta kukaan ei puhu mitään. Kuitenkin, jos jokin etelästä lähtenyt maailman matkaaja tulee ja pusertaa koltista pari tarinaa, ovat lehdet kissankorkuisilla kirjaimilla valmiit mainostamaan tästä ihmeestä![41]

Paitsi lappilaisten kulttuurivaikuttajien, myös saamelaisten keskuudessa oli 1960-luvun alussa kiinnostusta oman kulttuurirahaston perustamiseen. Oman saamelaisrahaston aikaansaamiseksi perustettiin Inarissa väliaikainen toimikunta. Rahaston tarkoitukseksi kaavailtiin erityisesti opiskelevien saamelaisnuorten tukemista. Toimikunta tiedusteli voisiko Pohjois-Suomen rahasto ottaa perusteilla olleen saamelaisrahaston suojelukseensa. Tämä ei kuitenkaan toteutunut ja suunnitelma kariutui rahoituksen puutteeseen.[42]

Kulttuuripohjola vai hengenviljelyn jättömaa?

Paitsi Kulttuurirahastosta keskusteltiin Lapin lehdissä myös alueen kulttuurielämästä ja kulttuurin sisällöistä. Kemissä syksyllä 1958 järjestetty Lapin kulttuuriviikko nostatti puheenaiheen erityisesti Kemin asemasta kulttuurikaupunkina. Siitä intouduttiin käymään kiivastakin keskustelua muun muassa Pohjolan Sanomien sivuilla. Äänekkäänä kommentoijana esiintyi etenkin nuori toimittaja Erno Paasilinna, joka puolusti Kemiä kulttuurikaupunkina ja lappilaista kulttuurielämää yleensä. Vastaansa hän sai vanhempia kemiläisiä kulttuurivaikuttajia, joiden pessimistisimmissä kirjoituksissa kaupunki nähtiin suppeana ja latteana. Kemin suurimmiksi ongelmiksi nähtiin syrjäinen sijainti, asukkaiden työn ja toimeentulon epävarmuus sekä jyrkät luokka- ja puoluevastakohdat. Kemi ei voinut olla kulttuurikaupunki senkään vuoksi, ettei siellä asunut kylliksi kulttuurihenkilöitä, jotka ”luovina tai nauttivina osallistuvat aikansa ja paikkakuntansa sivistyselämään”. Samantyyppisiä huomioita tehtiin myös Rovaniemestä ”mikä on Rovaniemen paikka Lapin kulttuurielämässä?”.[43]

Paasilinnan mielestä käsitykset kulttuurista ja kulttuurihenkilöistä olivat vanhentuneita. Hänen mielestään Lapin kulttuuria ei kannattanut arvioida rinnastamalla sitä eteläisempien kaupunkien tilanteeseen, vaan se tuli tehdä niiden omista lähtökohdista:

> *On asiatonta verrata Kemiä johonkin toiseen kaupunkiin, mutta mitään maahanpainavaa hävettävää sillä ei ole esim. Oulun rinnalla. Oululla on perinteitä vaikka millä mitalla, mutta aivan samalla tavalla kuin Kemi ankkuroituu tehtaisiinsa, se on ankkuroitumassa yliopistoonsa. Suuremmissa mitoissa voidaan asettaa rinta rinnan esim. keminsukuinen Tampere ja oulunsukuinen Turku, joiden keskinäisestä paremmuudesta ei kukaan järkevä ihminen tahdo kiistellä.*[44]

1960-luvulla Lapin kulttuuria koskevaan keskusteluun nousi uudenlaisia näkökulmia. Esiin pääsivät muun muassa nuoret radikaalit Timo K. Mukka ja edelleen Erno Paasilinna, jonka mielipide tosin oli muuttunut Lapin kulttuurielämää kohtaan kriittisemmäksi. Nuorilta miehiltä puuttui edellisiä ikäpolvia ajanut maakuntahenkisyys ja kotiseutumieli. Maakunnallisten perinteiden rinnalla alettiin nähdä kansallisia ja kansainvälisiä arvoja. Historioitsija Maria Lähteenmäki kiteyttää muutosta kirjallisuudessa: ”Jos sotienvälisellä kaudella Lappi-kirjallisuutta hallitsi maisema, 1960-luvulla kertomusten subjekteiksi nousi tavallinen kansa, arkipäivän realismi. Keskustelujen taustavireenä oli myös Lapista *tuotetun* [kursivointi M.A.] kuvan muuttaminen: romanttisten Lapin-kuvausten valtakausi oli ohi.”[45]

Lappiin rakennettiin kirjastoja, teattereita ja museoita kulttuurin fyysiseksi tukirangaksi, sen luustoksi; Kemissä kulttuurikeskusta ja Rovaniemellä Alvar Aallon suunnittelemaa kirjastotaloa. Eri puolilla maakuntaa

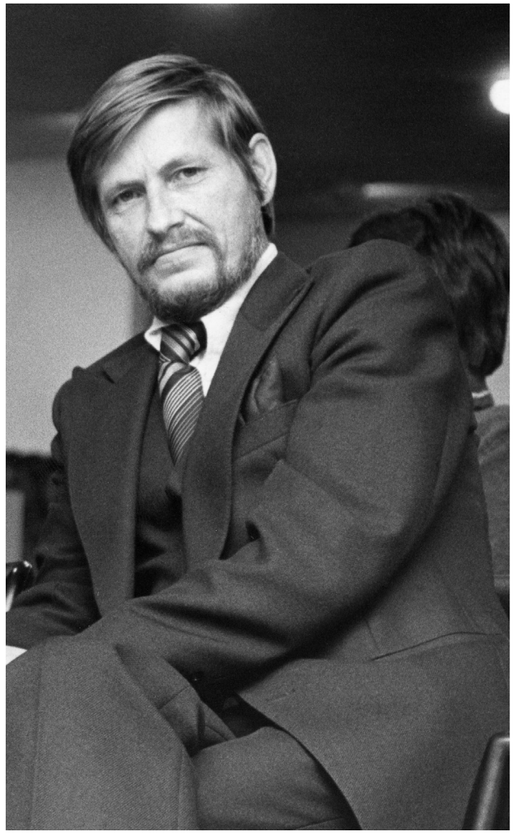

Ärhäkkä keskustelija kirjailija, toimittaja Erno Paasilinna, 1978. Kuva: Mervi Autti, Lapin Kansa.

laadittiin vauhdilla kulttuuripoliittisia suunnitelmia – yhdessä ja erikseen. Teatteritoiminta oli ammattilaistunut ja paikallisia taiteilijaseuroja ja yhteenliittymiä oli syntynyt. Jotain Lapista vaikutti edelleen puuttuvan, jokin maakunnan kulttuurielämässä ei vielä ollut kohdallaan. Esimerkiksi Pohjolan Sanomien kulttuuria käsitelleiden kirjoitusten otsikot ovat paljon puhuvia kuten ”Mikä Tornion kulttuurielämää oikein vaivaa?” ja ”Maaseutu ja kulttuuripoliittinen verenvähyys”. Lapin Kansassa kysyttiin ”Onko Kemijärvellä kulttuuria?”[46]

Syy negatiivissävytteiseen kulttuurikeskusteluun voi juontua pohjoisen kulttuuriväen jakaantumisesta 1960–70-luvulla eri leireihin. Maria Lähteenmäen mukaan kirjailijoista puhuttaessa yksi ryhmä koostui pohjoisessa

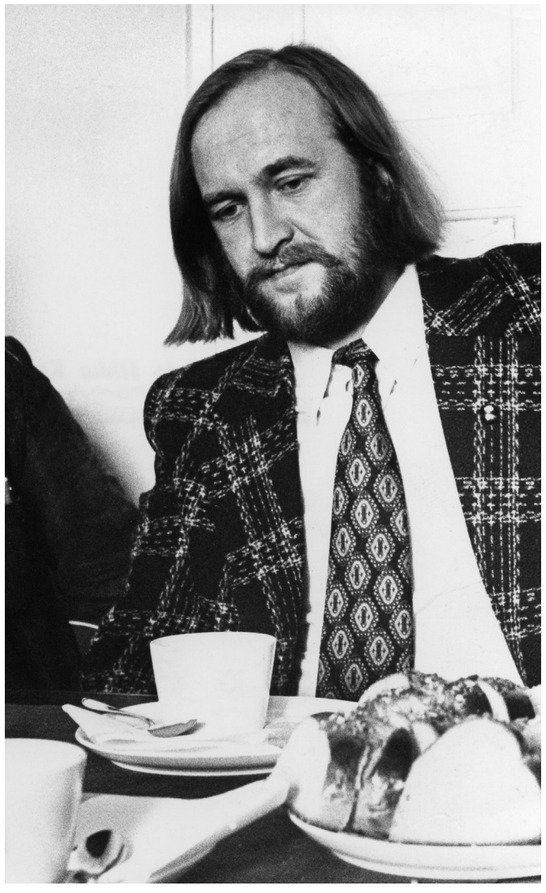

Rakastettu ja kiistelty kirjailija Timo K. Mukka. (Osasuurennos). Kuva: Ilkka Koskinen, Lapin Kansa.

asuvista, lappilaista erityisyyttä ja pohjoista kotiseututyötä korostavista niin sanotuista maakuntakirjailijoista, toiseen leiriin taas kuuluivat pohjoisessa syntyneet, mutta aikuisena etelään muuttaneet ja etelästä käsin kirjoittavat kirjailijat Erno Paasilinnan tapaan. Kolmansina olivat Timo K. Mukan tapaiset lappilaissyntyiset kulttuurityöntekijät, jotka kuitenkaan eivät hyväksyneet maakunta-ajattelua korostavaa kulttuuripolitiikkaa.[47]

Lisäksi vielä etelän katse pohjoiseen saattoi olla musertava: Lapissa ei nähty olevan ”oikeaa kulttuuria” vaan sen sijaan ”ei-kulttuurista kotiseutuharrastusta”. Ristiriitoja aiheutti varsinkin Timo K. Mukan ensimmäinen teos Maa on syntinen laulu (1964) ja siitä Rauni Mollbergin vuonna 1973 valmistunut elokuva. Maa on syntinen laulu ei etelästä katsottuna ollut edes ei-kulttuurista kotiseutuharrastusta vaan ”oksettavan eksoottista”. Siitä kirjoitettiin, että ”jos Lappi tekee ihmiset tällaiseksi ei siellä kannata elellä.” Lappilaiset itsekään eivät suhtautuneet yksituumaisesti tähän myöhemmin valtakunnallisesti ”ylösnostettuun” ja arvostettuun taideteokseen.[48]

Myöhemmin puheisiin kulttuurielämän jakautumisesta sekä kulttuurin tukemisesta osallistui muun muassa Lapin Kansan kulttuuritoimittaja ja tekstiensä kautta voimakas vaikuttaja Armi Harju. Hän kirjoitti kolumnissaan vuonna 1977:

> *Kansantaidetta ja harrastuslinjaa on tuettava kaikin mahdollisin keinoin, sillä juuri niissä elää väestön luovuus tuoreena ja aluetta eteenpäin vievänä. Korkeakulttuuri on toinen ja ehdottomasti yhtä tärkeä alue. Juuri tämänkaltaisessa henkisessä kentässä, mitä Lappi parhaillaan elää, voi korkeakulttuurista muodostua elävä taide.*[49]

Hän puolusti yhtälailla Lapissa koettavaa korkeakulttuuria kuin ”kansantaidettakin”. Ei ollut vain yhtä, oli monenlaista, yhtä arvokasta ja luovaa taiteen tekemistä.

Helena Junttila: Hiuskukka.
Kuva: Aineen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

II

LAPIN RAHASTON SYNTY JA LIITTYMINEN KULTTUURIVERKKOON 1968–1992

Lapin rahasto perustettiin vuonna 1968. Sen taloudellisen perustan loivat monet lappilaiset kunnat, tuloksellinen kansalaiskeräys ja lahjoitukset, lappilaisten nimikkorahastot sekä kolmannes jaetun Pohjois-Suomen rahaston varoista. Lapin rahaston ensimmäistä vuosikymmentä leimasivat maakunnan rakennemuutos ja työttömyys: juuri silloin tarvittiin "kulttuuriystävällisyyttä". Yhteistyöhön ryhdyttiin muiden kulttuurin rahoittajien kanssa, ja Lapin yliopiston perustamisen myötä tieteen osuus niin kumppanuudessa kuin apurahojen jaossa lisääntyi. Maakuntarahastojen toimintaedellytyksiä paransi 1970-luvulta alkaen keskusrahaston projektituki, joka mahdollisti tuen entistä suurempiin hankkeisiin.

”Tekee mieleni heittää hattua ilmaan”

Lapissa herännyt tyytymättömyys Pohjois-Suomen rahastoon johti oman rahaston perustamiseen. Apurahojen jakautumisen epäsuhdan lisäksi Lapin rahaston perustamista puolsivat taloudelliset syyt, ja yhtenä keskeisenä tekijänä Pohjois-Suomen rahaston purkautumisessa olikin Suomen Kulttuurirahaston tukikäytäntö. Keskusrahaston vuotuinen tuki 1960-luvulla oli kaikille sen maakuntarahastoille sama eli 50 000 markkaa kullekin. Pohjois-Suomen rahastossa tämä koettiin epäkohtana, koska sen alue oli muita rahastoja huomattavasti laajempi – kolmen maakuntaliiton alueella – kun taas muilla maakuntarahastoilla toiminta-alueena oli yksi maakuntaliitto. Pohjoisin rahasto ehdottikin toistuvasti Suomen Kulttuurirahastolle sen tukiosuuden kasvattamista jopa kolminkertaiseksi. Tähän ei kuitenkaan suostuttu.[50]

Lapin rahaston syntyä vauhditti usean kunnan kunnanvaltuustojen antama lupaus, että ne tukisivat rahastoa vuosittain samalla summalla kuin minkä keskusrahasto antoi eli 50 000 markalla. Monien tuntemattomien henkilöiden lahjoitukset – esimerkiksi vuonna 1969 ”julkisuudelta tuntemattomana pysyä haluava henkilö on Lapin rahastolle lahjoittanut 34 000 markkaa” sekä vuoden 1967 alkupuolella toimeenpantu tuloksellinen kansalaiskeräys varmistivat rahaston toimintakuntoa. Sen perustaminen sai voimakkaan sysäyksen vielä Suomen Kulttuurirahaston 30-vuotisjuhlavuoden kunniaksi järjestetystä suurkeräyksestä, jonka keräystulos asukasta kohti oli Lapissa selvästi maan keskitasoa parempi. Toisaalta Pohjois-Suomen rahastolla oli myös kannattajansa – yhteinen rahasto nähtiin muun muassa osoituksena vahvasta, yhtenäisestä Pohjois-Suomesta – mutta vuonna 1967 tehtiin päätös rahaston purkamisesta. Kuusamoon muuttanut Reino Rinne, joka oli kirjoittanut ja puhunut Lapin rahasto puolesta parikymmentä vuotta aiemmin, otti tiedon ilolla vastaan: ”Tekee mieleni heittää hattua ilmaan”, hän kirjoitti Koillissanomat-lehdessä.[51]

Lapin rahaston ensimmäinen hoitokunta kokoontui Rovaniemellä hotelli Pohjanhovissa lokakuussa 1968. Hoitokunnan puheenjohtajaksi valittiin ministeri ja Lapin läänin maaherra Martti Miettunen. Rahaston vuosijuhlapäiväksi päätettiin maaliskuun 25. päivä, joka oli maineikkaan Jacob Fellmanin (1795–1875) syntymäpäivä. Hän oli rovaniemeläissyntyinen pappi, Lapin ja Venäjän tutkija. Hoitokunnan ensimmäisiä haasteita oli rahaston taloudellisen perustan luominen. Läänin keskuspaikat lupasivat tukensa Lapin rahastolle: Rovaniemen ja Kemin kaupungit tekivät periaatepäätöksen 2000 markan vuotuisesta avustuksesta ja Tornion kaupunki aikoi lahjoittaa vuosittain 500 markkaa. Myös Kemijärven kauppala lupasi tukensa rahastolle. Kolmannes eli 35 000 markkaa Pohjois-Suomen rahaston omaisuudesta siirrettiin Lapin rahastoon. Nimikkorahastoista Lappi sai nimeään kantavat Lapin tutkimusrahaston, Pohjois-Lapin sivistysrahaston sekä Lapin taiderahaston. Perustamisvuonna Lapin rahasto sai kaksi uutta nimikkorahastoa, puhelinvälittäjänä toimineen Kerttu Uutelan ja Martti Miettusen rahastot. Kerttu Uutelan rahasto edistää Lapin keskussairaalan henkilökunnan jatkoopintoja ja lääketieteellistä tutkimusta kun taas Martti Miettusen rahaston tukikohteita ei erikseen määritelty: sen tarkoitus on yleinen.[52]

Valtioneuvos, Lapin läänin maaherra Martti Miettunen oli Lapin rahaston ensimmäinen puheenjohtaja. Kuva: SKR.

Arvostettu lastenlääkäri Aino Yliruokanen antoi tukensa tieteelle ja taiteelle. Hän rakasti varsinkin musiikkia. Kuva SKR.

Seuraavana vuonna 1969 perustettiin lääkintöneuvos, lääketieteen ja kirurgian tohtori Aino Yliruokasen (1910–2008) lahjoitukseen perustuva nimikkorahasto eli Aino Yliruokasen tiederahasto. Rovaniemeläissyntyinen lastentautien erikoislääkäri oli väitellyt lääketieteen tohtoriksi vuonna 1948, ja organisointikykyisenä ja toimeliaana hän sai jatkosodan aikaan määräyksen perustaa lastensairaala Äänislinnaan. Sodan jälkeen Yliruokanen oli WHO:n lähettämänä neuvolatyöryhmän johtajana New Delhissä 1949–1952, minkä jälkeen hän suoritti Harvardin yliopistossa Master of Public Health Care -tutkinnon. Ennen Lappiin muuttoa seurasi työ lääkintöhallituksessa, josta Aino Yliruokanen siirtyi apulaislääninlääkäriksi Rovaniemelle. Ylilääkäri Pekka Raudaskosken mukaan hänen työtään leimasi humaanisuus ja ihmisistä välittäminen.[53]

Lapin rahaston ensimmäinen vuosijuhla pidettiin Rovaniemellä 25.3.1969. Jo silloin rahasto kykeni myöntämään yhtä suuren määrän apurahoja kuin Pohjois-Suomen rahasto viimeisinä vuosinaan oli jakanut. Vaikka rahaston talous kehittyi lupaavasti, olivat stipendit alkuvaiheessa pieniä: yhden apurahan suuruus vuosina 1969–1971 oli 2000 markkaa, mikä on vuoden 2011 rahassa laskettuna noin 2500 euroa. Lisäksi apurahojen arvoa nakersi nopea inflaatio. Kovin pitkäkestoista työskentelyä yksi apuraha ei mahdollistanut. Rahastossa tiedostettiin apurahojen rajallisuus, ja niiden tarkoituksena olikin ennen kaikkea antaa myönteisiä virikkeitä taiteellisille kehitykselle tai tieteelliselle tutkimukselle. Hoitokunnan puheenjohtaja Martti Miettunen totesikin stipendienjakopuheessaan vuonna 1970, että

> *Lapin kulttuurirahaston työn avulla ei voida tukea tieteellistä tutkimusta ja taiteen harjoittamista Lapissa niin paljon kuin haluttaisiin. Kuitenkin on rahasto omana Lapin rahastona saanut paremman tuen maakunnasta kuin odotettiin.*[54]

Miettunen painotti vielä sitä, kuinka läänin talous- ja yhteiskuntaelämä ei ollut kestänyt vaurioitta 1960-luvun lopun koettelemuksia: rakennemuutos, massamuutto ja taloudelliset vaikeudet heijastuivat myös henkisille aloille. Lapissa olikin kovasti tarvetta kulttuurin tuelle. Sitä ei rahaston hoitokunnassa kuitenkaan nähty yksinomaan taloudellisena kysymyksenä, vaan apurahatoiminnalla haluttiin myös muokata maakunnan ilmapiiriä kulttuuriystävällisemmäksi. Maakunnassa pesivä sinnikkyys näkyi hänen mukaansa muun muassa siinä, että Lapin kulttuurilaitosten verkko täydentyi ja esimerkiksi kansalaisopistoja perustettiin ympäri Lappia. Martti Miettunen piti Pohjois-Suomen rahaston jakamista kolmeksi maakunnalliseksi rahastoksi onnistuneena ratkaisuna: ”Lapin kulttuurirahasto on perustamisestaan lähtien pystynyt olemaan itsenäinen toimintayksikkö Lapin kulttuuripolitiikassa.”[55]

”Ei tarvetta eikä varaa kaavamaisuuteen”

Lapin rahaston ensimmäisillä jakokierroksilla apurahat jakautuivat perinteisesti tieteisiin ja kuva-, sävel- ja näyttämötaiteisiin sekä kirjallisuuteen, mutta toisaalta jo ensimmäisessä jaossa vuonna 1969 stipendejä myönnettiin esimerkiksi tuotesuunnitteluun sekä Sevettijärven kolttakylän matkailua koskevaan tutkimukseen ja suunnitelmaan. Apurahaa saivat anoa myös yhteisöt toisin kuin Pohjois-Suomen rahastossa, joka oli myöntänyt ainoastaan henkilökohtaisia apurahoja. Rovaniemen kaupunginjohtaja Tuure Salo totesikin Lapin rahaston ensimmäisessä vuosijuhlassa pitämässään puheessa, että Lapissa ei ollut ”tarvetta eikä varaa kaavamaisuuteen” mitä kulttuurin tukemiseen tuli.[56]

Rahaston avoimuus kulttuurin tukijana näkyi stipendien suuntaamisessa uusille aloille. 1970-luvulla jaettujen apurahojen tilastointi kävi vaikeammaksi kuin aiemmin, sillä osa niistä kohdistui muille kuin ennakkoon määritellyille aloille. Uusina kohteina olivat muun muassa erilaiset käsi- ja taideteolliset työt sekä kansanperinne- ja kotiseututyö. Kansanperinteen ja -kulttuurin arvostus näkyi apurahojen lisäksi rahaston jakamissa tunnustuspalkinnoissa. Ne myönnettiin kolttien luottamusmies Martti Sverloffille ja sääasemanhoitaja Aulis Akolalle vuonna 1973. Sverloff palkittiin kolttien hyväksi tekemästään työstä ja Akola pitkäaikaisesta toiminnastaan Lapin kulttuurin hyväksi.[57]

Yhteisöjen hankkeet olivat usein monitieteisiä ja taiteellisesti monialaisia, ja niiden osuus Lapin rahaston apurahoista kasvoi. Perinne- ja kansankulttuuria alettiin apurahojen jakaantumisesta päätellen arvostaa enemmän, ja esimerkiksi saamelaiskulttuuria tuettiin yhä useammin. Esimerkiksi vuonna 1971 Lapin korkeakouluseuralle myönnettiin apuraha saamelaisseminaarin järjestämiseen Lapin kesäyliopistossa. Samana vuonna Lapin matkailuyhdistys sai niin ikään tukea Ivalojoen Kultalan rakennusten entisöimiseen sekä kullanhuuhdontavälineiden säilyttämiseen. Kaksi vuotta myöhemmin alueelle perustettiin Tankavaaran kultamuseo, joka tallentaa ja esittelee Lapin kullanhuuhdonnan historiaa. Kultamuseo ja sitä ylläpitävä Kultala-säätiö on sittemmin saanut useasti apurahaa Lapin rahastolta toimintansa kehittämiseen.[58]

Vuosina 1969–1977 myönnettiin 121 stipendiä. Tiede oli jo alkuvaiheessa rahaston tuen kohteena: 35 tieteentekijälle myönnettiin apuraha. Säveltaide ja kuvaamataiteet saivat tasaisesti apurahoja (molemmat 19), ja kirjallisuus (16) sekä teatteritaide (10) seurasivat niitä hieman pienemmillä osuuksilla. Lapin rahastossa, kuten edeltäjällläänkin, apurahat painottuivat kaupunkeihin. Rovaniemi oli useimpien kotipaikka ja seuraavina olivat kemiläiset. Väkilukuun suhteutettuna myös Inari ja Sodankylä menestyivät. Pienemmät paikkakunnat huomioitiin Lapin rahaston stipendien jaossa kuitenkin paremmin kuin Pohjois-Suomen rahaston aikaan: vuoteen 1977 mennessä apurahoja oli jaettu jo 17 Lapin kuntaan. Osa Lapin rahaston apurahoista virtasi myös eteläisempään Suomeen: esimerkiksi ensimmäisellä jakokierroksella vuonna 1969 tieteelle myönnettiin neljä apurahaa, joiden saajat asuivat Helsingissä.[59]

Sirkka ja Ahti Riskun rahasto perustettiin ”esikuvallisten viljelijöiden tukemiseen”. Hammaslääket. lis. Sirkka Risku ja maanviljelysneuvos Ahti Risku. Kuvat: SKR.

Lapin rahaston vuosittainen jakovara vaihteli suuresti 1970-luvulla, sillä rahaston taloudellinen perusta oli tuolloin vasta rakenteilla. Rahaston asiamies, maakuntaliiton toiminnanjohtaja Otto Timonen tosin iloitsi rahaston taloustilanteen vakiintumisesta jo sen kolmannessa vuosijuhlassa vuonna 1971. Kaikkien maakuntarahastojen toimintaedellytyksiä paransi Suomen Kulttuurirahaston toimikaudellaan 1972–1973 tekemä päätös ottaa käyttöön maakuntarahastojen projektituki suurempien hankkeiden käynnistämiseen. Alkuvaiheessa Lapin rahasto haki ja sai SKR:n projektitukea erityisesti Lapin korkeakouluseuran ja Lapin tutkimusseuran rahoittamiseen ja myöhemmin muun muassa Hetan musiikkipäivien järjestämiseen.[60]

Maakuntarahastojen apurahojen suuntaamiseen vaikuttavat nimikkorahastojen säännöt ja niiden sitovuus. Lapin rahastolle on oman erikoisen lisänsä tuonut vuonna 1977 perustettu maanviljelysneuvos Ahti Riskun (1910–1984) ja hänen puolisonsa hammaslääketieteen lisensiaatti Sirkka Riskun, o.s. Säippä (1915–1986) lahjoitus, Sirkka ja Ahti Riskun rahasto eli niin kutsuttu R-rahasto ”esikuvallisten viljelijöiden” tukemiseen. Sen tarkoituksena on Lapin maaseudun elinvoimaisuuden kehittäminen ja vahvistaminen. Henkisen viljelyn lisäksi rahasto on tukenut siis myös varsinaista maanviljelyä myöntämällä vuosittain apurahoja maanviljelijäpariskunnille ulkomaille suuntautuvia opintomatkoja varten. Lisäksi Riskun rahaston varoilla on tuettu maataloutta koskevia väitöstutkimuksia.[61]

Seitapiiri, jolle Lapin rahaston perustaminen oli aikoinaan sydämen asia, lopetti toimintansa vuonna 1975. Yhdistyksen jäsenet lahjoittivat jäljelle jääneet varat, 3150 markkaa, Lapin rahastolle ”omaksi rahastokseen”. Summa oli kuitenkin tähän tarkoitukseen liian pieni ja varat siirrettiin yleisrahastoon. Seitapiiriläisten teko osoittaa sen, että kulttuuriyhdistyksen jäsenet toimivat Lapin taiteilijoiden ja kulttuurin hyväksi yhdistyksenä viimeiseen asti.[62]

Muutoksia kulttuuripolitiikassa

1960-luku oli Suomen Kulttuurirahaston historiassa kulttuuripoliittisen aktiivisuuden aikaa. Se vaikutti kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen toimintaan järjestämällä muun muassa kulttuuripoliittisia neuvottelupäiviä. Vastaavia tilaisuuksia ei ollut juuri järjestetty. Niistä tiedotettiin laajalti, ja päivillä tehdyt aloitteet saivat runsaasti julkisuutta. Tilaisuudessa keskusteltiin muun muassa taiteen ja tieteen vapauteen liittyvistä kysymyksistä: missä määrin valtiojohtoisuutta olisi lisättävä kulttuurihallinnossa vai olisiko kulttuurielämän annettava vapaasti versoa ja kehittyä valtion taloudellisen tuen varassa? Myös naisasiaan kiinnitettiin huomiota. Vuonna 1964 perustettiin Suomen Kulttuurirahaston naistoimikunta, jonka ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Kotilieden päätoimittaja, opetusneuvos Alli Wiherheimo. Toimikunnan tehtäväksi määriteltiin naisten aktivointi kulttuurielämässä ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen. Suomen Kulttuurirahaston aktiivisuus näkyi myös maakuntarahastojen verkon täydentymisenä, sillä suurin osa niistä perustettiin 1960-luvulla.[63]

1970-luvulla keskusrahaston kulttuuripoliittinen vaikuttaminen hiipui, kun valtio nousi tieteen ja taiteen ylivoimaisesti suurimmaksi rahoittajaksi. Kehitys käynnistyi jo 1960-luvun lopulla taiteilija- ja tutkijaprofessoreiden virkojen ja tieteen ja taiteen apurahojen kasvattamisen myötä. Suomessa kehitettiin alueellisen kulttuuripolitiikan järjestelmiä, ja kuntien aktiivisuus kulttuuripalveluissa lisääntyi. Yksityisten säätiöiden osuus kulttuurin rahoittamisessa puolestaan laski, mikä sai myös Suomen Kulttuurirahaston tarkistamaan toimintansa linjauksia. Kulttuurielämän politisoituessa 1970-luvulla uudet kysymyksenasettelut ja keskustelutapa vaikuttivat keskusrahaston toimintaan. Se vetäytyi kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittisesta keskustelusta ja keskittyi seuraavaksi kolmeksi vuosikymmeneksi lähinnä apurahatoimintaan.[64]

Maakunnissa muutokset näkyivät tieteen ja taiteen rahoituslähteiden lisääntymisenä. 1960-luvulla perustettiin valtion taidetoimikuntalaitos, ja vuonna 1968 säädettiin taidetoimikuntia käsittelevä laki taiteen edistämisen järjestelyistä. Taidetoimikuntien apurahajärjestelmä oli täysimuotoisesti toi-

minnassa vuonna 1971. Kaiken kaikkiaan taidetoimikuntien perustaminen oli merkittävä asia maakuntien taiteen ja yleensä kulttuurin kehittämiselle. Valtakunnallisia kulttuuritoimintoja koskevat päätökset, jotka useimmiten tehtiin Etelä-Suomessa, eivät aina olleet Lapille suotuisia. Niissä otettiin harvoin huomioon läänin erityisolosuhteita, esimerkiksi pitkiä etäisyyksiä. Taidetoimikunta ja siihen kuuluva läänintaiteilijajärjestelmä olivatkin Lapin kannalta erittäin tärkeitä. Esimerkiksi läänintaiteilijan ohjaustyö on ollut maakunnan syrjäisimmillä seuduilla monesti ainoa mahdollisuus saada taideopetusta.[65]

Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahasto aloitti pian yhteistyön Lapin läänin taidetoimikunnan sekä läänin muiden kulttuuri- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa. Jo tammikuussa 1970 se kutsui koolle kokouksen, johon oli Lapin rahaston ja taidetoimikunnan lisäksi kutsuttu edustajia Lapin Korkeakouluseurasta, Lapin tutkimusseurasta ja Lapin maakuntaliitosta. Neuvottelussa Lapin rahastoa edustivat Veli Aine, pankinjohtaja Paavo Pitkänen ja maakuntaliiton toiminnanjohtaja Otto Timonen. Paikalla oli myös yliasiamies Erkki Salonen Suomen Kulttuurirahastosta, joka oli hyvin kiinnostunut kulttuuritoiminnasta Pohjois-Suomessa. Hän oli ”suuri Lapin ystävä”, ja hänen tukensa Lapin rahastolle oli erittäin ratkaisevaa.[66]

Kauppaneuvos Veli Aine totesi avauspuheenvuorossaan, kuinka kulttuurityö Lapin rahaston ja läänin taidetoimikunnan toiminnan aloittamisen jälkeen oli nopeasti laajentunut. Oli tarpeellista, että eri toimijat kokoontuisivat keskustelemaan kulttuurialojen koordinointikysymyksistä sekä tuen ja toimintamuotojen päällekkäisyyksien välttämisestä. Suurimmat taidetta edistävät hankkeet haluttiin hoitaa yhdessä koko maakunnan puitteissa, ja sama koski Lapissa tehtävää tutkimusta. Myöhemmin Lapin rahastolla oli mahdollisuus esittää edustajansa taidetoimikuntaan, ja samoja henkilöitä toimikin molempien organisaatioiden apurahoista päättävissä elimissä. Rahastossa oltiin tarkkoja, ettei taidetoimikunnan jakamien apurahojen suhteen jääty ”toiselle sijalle.”[67]

Vaikka Suomen Kulttuurirahaston kulttuuripoliittisen aktiivisuuden vaihe oli ohi, oli Lapin rahastossa 1970-luvulla paljonkin kiinnostusta omaan kulttuuritoimintaan. Rahasto vaikutti maakunnan kulttuurielämään luonnollisesti jakamiensa apurahojen kautta, mutta vaikuttamisen halu oli suurempi kuin käytettävissä ollut jakovara. Hoitokunnassa pohdittiinkin erityisesti sitä, miten kannustaa ja palkita työssään niitä, jotka eivät varsinaisesti olleet rahallisen tuen tarpeessa. Keskusteluissa tuli esille myös ajatus Lapin taidemuseon kannatusyhdistyksen perustamisesta ja taiteen keräämisestä tulevan maakunnallisen taidemuseon kokoelmiin. Ongelmana oli kuitenkin resurssien puute. Naapurirahasto Pohjois-Pohjanmaalla oli aloittanut taiteen hankkimisen ja asiaa käsiteltiin myös Lapin rahastossa. Vuonna 1971 Veli Aineen kotona pidetyssä hoitokunnan kokouksessa Aine nosti esiin maakunnassa tehdyn taiteen hankkimisen merkittävänä toimintamuotona: ”Taidetta voitaisiin kerätä aluksi maakunnallisiin laitoksiin siirrettäväksi myöhemmin maakunnalliseen taidemuseoon, kun sellainen aikanaan olisi saatu.” Samalla hän ilmoitti Lapin taiderahaston puolesta, että rahasto tulee ostamaan vähintään yhden teoksen vuodessa. Vuonna 1983 hoitokunnan puheenjohtaja Jorma Kauppi esitti, että ”vuoden taiteilijalta” hankittaviin kunnille luovutettaviin teoksiin varattaisiin 5000 mk ja että summa tarkistettaisiin vuosittain. Seuraavassa kokouksessa asian käsittelyä kuitenkin siirrettiin.[68] Hyvä hanke jäi odottamaan tulemistaan parinkymmenen vuoden ajaksi.

Apurahat olivat Lapin rahaston varsinainen vaikuttamiskanava. Lapin läänin rakennusperinne ry:n perustaminen vuonna 1974 on kuitenkin esimerkki siitä, miten rahasto on voinut apurahoja myöntämällä aloittaa ja edistää toimintaa, jossa se itse on ollut aloitteentekijänä. Ajatus rakennusperinnetoimikunnan perustamiseen oli saatu arkkitehti Tapio Ritvasen apurahahakemuksesta. Hän oli muutama vuosi aiemmin hakenut rahoitusta vanhojen rakennusten inventoimiseksi. Vaikka apurahaa ei tuolloin liiennytkään, jäi ajatus rakennusperinteen hyväksi tehtävästä työstä itämään. Vaikka Lapin rahaston taloudellinen tilanne oli parantunut, oli hanke liian laaja yksin sen kannettavaksi. Asiamies Otto Timonen ottikin yhteyttä läänin järjestöihin ja eri viranomaisiin, jotka suhtautuivat asiaan myönteisesti. Myös Suomen Kulttuurirahaston viesti oli rohkaiseva. Niin ikään Lapin läänin taidetoimikunta, joka oli jo tahollaan tukenut maakunnan rakennustaidetta ja vanhojen rakennusten säilyttämistä, otti Lapin rahaston aloitteen tyytyväisenä vastaan.[69]

Lappilaisen rakennusperinteen säilyttämisessä olivatkin yhdistyksen perustamisvaiheessa käsillä ratkaisun hetket. Saksalaiset olivat hävittäneet

Lapin sodassa suurimman osan alueen asumuksista varsinkin Keski- ja Pohjois-Lapissa, ja jo talvi- ja jatkosodan aikana oli tuhoutunut laajoja alueita Sallassa, Savukoskella ja suuremmissa asutuskeskuksissa. Alisen Kemijoen alueen vanha rakennuskanta, joka säästyi sodan systemaattiselta hävitykseltä, jäi 1950- ja 1960-luvuilla puolestaan voimalaitosrakentamisen jalkoihin. Vaikka perinteinen rakennuskanta oli käynyt harvinaiseksi, oli sitä kuitenkin säästynyt jonkin verran myös sodan pahiten runtelemilla alueilla. 1970-luvulla vanhojen rakennusten arvostus ei ollut korkealla, ja niitä purettiin paljon uudisrakennusten tieltä.[70]

Lapin rahasto myönsi vuosijuhlassaan 1974 Suomen Kulttuurirahaston projektitukena 17 500 markkaa maakunnan rakennusperinnettä kartoittavan organisaation luomiseen ja varsinaiseen inventointityöhön. Rahaston hoitokunta valmisteli asiaa asettamalla siihen toimikunnan, jonka puheenjohtajaksi esitettiin jo tehtävään lupautunut maaherra Asko Oinas. Lapin rahaston edustajana siihen kuului muun muassa sen puheenjohtajana toiminut Veli Aine. Lapin läänin rakennusperinne ry perustettiinkin heti saman vuoden keväänä. Yhdistyksen tarkoituksena oli kansatieteellisesti ja rakennustaiteellisesti merkittävien rakennusten ja rakenteiden inventointi, lunastaminen sekä jatkuva hoito. Yhdistys toimi yhteistyössä Lapin läänin taidetoimikunnan, Lapin maakuntaliiton, Lapin Seutukaavaliiton, Lapin lääninhallituksen kaavoitustoimiston, Rakennushallituksen Lapin piirirakennustoimiston, Museoviraston sekä Maatilahallituksen kanssa.[71]

Jo Lapin läänin rakennusperinne ry:n perustamisvaiheessa oli selvää, ettei Lapin rahasto voinut ottaa taloudellista vetovastuuta yhdistyksestä. Rakennusperinne on kuitenkin saanut rahaston pitkäaikaista tukea 1970–1990 -luvuilla, ja rahoitusta on annettu muun muassa yhdyshenkilöverkoston kouluttamiseen ja ylläpitoon, vanhojen rakennusten luettelointiin, hoito- ja kunnostusneuvontaan, korjausoppaan laadintaan sekä tunnustuspalkintojen jakamiseen vanhojen rakennusten kunnostajille.[72]

Kiinnostus kulttuuripoliittiseen vaikuttamiseen ja omaan kulttuuritoimintaan säilyi Lapin rahastossa. 1980-luvun alussa hoitokunnassa keskusteltiin muun muassa alueiden ja eri kulttuurisektorien eriarvoisuudesta. Rahastossa oli tahtoa kulttuuritoiminnan mahdollisuuksien tasapainottamiseen ja kulttuurin tukemiseen etenkin katvealueilla, ja keskustelu kytkeytyi myös apurahojen jakoperusteisiin: hoitokunnassa pohdittiin, missä kulkivat tieteen, taiteen ja ”yleisen yrittämisen” rajat. Ilmaan heitettiin jopa ajatus Lapin kulttuurivarojen myöntämisestä entistä keskitetymmin – voisivatko Lapin rahasto ja läänin taidetoimikunta päättää ja jakaa apurahansa yhdessä? Lisäksi ehdotettiin kunniajäsenyyksiä, tunnustuspalkintoja ja kulttuurikilpailuja. Hoitokunnan keskuudesta nousi myös ajatus maakunnallisen kustannustoiminnan aloittamisesta. Olihan vuonna 1969 päätetty, että Lapin rahasto voi harjoittaa julkaisutoimintaa. Näin tehtiinkin jonkin verran, kun Lapin rahaston hoitokunta vuonna 1981 päätti vastata entisen puheenjohtajansa ministeri Martti Miettusen kunniaksi julkaistusta juhlakirjasta. Aiemmin, vuonna 1976, rahasto oli kustantanut Inarin kirkkoherra, historioitsija ja kirjailija Tuomo Itkosen teoksen Jaakko Fellmanista ja Carl Gustav Mannerheimista.[73]

Kolttanaisia kalamajalla (Gauriloff), Tsuolisvuono, Inari. Alkuperäinen valokuva: Matti Saanio. Kuva: Arto Liiti. Sarjasta Lapin eiliset kuvat, Rovaniemen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

Alatarvon tila Tapionkylässä Rovaniemellä.
Kuva: Mervi Autti

Yhteistyötä Lapin yliopiston kanssa

Ajatus Lapin yliopistosta juonsi juurensa jo 1950-luvun lopulta, Oulun yliopiston perustamisen ajoilta, jolloin Lappiin kohdistuvan tutkimuksen lisäksi alueella haluttiin kehittää korkeakouluopetusta. Myös kulttuuriväki oli asian puolesta: kirjailija Annikki Kariniemi koetti saada julkaistuksi kirjoituksen otsikolla ”Lapin yliopisto Rovaniemelle” ystävänsä Ilmari Turjan toimittamassa Uudessa Kuvalehdessä vuonna 1962. Turja oli kuitenkin palauttanut sen saatteella: ”Ystävä hyvä, se on utopiaa.” Kirjoitus julkaistiin kuitenkin Lapin Kansassa.[74]

Lapin korkeakouluseura käynnisti kesäyliopistotoiminnan vuonna 1964, mikä loi perustaa pysyvämmälle korkeakouluopetukselle. Ensimmäiset vakavat yritykset oman yliopiston saamiseksi tehtiin jo saman vuosikymmenen aikana, ja toive korkeakoulusta oli toistuva aihe Lapin rahaston vuosijuhlapuheissakin. Taustatukea saatiin myös Suomen Kulttuurirahastolta: se järjesti seminaarin maakunnan tutkimuspolitiikasta yhdessä Lapin kesäyliopiston kanssa kesäkuussa 1970. Seminaarissa pohdittiin alueellisen ja paikallisen tutkimustyön ongelmia, maakunnan tutkimusohjelman hahmottamista sekä Lapin tutkimuksen erityiskysymyksiä. Tilaisuudessa virinnyttä keskustelua jatkettiin Lapin tutkimusseurassa, ja seuran edustajat esittivätkin toukokuussa 1971 opetusministerille suunnitelman Lapin tutkimuskeskuksen käynnistämisestä. Myös Lapin nuoriso oli liikkeellä tasa-arvoisten opiskelumahdollisuuksien puolesta Lapin korkeakouluhankkeen tueksi. Rovaniemen opiskelijoiden yhteistyötoimikunnan alulle panemassa kampanjassa kerättiin Lapin oppilaitoksista ja kouluista adressi, jossa oli 12 000 nimeä. Veli Merkun johtama lähetystö luovutti sen opetusministeri Kristian Gestrinille kesäkuussa 1977. Vihdoin vuonna 1979 pitkällisen ja sinnikkään työn tuloksena Rovaniemelle saatiin yliopisto, joka tunnettiin toimintansa alkuvaiheessa Lapin korkeakouluna.[75]

Tieto yliopiston perustamisesta Lappiin ehti sopivasti Pohjois-Suomen rahaston ja Lapin rahaston juhlavuodeksi 1978. Tuolloin oli kulunut 25 vuotta Pohjois-Suomen rahaston perustamisesta ja kymmenen vuotta Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun rahastojen synnystä. Niinpä korkeakoulun perustamista juhlittiin jo Lapin rahaston vuosijuhlassa. Lapin kytkeytymi-

nen entistä tärkeämmäksi osaksi Suomen taloutta oli lisännyt tutkimuksen ja tieteellisen tiedon tarvetta pohjoisista alueista. Tutkimuksen panosta vaativat myös paikallisen identiteetin säilyttäminen ja perinteet kansainvälistyvässä maailmassa. Suomen Kulttuurirahaston yliasiamies Erkki Salonen totesi kuinka

> *tuon päälle tunkevan, Lapin perinteisen kulttuurin juuria kuivettavan, teoreettisen ”eurooppalaisuuden” vastapainona täällä tarvitaan enemmän tutkittua ja entistä elävämpää tietoa sekä Lapin omista perinteistä että muun pohjoiskalotin arktisen asumisen ja elämisen käytännöllisistä ongelmista, mutta myös tutkimustuloksista ja taiteestakin.*[76]

Salonen nosti esiin teorian ja käytännön välisen ristiriidan:

> *Tuo kaivattu koulu kertoo kovapäisimmällekin uuden, eurooppalaisen, teoreettiseen tietoon nojautuvan elämäntavan tulosta Lappiin, joka on kaukana Euroopan – ja Suomenkin – suurista kaupunkikeskuksista. Lapin perinteisen elämäntavan edustajilla, käytännön miehillä ja naisilla, kaikilla vanhan konstin taitajilla, on nyt perusteltua aihetta kysyä: Valitseeko Lappi uuden vai vanhan, ottaako etelästä tulevan korkeakoulun myötä myös uudet tavat ja jättääkö vanhat, sukupolvien kehittelemät työn, elämisen sekä joutenolonkin keinot, taidot ja menetelmät?*[77]

Vaikka uutinen uudesta yliopistosta oli iloinen, arveli hän sen toiminnan käynnistämisen asettavan uusia vaatimuksia ja uusia haasteita maakunnan kulttuurielämän kehittämiselle. Etenkin alueen väestöstä vanhempien epäiltiin jopa hämmentyvän korkeakoulun mahdollisesti mukanaan tuomista tavoista ja aatteista.[78]

Matti Salo, toinen Lapin yliopiston historiikin kirjoittajista, kokoaa Lapin yliopiston merkitystä vuonna 2009:

> *Lapin yliopisto rakensi erittäin olennaisella tavalla pohjoista identiteettiä, itsetuntoa ja kulttuuria, sillä koulutus ja tieto ovat näiden tärkeitä rakennusaineita. - - On tärkeää, että alue pystyy itse auttamaan itseään ja omista lähtökohdistaan, ja psykologisilla tekijöillä on tässä suuri*

merkitys. - - Yliopisto vaikutti monipuolisesti myös kulttuurisesti, eikä kyse ollut pelkästään kaupunkikuvaa elävöittäneistä opiskelijariehoista. Esimerkiksi taiteiden tiedekunta säteili ympäristöönsä suoraan kulttuurista vaikutusta. Yliopiston opiskelijoiden ja henkilökunnan myötä Rovaniemelle muodostui suuri kulttuuristen toimijoiden ja kulttuurin kuluttajien joukko, joka virkisti kaupungin elämää.[79]

Yliopisto oli Lapin rahaston luonteva yhteistyökumppani. Vuonna 1985 ne kävivät yhteistyöhön Lapin tiede- ja kulttuuripäivien organisoimiseksi. Muita järjestäjiä olivat Lapin korkeakouluseura ry, Lapin korkeakoulusäätiö sekä Lapin tutkimusseura. Teemaksi silloin muotoutui Lapin kulttuurin ja talouden ilmasto, ja tapahtuma koostui luento- ja seminaaritilaisuuksista sekä kulttuuriohjelmapitoisesta iltajuhlasta, jonka yhteydessä Lapin rahasto sekä Lapin korkeakoulusäätiö jakoivat apurahansa. Useina vuosina Lapin tiede- ja kulttuuripäivien teemat rakentuivat taloudellisten kysymysten ympärille kuten vuonna 1986: Lapin ihminen rakennemuutoksen kourissa. Seuraavana vuonna otsikkona oli Raha ja henki: Tiede ja kulttuuri alueensa kehitystekijänä. Silloin muun muassa professori Veronica Stolte-Heiskanen luennoi yhteiskuntatutkimuksen kaksinaisroolista ja kirjailija Erno Paasilinna instituutioista ja elävästä kulttuurista.[80] Lapin tiede- ja kulttuuripäiviä järjestettiin vuoteen 1996 asti.

Lapin tiede- ja kulttuuripäivien esitteitä 1990-luvulta. Päivien teemat risteilivät "Idän" uhkista ja mahdollisuuksista suvaitsevaisuuden rajoihin ja pohjoiseen identiteettiin. Kuvakooste: Mervi Autti

Taiteen ja tieteen tukija

Lapin rahaston tieteen hakemusten osuus alkoi nousta 1980-luvun lopulla. Osasyinä siihen Lapin korkeakoulun perustamisen lisäksi lienevät rahaston tunnettuuden lisääntyminen Lapin tiede- ja kulttuuripäivien myötä ja huoli läänin tutkimustoiminnan rahoituksesta. Lapin tutkimusseuran mukaan tutkimustyötä teki maakunnassa 1990-luvun alussa noin 200 tutkijaa ja kaikkiaan noin 900 henkilöä. Vain 1,9 prosenttia Suomen tutkimukseen suunnatuista varoista kulutettiin Lapissa. Luku oli selvästi pienempi kuin alueen väestön osuus, joka oli 4 prosenttia. Suomen pinta-alasta Lappi taas muodosti lähes kolmanneksen. Näihin suhteutettuna maakunnassa käytettävät tutkimusvarat olivat aivan liian vähäiset. Vuosina 1987–1992 kaikista Lapin rahastolle osoitetuista hakemuksista kolmannes kohdistuikin tieteisiin.[81]

Seuraavissa tilastoissa ovat apurahojen jakautuminen ja jakosumma tieteentekijöille ja taiteilijoille sekä niiden ulkopuolelle jääville (”muu” luokassa ovat myös taiteen- ja tieteen perusopiskelijat) Lapin rahaston kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä 1969–1980 ja 1981–1990.

Rahoituksen jakautuminen tiede/taide/muu mukaan 1969–1980:

	kpl	alkuperäinen (€)	%	korjattu (€)[82]	%
Tiede	57	197 500	36	149 101	34
Taide	85	223 195	41	199 307	45
Muu	27	128 200	23	94 554	21
Yhteensä	169	548 895	100	442 962	100.0

Rahoituksen jakautuminen tiede/taide/muu mukaan 1981–1990:

	kpl	alkuperäinen (€)	%	korjattu (€)	%
Tiede	83	698 000	45	212 411	44
Taide	84	491 500	31	155 386	32.5
Muu	57	381 000	24	112 163	23.5
Yhteensä	224	1 570 500	100	479 960	100

Revontulitutkija Esa Turunen on ottanut yhdeksi elämäntehtäväkseen kansantajuisen tutkimustiedon välittämisen suurelle yleisölle. Turunen retkiluistelemassa Kebnekaisen lähellä Vistas-joella 2011. Kuva: Esa Turusen arkisto.

Lapin rahaston kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä tieteelle suunnattu rahoitus oli nouseva. Vuosina 1969–1980 se oli 36% jakosummasta (indeksi- ja valuuttakorjattu apuraha 34% — rahanarvon muutokset on tilastoissa tehty käyttäen hyväksi elinkustannusindeksiä). Seuraavana vuosikymmenenä tieteen osuus ohitti taiteen ollen jo lähes puolet, 44%.

Tieteen apurahansaajien määrä vuosina 1969–1980 oli puolestaan noin runsas kolmannes ja vuosina 1981–1990 se oli suurentunut lähes 40%:iin, jolloin se oli lähes yhtä suuri kuin taiteen apurahojen saajien määrä.

Lappiin ja arktisiin alueisiin kohdistuvaa tutkimustoimintaa alkoi edistää Lapin rahaston yhteydessä oleva Suomen Kulttuurirahaston kansainvälinen A. E. Nordenskiöld -stipendi. Se perustettiin vuonna 1992 ja julkistettiin Rovaniemen Arktikum-talon vihkiäisissä. Adolf Erik Nordenskiöld (1832–1901), maailmalla tunnetuin suomalaissyntyinen tiedemies, oli johtanut useita tutkimusmatkoja arktiselle vyöhykkeelle ja purjehti ensimmäisenä Pohjois-Norjasta Beringinsalmeen johtavan Koillisväylän. Nordenskiöld-stipendin myöntäjä on Suomen Kulttuurirahasto, mutta päätösvalta sen saajasta on Lapin rahastolla. Apurahoja on myönnetty erilaisiin kohteisiin, joiden yhteisenä nimittäjänä on tutkimusaiheen liittyminen pohjoisuuteen ja arktisiin alueisiin. Esimerkiksi vuonna 1999 Anni-Siiri Länsmania tuettiin saamelaisten ja suomalaismatkailijoiden väärtisuhteita koskevassa väitöskirjatyössä. Vuonna 2008 professori Timo Koivurova työryhmineen taas sai tukea kaivoslain uudistamiseen liittyvään tutkimukseen ja uudistamistyötä käsittelevään julkiseen keskusteluun. Useina vuosina stipendi on kohdistunut luonnontieteelliseen tutkimukseen kuten esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyviin aiheisiin. Stipendiä anottiin ennätyksellisen paljon vuonna 2012, jolloin sitä haki peräti 21 tutkijaa.[83]

Lapin rahaston puheenjohtajana ja hoitokunnan jäsenenä toiminut Lapin yliopiston rehtori Mauri Ylä-Kotolan mukaan Lapin rahaston suuntaamalla tieteen rahoituksella on marginaalinen osa Lapissa tehtävän tieteen rahoituksen kokonaisuudessa. Tieteellä on kaiken kaikkiaan muitakin, huomattavan paljon suurempia rahoituselementtejä. Lapin rahastolla on tasapainottajan rooli, joka koskee yliopiston strategioiden tai yhteisöjen ulkopuolelle jäävien tutkijoiden rahoittamista. Ylä-Kotola painottaa Lapin rahaston merkitystä yksityisenä toimijana, joka voi ”rahoittaa yksinäisiä susia ja outojen paradigmojen edustajia”. Se voi kokeilumielessä tukea asioita, joita valtavirta ei arvosta. Sama voi toteutua taiteen tukemisessa. Hänen mukaansa Lapin rahaston apurahat ovat merkittävä toimeentulon lähde varsinkin taiteilijoille, joiden tulot koostuvat muista apurahalähteistä, omasta myyntityöstä ja usein opetustehtävistä.[84]

Tieteen rahoittaja, Lapin tutkimusrahasto, on myöntänyt apurahoja myös tieteen tutuksi tekemiseen. Vuonna 2001 Sodankylän geofysiikan observatorion työryhmä Esa Turusen johdolla sai Lapin rahaston apurahan koululaisten motivointiin eksaktien luonnontieteiden opiskeluun. Ryhmä vieraili apurahan turvin 25 Lapin koulussa. Vastaanotto oli erittäin innostunutta, ja oppilaita esityksissä oli kaikkiaan 3554. Tämän lisäksi observatorion tutkijat ovat vuodesta 1997 alkaen pitäneet avaruusfysiikan kursseja Sodankylän lukiossa.[85]

Rahoituksen jakautuminen tiede / taide / muu mukaan 1969–2012:

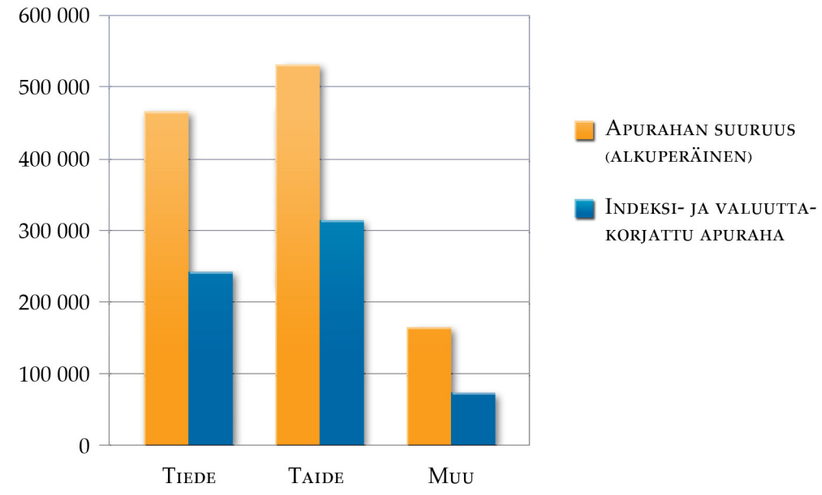

Lapin rahasto on jakanut taiteelle puolet ja tieteelle hieman vajaa 40% jakosummasta. Taiteen apurahoja on saanut 733 henkilöä/työryhmää/yhteisöä ja tieteen puolelta apurahoja on myönnetty 493:lle. Muiksi luokiteltavia apurahan saajia on ollut 292 kpl, runsas 10% jakosummasta. (Ks. liite 1.)

Vaikka taidetta ja kulttuuria tuettiinkin, saattoi vielä 1980-luvulla suhtautuminen taiteeseen olla Lapissa ristiriitaista, ja se saatettiin kokea arkaluontoiseksi ja tunteita nostattavaksi keskustelunaiheeksi. Vuoden 1986 tiede- ja kulttuuripäivät avannut Tornion kaupunginjohtaja Hannes Manninen kärjisti:

> *Kulttuuri-ilmapiiri on Lapissa tulenarka. Jos haluat olla julkisuuden keskipiste ja jos haluat, että sinua haukutaan, niin osallistu kulttuurikeskusteluun. Se on mahdollista lausumalla mielipiteesi Lapin kulttuurielämästä ja esittämällä eriävä käsityksesi ammattitaiteilijan tai sellaisena itseään pitävän ajatuksista tai teoista. Ehkä kulttuurimme huippu on vielä nuorta, epävarmaa ja siksi arkaa julkiselle keskustelulle.*[86]

Toista kieltä kertoo se, että Rovaniemi ja Kemi kuuluivat 1970-luvun lopulla Kuntaliiton tilastojen mukaan Suomen kulttuuriystävällisimpiin kaupunkeihin. Rovaniemi sijoitti asukasta kohden eniten varoja sekä lakisääteisiin että vapaaehtoisiin kulttuuritoimintoihin kuten teatteriin, kirjastoon, musiikkiopistoon ja museotoimintaan. Kulttuurilaitokset palvelivat paitsi kaupunkilaisia myös koko laajaa maakuntaa.[87]

Pitkäaikaisia toimijoita

1990-luvun puolivälissä Lapin rahastossa tapahtui käänne asiamiehen vaihtuessa. Lapin maakuntaliiton toiminnanjohtaja Otto Timonen (1926–2010) oli ollut asiamiehenä 26 vuotta, ja varatuomari Teuvo Hulkko (1929–2012) sihteerinä vuoden pitempään. Timosen jälkeen asiamiehenä aloittanut varatuomari Leena Roiko muistelee nauraen, kuinka ”Timonen ja Teuvo Hulkko hoisivat asiaa kunnes minä tulin… he ilmeisesti Oton kanssa ’hyväksyivät’ minut.” Otto Timonen oli ”henkeen ja vereen lappilainen”, joka aina muisti korostaa maakunnallista identiteettiä. Leena Roiko painotti hänen rooliaan myös Lapin rahaston synnyssä.[88]

Lapin maakuntaliiton toiminnanjohtaja Otto Timonen oli Lapin rahaston pitkäaikainen asiamies ja vaikuttaja. Kuva: SKR.

Varatuomari Teuvo Hulkko toimi rahaston sihteerinä 27 vuotta. Kuva: SKR.

Suomen Kulttuurirahaston yliasiamies, professori Paavo Hohti, joka oli keskusrahaston edustajana Lapin rahaston hoitokunnassa vuosina 1992–2001, muistaa Otto Timosen johdatelleen häntä alueen ymmärtämiseen ihan

konkreettisestikin kuljettamalla häntä pitkin Lapin maanteitä tienoista ja taloista tarinoiden. Timonen ajoi Lapin asiaa olematta puolueisiin sitoutunut. Hän oli ideaveturi ja idealisti, jolla oli ”jalat reilusti ilmassa”. Sen takia sihteeriksi tarvittiinkin asioihin ja toimintaan realistisemmin suhtautuva varatuomari Teuvo Hulkko.[89]

Otto Timosella oli taito saada ihmiset kokoon ja toimimaan yhdessä. Jorma Eton mukaan hän oli ”priimusmootor” monessa asiassa, ja hän kykeni helposti siirtymään roolista toiseen. Eton ensimmäisenä työpäivänä kirjastonhoitajana Timonen oli soittanut ja kysynyt, että mitä siellä teet:

> *Sie oot nyt ihan väärässä paikassa, sinun pitäs olla Polarin kabinetissa, siellä on Pohjois-Kalotin kirjastonjohtajat koolla, sinua ootetaan. En ollut kuullukkaan – Timonen oli unohtanut ilmoittaa. Minä hyppäsin pyöränselkään, pääsin kabinettiin ja sain valtavat ablodit. Minut oli etukäteen valittu sihteeriksi. Timosen Oton järjestämä tämä homma… Siitä alkoi kalottiyhteistoiminta.*[90]

Vuonna 1997 Timonen sai Risto Ryti -mitalin 26-vuotisesta toiminnastaan Lapin rahaston asiamiehenä tunnustuksena ”Lapin tuntijalle, kulttuuriin vaikuttajalle”.

Helena Junttila: Naarassusi.
Kuva: Aineen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

Yllä: Kuonnajoki, Enontekiön Markkina. Alla: Jouni ja Taimi Aikio, Tsurnuvuono, Hietikkolahti, Inari. Alkuperäiset valokuvat: Matti Saanio. Kuvat: Arto Liiti. Sarjasta Lapin eiliset kuvat, Rovaniemen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

III
UUSIA AVAUKSIA 1993–2012

Lapin rahasto nousi 1990-luvun lamaa vastaan käynnistämällä yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti virittäytyneen Pro Lapponia -toiminnan. Se oli myös merkki kulttuurin ja talouselämän yhteistyöstä, jota alettiin kehittää muun muassa kulttuurimatkailun muodossa tukemalla maakunnallisesti merkittäviä kulttuuritapahtumia. Rahoitusta annettiin myös pienimuotoisemmille, paikallisuudesta lähteville voimainponnistuksille. Painopistealueiksi nostettiin muun muassa tieteet, lasten ja nuorten kulttuuri, lappilainen identiteetti ja saamelaiskulttuuri. Lapin rahaston hoitokunta herkistyi myös kuuntelemaan maakunnan ääniä ja jakamaan tietoa omasta toiminnastaan.

Pro Lapponia lamaa vastaan

1990-luvun taloudellinen lama vaikutti väistämättä kulttuurisektoriin mukaan lukien Suomen Kulttuurirahasto ja sen maakuntarahastot, sillä niiden jakamien apurahojen määrä oli täysin riippuvainen sijoitusten tuotoista. Tilanne oli vaikea, sillä samalla kun jaettava väheni, tarve kulttuurin tuelle kasvoi. Laman seuraukset jäivät maakuntarahastoissa kuitenkin vähäisiksi, sillä ne eivät enää vastanneet omien varojensa sijoittamisesta. Sijoitustoimintaa oli alettu hoitaa keskitetysti SKR:ssa. Lapin rahaston jakamien apurahojen kokonaismäärien suhteen ei tapahtunut muutosta ainakaan pahempaan. Jaettujen apurahojen kokonaismäärä jopa kasvoi lama-aikana huolimatta siitä, että taloudelliset suhdanteet koettelivat maakuntaa erityisen kovakouraisesti. Hakemusten määrä nousi tasaisesti 1990-luvun alusta, eikä niiden kasvu taittunut laman väistyttyä. Laman seuraukset näkyivät etenkin tieteisiin kohdistuneiden hakemusten määrän kasvuna.[91]

Myös keskustelu aineettomien arvojen, kuten kulttuurin ja taiteen puolesta virisi. Kemin kulttuuritoimenjohtaja Unto Käyhkö lausui Lapin rahaston vuosijuhlassa vuonna 1994:

> *Kulttuurin merkitys henkisen ja taloudellisen laman torjumisessa tunnustetaan tänään. Kulttuuri ja taiteet synnyttävät yhteenkuuluvuutta ja luovat alueelle myönteistä imagoa, viihtyvyyttä ja omanarvontuntoa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että ne alueet, jotka ovat huolehtineet kulttuuristaan ovat selvinneet tavanomaista paremmin laman yli. Voidaan sanoa, että kulttuurilla ja taiteilla on sekä väline- että itseisarvoa. Taiteet ja kulttuuri ovat aineettomia arvoja, jotka ovat nousseet, kun kovat arvot ovat osoittautuneet kestämättömiksi.*[92]

Taloustilanteen heikennettyä kuntien päättäjät leikkasivat menoja kaikesta – etenkin kulttuurista, jonka ei katsottu kuuluvan välttämättömiin peruspalveluihin. Laman seuraukset olivat pitkäaikaisia, sillä rahoitusta kulttuurille ei ollut helppoa saada lihavampinakaan vuosina. Kulttuurityöhön kohdistettujen leikkausten pelättiin kostautuvan, kun alueiden vetovoimaisuuteen ja viihtyisyyteen alettiin 1990-luvun lopulla kiinnittää huomiota. Maaherra Hannele Pokka käsitteli aihetta Lapin rahaston vuosijuhlassa pitämässään puheessa vuonna 1999:

> *Vielä jokunen vuosi sitten päättäjät kuvittelivat ruokkivansa kulttuurielämää kuin sirkuksen norsua: Kalliiksi tuli, kun se söikin niin paljon. Mutta sitä oli niin mukava katsella. Sitten tuli tämän vuosikymmenen lama. Lappi menetti 20.000 työpaikkaa ja koko maa 40.000. Silloin ruvettiin kunnissa miettimään, etteihän kulttuuri kuulu minkään peruspalvelun piiriin. Päättäjät eri puolilla Suomea olivat jo valmiit myymään vetonaulansa, kunnes kulttuurielämä ryhtyi todistelemaan, että norsuhan se vasta vetääkin yhteiskunnan rattaita. Kulttuurista voidaan puhua sekä kovan rahan että elämysten varassa. Niitä molempia Lappi tarvitsee.*[93]

Yhteistyö Lapin yliopiston kanssa tiede- ja kulttuuripäivien järjestämisessä rohkaisi rahastoa tekemään avauksen Pro Lapponia -toiminnan käynnistämisestä vuonna 1994. Pro Lapponia herätettiin henkiin noin kolmen vuosikymmenen tauon jälkeen. Tilaisuuksia oli järjestetty Rovaniemellä jo 1960-luvulla, jolloin alustajina oli ministereitä, tiedemiehiä, johtavia virkamiehiä ja muita asiantuntijoita. Toiminta oli sittemmin ehtynyt Lapin Tutkimusseuran aktivoituessa ja alueellisen suunnittelun muutoin edistyessä.[94]

Pro Lapponian tavoitteena oli maakunnan menestystekijöiden turvaaminen ja niiden käynnistäminen. Yliopiston lisäksi yhteistyökumppaneita olivat Lapin sotilaslääni ja Lapin tutkimusseura. Toimintaa tukemaan kutsuttiin 20-jäseninen, arvovaltainen tukiryhmä, jossa oli edustajia yhteiskunnan eri aloilta. Lapin rahastosta siihen kuuluivat hoitokunnan puheenjohtaja Jaakko Sandström, rahaston asiamies Otto Timonen ja sihteeri Teuvo Hulkko. Tukiryhmä järjesti studia generalia -esitelmiä ajankohtaisista aiheista sekä seminaari- ja keskustelutilaisuuksia ”Lapin sisäisen yhtenäisyyden luomiseksi sekä yhteyksien rakentamiseksi muuhun Suomeen ja ulkomaille”. Aiheet liittyivät ”alueisiin” tarkoittaen juuri Lappia ja sen suhdetta Eurooppaan ja kansainvälisyyteen.[95]

Ensimmäinen tapahtuma, Kansainvälistyvä ja eurooppalaistuva Lap-

pi, pidettiin Rovaniemellä toukokuussa 1994. Alustajana oli pankinjohtaja Kalevi Sorsa. Vuoden aikana järjestettiin ahkerasti seminaareja: Arctic Opportunities -konferenssissa puhui muun muassa tasavallan presidentti Martti Ahtisaari. Muissa tilaisuuksissa pohdittiin Lapin alueen strategisia kysymyksiä, Kuolan ja Karjalan talousongelmien vaikutuksia ja alueita toimijoina. Vuoden viimeisessä seminaarissa joulukuussa Suomen Pankin pääjohtaja Sirkka Hämäläinen tarkasteli alueellisen kehityksen talousnäkymiä. Kaivostoiminta ja sen merkitys kansainvälistyvässä maailmassa nostettiin polttopisteeseen vuoden 1994 seminaarissa huhtikuussa. Silloin myös luonnonsuojelijoilla oli puheenvuoro: Suomen luonnonsuojeluliiton puheenjohtaja Timo Helle avasi heidän näkemyksiään kaivostoimintaan Lapissa. Seuraavassakin seminaarissa tarkasteltiin ilmastonmuutosta.[96]

Pro Lapponia -toiminta jatkui kaksi vuotta. Se oli viimeisiä suurempia tapahtumia, joiden luotsaamisessa Lapin rahaston asiamies Otto Timonen ja sihteeri Teuvo Hulkko olivat mukana.

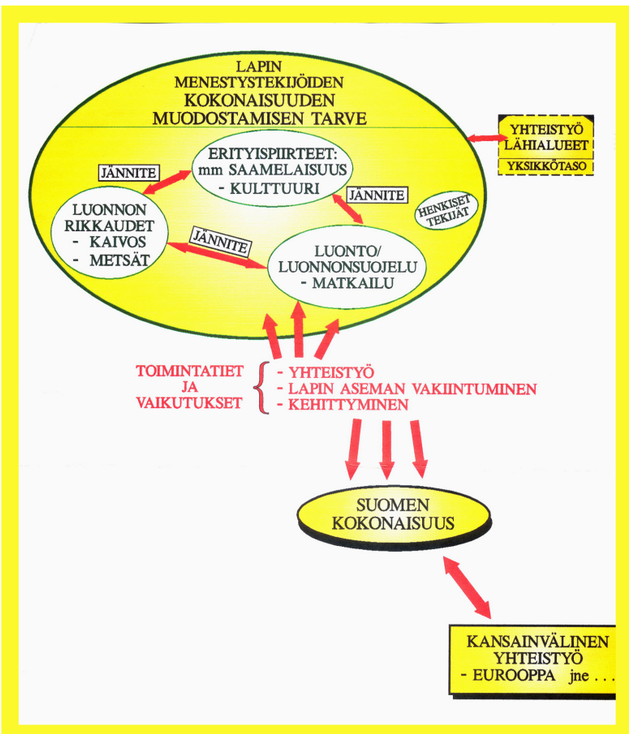

Kutsussa Pro Lapponia -toimintaan 28.2.1994 kuvattiin toiminnan kehyksiä myös graafisesti. LRA.

Kulttuuria ja taloutta – kulttuurimatkailua

1990-luvulta luvulta alkaen Lapin rahastossa pyrittiin kulttuurin ja talouden sekä aineellisen ja aineettoman pääoman yhdistämiseen. Heikon taloudellisen suhdanteen aikana sen merkitys korostui. Lapin rahaston hoitokunnan puheenjohtaja Anna-Maija Lauri lausui vuosijuhlassa 1996:

> *Ei lopu laulu revontulten maasta; eikä elämä ja tulevaisuuden usko sellaisesta läänistä, jossa hengen ja aineen – kulttuurin ja talouselämän – yhteistyö on toistensa edellytys ja hyvinvoinnin edellytys.*[97]

Kolme vuotta myöhemmin Laurin viesti oli samankaltainen hänen tarkastellessaan ”kulttuurin ja talouselämän symbioosia – ei toista ilman toista.” Hän muistutti tutkimustuloksista, joissa on todettu taidelaitoksiin ja kulttuuriin suuntautuvan taloudellisen panoksen hyödyntävän aluettaan 1–1,5-kertaisesti vastaavalla summalla. Toisaalta Anna-Maija Lauri nosti esiin kulttuurin ja taiteen itseisarvon:

> *Se ei voi aina taipua, EU-rahoituksenkaan toivossa, elämystuotteiksi tai yrittäjyydeksi. Tämä itseisarvo on sille edelleen annettava. Kulttuurin keskeinen vaikutus on tunnustettava myös taloudellisin resurssein kuntien vetovoimaisuuden, viihtyvyyden ja vireyden ylläpitäjänä.*[98]

Lapissa on kohdistettu suuria odotuksia matkailuun, jossa taide ja kulttuuri ovat kuitenkin hyödyntämättömiä voimavaroja. Matkailualalla kauan toiminut Lapin rahaston asiamies Marjut Kuusisto[99] kiteyttää: ”Kulttuuri voi yhdistää ihmisiä ympäri maailmaa, tuoda toisilleen vieraat ihmiset yhteen kokemaan jotain ainutkertaista. Miten muuten voisi yhtä aidosti kokea yhteisöllisyyttä ja häikäistyä?” Hänen mukaansa Lapissa riittää kulttuuritarjontaa, mutta se on hajanaista. Jos asiakas haluaa kulttuuriloman, on sen saaminen haasteellista. Toisaalta kulttuuritapahtumille on vaikeaa saada näkyvyyttä, sillä niitä järjestetään usein pienellä budjetilla ja vapaaehtoisvoimin. Yhteistyötä tarvittaisiin tässäkin suhteessa.[100]

Vuonna 2010 esitettävää mykkäelokuvaa The Merry Widow säesti Orchestra da Camera Oscura. Kuva: Antti Tuomola.

Sodankylän elokuvajuhlilla vuonna 2011 jonotetaan Aki Kaurismäen Le Havre -elokuvaan. Kuva: Annina Mannila.

1990- ja 2000-luvuilla Suomen Kulttuurirahasto kasvatti huomattavasti tukeaan maakuntarahastoille. Vuonna 1998 keskusrahasto tuki vuosittain maakuntarahastoja 100 000 markan, sittemmin 30 000 euron erityisavustuksella, joka oli tarkoitettu suuriin, maakunnallisesti merkittäviin hankkeisiin. Seuraavana vuonna myönnettiin rahoitusta Tornion Peräpohjolan markkinat 1700-luvulla -tapahtumalle ja Ranuan Kalevala -työryhmälle. Yksityisistä lahjoittajista Kemijoki Oy on vuosien varrella ollut merkittävä tukija. Vuonna 1997 yritys lahjoitti pääoman nimeään kantavalle nimikkorahastolle, jota on edelleen täydennetty lahjoituksin. Kemijoki Oy:n rahasto tukee Lapin kulttuuria ja taloudellista kehitystä. Samaan kohdistuu Lapin Osuuspankkien rahasto, joka perustettiin vuonna 2002.[101]

Lapin rahasto on tukenut kulttuurimatkailua edistäviä tapahtumia ja kiinnittänyt huomiota matkailua, elinkeinoelämää ja kansainvälistymistä edistäviin hankkeisiin. Tukea on myönnetty sekä aloittaville, myös riskejä sisältäville hankkeille, että jo vakiintuneille tapahtumille. Esimerkiksi Sodankylän elokuvafestivaalit sekä LuostoClassic ovat muodostuneet vuosittain toistuviksi kulttuurimatkailun kohteiksi, joilla molemmilla on myös vakiintunut, kotimainen ja kansainvälinen kävijäkunta. Kumpikin tapahtuma tar-

Sodankylän elokuvajuhlien yksi perustajista, elokuvantekijä Anssi Mänttäri ja näyttelijä Amandine Zurbuchen avajaispäivällisellä 2011. Kuva: Annina Mannila.

Elokuvantekijät kohtaavat: Athina Rachel Tsangari, Privet Pascal ja Apichatpong Weerasethakul Porttikoskella 2011. Kuva: Santeri Happonen.

Keskiyönauringostanauttijoita 2011. Kuva: Santeri Happonen.

vitsee säännöllisesti ulkopuolista rahoitusta.

Sodankylän elokuvajuhlista on muodostunut leimallisesti ei-kaupallinen tapahtuma, jolla on tärkeä merkitys alueen tunnettuudelle. Tämän historiikkiin kirjoittajiin kuuluva Mervi Autti käy filmijuhlilla säännöllisesti: ”Sodankylään täytyy päästä! Sinne on hienoa houkutella ystäviä läheltä ja kaukaa, kokea aivan erityistä yhteisöllisyyttä elokuvan lumossa ja kesäyön auringon valossa.” Sodankylän elokuvajuhlat on tunnelmaltaan yksi maailman ainutlaatuisimmista festivaaleista: keskiyön auringon alla kohtaavat maailman kuuluisimmat elokuvaohjaajat, uuden elokuvan nousevat nimet, kansainvälinen yleisö ja tavallinen kadunmies välittömässä ja lämpimässä ilmapiirissä. Elokuvia näytetään neljässä esityspaikassa ympäri vuorokauden eikä vuorokaudenajalla ole merkitystä; aurinko paistaa yhtä kirkkaana astuipa yleisö ulos esityksestä kello neljältä aamulla tai iltapäivällä. Erityisen suosittuja ovat olleet mykkäelokuvaesitykset elävän musiikin säestyksellä.[102]

Sodankylän elokuvajuhlille myönnettiin vuosina 2008 ja 2011 maakunnallisesti merkittävälle hankkeelle tarkoitettu 30 000 euron apuraha Lapin rahastosta. LuostoClassic-tapahtuma, ”jossa kuulija istuu musiikin sylissä”, sai puolestaan suuren apurahan useana vuonna. Musiikkitapahtuman verkkosivujen viesti on runollinen:

> *LuostoClassicin konserttisalit ovat paikkoja, jossa jopa ilman musiikkia sielu lepää. Ukko-Luoston tunturisalissa kahdeksan esiintymislavaa on yleisön ympärillä ja kuulija istuu musiikin sylissä. Aittakurun teatterissa jääkautisen joen muovaaman syvän kurun pohjalla lammen rannassa huippumuusikot soittavat kymmeniä metrejä korkeammalla istuvalle yleisölle. Ahvenlammella kirkas vesi, jota vain uteliaat kalat satunnaisesti läikyttävät, kantaa pienimmänkin soinnun rantatöyräällä yleisön nautittavaksi.*[103]

Lapin kamariorkesterin taiteellisena johtajana vuodesta 1996 toiminut John Storgårds mainitaan ehtymättömäksi idealingoksi, ja hän on ollut kymmenen vuotta myös LuostoClassicin taiteellisena johtajana. Suomen Kulttuurirahasto on tukenut konkreettisesti Lapin kamariorkesteriakin: esimerkiksi

LuostoClassicin 10-vuotis juhlakonsertissa BBC Philharmonic Orchestra soitti Kalevi Ahon uuden lyömäsoitinkonserton Suomen ensiesityksenä. Orkesteria johti John Storgårds.
Kuva: Lapland Memories

vuonna 2002 se saattoi perustaa kolme uutta toimea rahaston tuella ja edellisenä vuonna orkesteri sai apurahan ensimmäisen levynsä tekemiseen. Lapin kamariorkesteri on sittemmin julkaissut useita levyjä, joista YLE kulttuurin musiikkitoimittajat ja -tuottajat valitsivat Kalevi Ahon sävellyksiä sisältävän Rituals-levyn vuoden levyksi vuonna 2009. Alueorkesteri esiintyy paljon maakunnassa ja vierailee myös Pohjoiskalotilla sekä ympäri Suomea. Orkesteri pyrkii yhä useammin esiintymään kaukana omista ympyröistä. Kapellimestarinsa mukaan se on henkisesti innostavaa. John Storgårds muistelee: ”Pääsin kokeilemaan johtamista sellaisen orkesterin kanssa, joka halusi vakuuttaa itsensä ja yleisönsä olemassaolonsa oikeudesta. Koska yleisökin oli kannustava ja ennakkoluuloton, ajattelin että tällä työmaalla on paljon mahdollisuuksia.” Storgårds on tämän historiikin kirjoittamishetkellä myös Helsingin Kaupunginorkesterin ylikapellimestari ja BBC Filharmonian päävierailija.[104]

Kulttuurimatkailuun liittyy myös talvisia tapahtumia. Uusista ja riskipitoisistakin avauksista esimerkiksi käy Kemissä ja Rovaniemellä vuonna 2004 toteutettu kansainvälinen The Snow Show -tapahtuma, jossa joukko

Yleisö nauttii Lapin kesästä ja musiikista Aittakurussa.

Kalevi Ahon Sieidi esitettiin LuostoClassicissa vuonna 2012. Kuvat: Lapland Memories Oy.

Lyömäsoitinkonserton solistina esiintyi maailmankuulu brittiläinen lyömäsoitintaiteilija Colin Currie.

Lapin kamariorkesteri taiteellisena johtajanaan John Stårgords matkalla maailmanmaineeseen. Kuva Marco Borggreve.

taiteilijoita ja arkkitehtejä eri puolilta maailmaa toteutti 40 lumi- ja jääinstallaatiota Rovaniemellä ja Kemissä. Mittava hanke sai rahoitusta Lapin rahaston lisäksi myös Rovaniemen ja Kemin kunnilta, Lapin lääninhallitukselta ja EU:lta. Jäähän liittyy myös pienimuotoisempi tunnustus seitsemän vuotta aikaisemmin: vuonna 1997 Lapin rahasto myönsi poikkeuksellisesti hakemuksetta stipendin kirvesmies Pauli Hämäläiselle Rovaniemen maalaiskunnasta kannustukseksi ja tunnustukseksi omaehtoisesta ja esteettisesti korkeatasoisesta työstä. Hän oli vuosien ajan rakentanut pihapiiriinsä jääveistoksia, jotka ilahduttivat ja ihastuttivat tuhansia ohikulkijoita.[105]

Suuri kulttuuritapahtuma voi olla myös pienimuotoinen. Siitä on esimerkkinä Katariina Angerian ja työryhmän Jokinainen-taidevaelluksen toteuttaminen vuosina 2009–2010. Lapin rahasto ja keskusrahasto myönsivät työryhmälle yhteensä 80 000 euroa. Jokinainen oli kunnianosoitus suurelle väylälle, Tornionjoelle ja se asukkaille. Vaelluksella tanssijat – Katariina Angeria, Reijo Kela, Anne Hiekkaranta ja Pirjo Yli-Maunula – tanssivat koko Euroopan pisimmän vapaana virtaavan joen ”järjettömästä pullomäärästä”,

Katariina Angeria Jokinaisena. Kuva: Sanna Sillanpää

Pirjo Yli-Maunula Jokinaisena. Kuva: Reijo Kela.

Väylää seilaava jokinainen monessa kuvassa. Kuva: Lasse Hagman

20 000 kierrätyspullosta rakennetulla lautalla. Angeria kirjoittaa:

> *Mielessäni oli - - tehdä kotiseudulleni jotakin kulttuurisesti merkittävää ja taiteellisesti suurta. Jotakin, josta jäisi jälki, joka nujertaisi "ei-se-kannata"-asenteen ja herättäisi muuttotappion kourissa taistelevan alueen taiteellisesti elämään.*[106]

Osana Jokinaista oli toinenkin hanke, Viisauden vimmaa – taidelautta rajalla. Jokivarteen syntyi taidekasvattajien ohjauksessa 18 kylätapahtumaa, viisi työpajaa ja kahdeksan näyttelyä, joista osa jäi pysyväksi. Varsinaiseen Jokinais-vaellustyöryhmään kuului parikymmentä henkilöä, taidekasvattajia, tanssijoita, muusikkoja, teknisiä toteuttajia ja tapahtuman dokumentoijia. Jokinaisesta tiedotettiin myös sosiaalisessa mediassa: Facebookissa sillä oli 1126 tykkääjää.[107]

Vuoden 2011 alussa Lapin rahaston asiamies osallistui Lapin liiton Lappi-brändin kehittämiseen. Asiamies toi lappilaista kulttuuri- ja taidetoimintaa osaksi brändin rakentamista; kulttuurin painotus ja merkitys olisi hyvä huomioida ja ottaa huomioon varsinkin matkailun kehittämisen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Lappi-brändin kehittämistyöhön kutsuttiin liike-elämän, politiikan, tieteen, taiteen, kulttuurin ja urheilun edustajista koostuva neuvottelukunta ja 2500 henkeä oli mukana luomassa mielikuvaa Lapista. Brändin pääviestiksi kehitettiin LAPLAND – Above Ordinary, toisin sanoen Lappi nähdään henkisesti, maantieteellisesti ja teoissaan tavanomaisen yläpuolella. Kulttuurin, taiteen ja tieteen puolelta esimerkeiksi nousevat muun muassa Pohjoinen uskomusmaailma, arktinen tutkimus ja tuotekehitys sekä luovien alojen vahvuus, tapahtumista Sodankylän elokuvajuhlat, LuostoClassic ja Arctic Design Week sekä instituutioista Lapin yliopisto ja Arktinen keskus.[108]

Huomio saamelaiskulttuuriin

Saamelaiskulttuurin tukeminen kuuluu Lapin rahaston toimintaan. Esimerkiksi vuonna 1975 opiskelija Pekka Aikio ja asiamies Otto Timonen edustivat Lapin rahastoa Enontekiöllä pidettävässä Pohjoiset vähemmistöt -seminaarissa, ja kymmenen vuotta myöhemmin koltta-asiain kannatusyhdistys sai 20 000 mk kolttasaamelaisten talous-, sosiaali- ja kulttuuriongelmien kartoittamiseen. Summasta puolet oli Suomen Kulttuurirahaston projektitukea. Tuolloin myös emäntä Vassi Semenojalle myönnettiin 5000 mk kolttasaamelaisten perinteisen musiikin eli leuddien keräämiseen ja kirjoittamiseen.[109]

2000-luvulla Lapin rahaston hoitokunta on halunnut lisätä yhteistyötään saamelaisalueen edustajien kanssa, ja saamelaiskulttuuri nostettiin erityiseksi painopisteeksi vuoden 2007 jakokierroksella. Painopistealueen valintaa puolsi myös Lapin Sivistysseuralta saatu merkittävä lahjoitus Lapin rahastolle edellisvuonna. Suomalaiset ”Lapin ystävät” olivat perustaneet Lapin Sivistysseuran vuonna 1932 saamen kielen ja kulttuurin nostamiseksi julkisuuteen. Toimintansa päättänyt yhdistys jakoi jäljelle jääneet varansa Lapin rahaston ja Rajaseutuliiton kesken. Lapin rahaston osuus oli noin 110 000 euroa, ja se muodosti peruspääoman lahjoittajansa nimeä kantavalle nimikkorahastolle, Lapin Sivistysseuran rahastolle. Sen tarkoituksena on tukea saamelaisten opiskelua korkeakouluissa ja ammattiin valmistavissa oppilaitoksissa. Lisäksi vuoden 2007 apurahanjaossa oli jaettavana Lapin Sivistysseuran juhla-apuraha. Se myönnettiin Oulun yliopiston Giellagas-instituutin saamen kulttuurin professori Veli-Pekka Lehtolalle työryhmineen saamelaisten etnopoliittisen liikkeen historian tutkimukseen. Samana vuonna Lapin rahasto ojensi keskusrahaston myöntämät apurahat inarinsaamen kielipesän toimintaan sekä alkuperäiskansojen elokuva- ja tv-tuotantoa esittelevälle *Skábmagovat*-tapahtumalle. Lisäksi poromies Veikko Feodoroff työryhmineen sai Suomen Kulttuurirahastolta 30 000 euroa koltan kielen ja kulttuurin kolmivuotiseen kehittämishankkeeseen.[110]

Lapin rahaston hoitokunnan jäsen Johannes Helander (vas.), Lapin Sivistysseuran perustajajäsen taiteilija Eero Nelimarkka ja kaivertaja, taidemaalari ja saamelaisen taidekäsityön puolestapuhuja Lasse Sammallahti. Kuva: Lapin Kansa.

Kieli on kulttuurin elinehto, ja kieltä voidaan elvyttää kielipesissä eli päiväkodeissa, joissa alle kouluikäisiä lapsia pyritään leikkien ja kielikylpyjen avulla ohjaamaan vanhempiensa ja isovanhempiensa kielen ja kulttuurin pariin. Suomen Kulttuurirahasto aloitti inarinsaamen ja koltankielisen kielipesien tukemisen vuonna 1997, ja yliasiamies Paavo Hohti oli edistämässä kielipesätoimintaa eläkkeelle jäämiseensä asti. Se on hänen sydämenasiansa; täyttäessään 60 vuotta hän pyysi ohjaamaan lahjarahat kielipesän tilille. ”Sitä paitsi, olen inarinsaamen seuran kunniajäsen numero 1 – joka vuosi tavataan…” Hohti muisteli tärkeitä keskushahmoja, Ilmari Mattusta ja Matti Morottajaa arvostaen. He toteuttivat ajatusta siitä, että toiminta lähtee maakuntien ihmisistä, ei ulkoapäin, ja että rahastojen tehtävä on tukea tätä potentiaalia.[111] Mattus ja Morottaja saivat Suomen Kulttuurirahaston Mikael Agricola -mitalit inarinsaamen kielen ja kulttuurin innostavasta vaalimisesta vuonna 2007.

Vuonna 2009 erityishuomion kohteena oli kolttakulttuuri, sillä tuolloin tuli kuluneeksi 60 vuotta kolttien asuttamisesta Nellimin ja Sevettijärven

alueelle. Merkkivuosi huipentui Lapin rahaston tukemaan asuttamisen ja samalla Sevettijärven koulun 60-vuotisjuhlaan. Professori Veli-Pekka Lehtola tervehti ilolla Lapin rahaston vuosijuhlassa Kemijärvellä 2009 sitä, että Lapin rahasto oli lähtenyt tukemaan kolttasaamelaisten omasta piiristä lähtevää toimintaa.[112]

> *Koltat ovat joutuneet maksamaan kovan hinnan asumisestaan maailmanpoliittisesti kiistellyllä alueella, ja olen joskus sanonut, että itäsaamelaisten 1900-luvun historia on yhtämittaista kriisien historiaa. Kolttia on tässä yhteydessä usein kuvattu myötätuntoisesti uhreina, jotka eivät ole kyenneet millään tavoin puolustautumaan…*[113]

Lehtolan mukaan tämä kuva ei kuitenkaan tunnu pitävän kovin hyvin paikkaansa vaikka erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla kolttasaamelaiset oppivat häpeämään omaa kieltään ja esi-isiensä perintöä. Hän painotti kielipesätoiminnan merkitystä. Se sai Kulttuurirahastolta tukea viideksi vuodeksi vuonna 1997:

> *Kielipesän ja saamenkielisen opetuksen myötä nuoret ovat alkaneet puhua koltansaamea toisena kielenä. Koltansaameksi julkaistaan kirjallisuutta ja se muuttuu rock-lyriikaksi nuoren koltta-artistin, Tiina Sanilan, esityksissä. Samoin kolttien olojen kartoituksessa on todettu, että nuorilla olisi halukkuutta pysyä kotiseudullaan, jos siihen olisi taloudellisia edellytyksiä.*[114]

Hienoa satoa korjattiin vuonna 2010, kun inarinsaamen kielen täydennyskoulutuksesta valmistui 17 uutta kielen puhujaa. Koulutuksen taustalla on kielen voimakas elpyminen ja kielitaitoisten, pätevien opettajien, lastenhoitajien, toimittajien ja muiden ammattilaisten tarve. Suomen Kulttuurirahasto rahoitti koulutuksen, ja se järjestettiin yhteistyössä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin, Anarâškielâ servi ry:n (Inarinsaamen kielen yhdistys) ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa. Opiskelijat saivat muun muassa kielimestareilta oppia arkipäivän kieleen. Äitinsä puolelta inarinsaamelainen Teija Linnanmäki kertoi koskettavalla tavalla kielen merkityksestä:

Inarinsaamen kielen täydennyskoulutuksen osanottajat, opettajat ja kielimestarit yhteispotretissa. Kuva: Ulla Isotalo.

Mieleeni on tullut aina isoäitini, kun olen ollut kielimestareiden koulutuksessa. Kieli on samanlainen, minulle rakas ja kaunis, mikä oli jotenkin lapsuudessani kiellettу. Ja tunne on samanlainen, kiireetön ja lämmin. - - En halua että tämä kieli ja kulttuuri katkeaa suvussamme minuun.[115]

Pelko inarinsaamen ja myös koltankielten katoamisesta oli yhtenä syynä siihen, että saamelaiskysymyksiin alettiin kiinnittää huomiota uudella intensiteetillä. Inarissa on toiminut yksi inarinsaamenkielinen päiväkoti, joka oli kolmentoista vuoden aikana kasvattanut jo noin 40 uutta kielenpuhujaa. Ivalossa on vastaavasti toiminut yksi koltankielinen pesä, joka oli aivan täynnä. Suomen Kulttuurirahasto myönsi 50 000 euron avustuksen kahden uuden inarinsaamen pesän perustamiseen ja 30 000 euroa yhteen uuteen koltan kielipesään vuonna 2010. Niiden perustamista vahvisti molempien kieliyhteisöjen kasvanut itseluottamus. Myös opetus- ja kulttuuriministeriö on asettunut kielten säilyttämisen taakse ja luvannut vastata pesien rahoituksesta seuraavan vuoden alusta lähtien. Suomen Kulttuurirahasto on myöntänyt inarinsaamen elvytykseen vuosina 2008–2010 yhteensä lähes 300 000 euroa. [116]

Vuonna 2010 Lapin rahaston uudeksi puheenjohtajaksi valittiin saamelaismuseo Siidan johtaja Tarmo Jomppanen, joka on toiminut kahdeksan vuoden ajan hoitokunnassa. Hän avaa näkökulmaa ”pohjoisesta” käsin kohti ”etelää”:

Se on tosi mielenkiintoista tästä pohjoisen perspektiivistä nähdä mitä kaikkea kulttuuritoimintaa Lappiin mahtuu, tosi mielenkiintoista.[117]

Jomppanen näkee Lapin rahaston saamenkulttuurin tuen tarpeellisena ja kokee, kuinka ”ihan mukavasti vuosittain tulee saamelaisilta hakemuksia sekä tiede- että kulttuuripuolelta.” Hän painottaa tuen olleen myös riittävää, sillä hakijamääriin suhteutettuna saamelaiset ovat saaneet apurahoja yhtä lailla kuin muutkin hakijat. Vuoden 2007 saamelaiskulttuurin teemavuosi – jolloin jakosummasta myönnettiin saamelaiskulttuuriin noin kolmannes – oli kannustava.[118]

Myrskyä ja muuta lastenkulttuuria

Suomen Kulttuurirahasto on 2000-luvulla panostanut erityisesti lasten ja nuorten kulttuuritoimintaan. Maakuntarahastot ovat seuranneet sen esimerkkiä, mihin on ohjannut myös keskusrahaston kanavoima lisätuki. Suomen Kulttuurirahasto perustettiin aikoinaan laajan kansalaiskeräyksen turvin, jota toteuttivat noin 30 000 kansakoululaista eri puolilla maata lokakuusta 1938 alkaen. Kun keskusrahasto vuonna 1999 täytti 60 vuotta, halusi se kiitokseksi lahjoittaa kullekin maakuntarahastolleen 100 000 markkaa käytettäväksi peruskoululaisten kulttuuritoimintaan. SKR:n tuen turvin Lapin rahastosta myönnettiin vuonna 1999 apurahoja kahdeksaan koululaisprojektiin eri puolilla Lappia.[119]

Koska tuki lastenkulttuurille osoittautui tarpeelliseksi ja sai innostuneen vastaanoton, jatkoi Suomen Kulttuurirahasto panostustaan lapsiin ja nuoriin myös seuraavina vuosina samalla vuosittaisella summalla, 1,7 miljoonalla markalla. Vuonna 2004 Lapin rahasto nosti oma-aloitteisesti nuorten kulttuurin tukemisen painopistealueeksi. Lapin rahaston täyttäessä 40 vuotta vuonna 2008 se sai keskusrahastolta 30 000 euroa viidesluokkalaisten teatteriretken toteuttamiseen. Syntymäpäivälahja oli rahaston oman toiveen mukainen: Lapin rahaston asiamies Leena Roiko oli Pohjois-Suomen rahastojen tapaamisessa tehnyt esityksen yhden koululaisikäluokan kustantamisesta teatteriin. Tavoitteena oli järjestää teatterielämys jokaiselle viidesluokkalaiselle asuinpaikasta huolimatta. Keskusrahastolta saamallaan rahoituspäätöksellä Lapin rahasto maksoi koululaisten teatteriliput ja bussikuljetukset teatteriin.[120]

Pienimmissä kouluissa viidettä luokkaa saattoi käydä vain yksi oppilas, ja moni kunta tai koulu sai hankkeesta sysäyksen kustantaa teatteriin omin voimin muitakin ikäluokkia. ”Lapin lapset teatteriin” toi Rovaniemen teatteriin toukokuun 2009 aikana noin 2000 oppilasta 120 lappilaisesta koulusta katsomaan Astrid Lindgrenin Veljeni Leijonamieli -näytelmä ja kokemaan ”leijonanrohkean vaelluksen tunnetun tuolla puolen”. Mittavan teatteriretken järjestelyt toteutti Lapin rahaston seuraava asiamies Marjut Pitkänen (myöh. Kuusisto).[121]

Lapin rahaston tarjoamalle koululaisten teatterimatkalle lähdettiin satojen kilometrien takaa. Pisin matka oli Käsivarren lapsilla, yli viisisataa kilometriä. Kuvat: Kaisa Sirén.

Rahaston asiamies Marjut Pitkänen (myöh. Kuusisto) ja hänen luotaamiaan lapsia teatteriesityksen väliajalla.

Myös keskusrahaston vuonna 2008 alkuun puhaltamalla Myrsky-hankkeella on ollut Lapissa suuri merkitys. Kolmevuotiseksi kaavailtu suurhanke pyrki tavoittamaan 13–17-vuotiaita erityisesti niin sanottuja katvenuoria ja tarjoamaan heille mielekästä tekemistä ja uusia tarttumispintoja elämään kulttuurin ja taiteen kautta.[122]

Marjut Kuusiston mukaan Myrsky-hankkeen infotilaisuus loi intoa ja kannusti hakemaan rahoitusta, mitä hankkeet sitten hyvin saivatkin. Lapin läänistä tuli 21 hakemusta, joista kuusi sai yhteensä noin 453 000 euron rahoituksen. Lapin läänin myöntöprosentti (rahasta) oli Suomen keskiarvoa huomattavasti korkeampi. Hankkeista ensimmäinen, Sámi Siida, käynnistyi alkuvuonna 2008. Se tarjosi monipuolista taide- ja kulttuuritoimintaa kaikille Tenonlaakson alueen lapsille, ja sen tarkoituksena oli vahvistaa saamenkieltä, saamelaisidentiteettiä, suvaitsevaisuutta ja kansainvälisyyttä. Peruskouluissa ja lukioissa järjestettiin taide-, elokuva- ja teatterityöpajoja, musiikkileirejä, bändikerhoja, käsitöitä ja liikuntaa. Muita Lapissa toteutettuja Myrskyn hankkeita olivat Lapin Taidetoimikunnan luotsaama Outoguru, Rovaniemeläisen monitaideyhdistys Piste ry:n Kohtaamisia, Sallan 4H-

Jere Simonen Utsjoelta (oik.) ja toinen pääosan esittäjä Kirsi "Korppu Leijonamieli" Kärnä. Jere on lukenut Veljeni Leijonamieli -kirjan kahdesti, kerran suomeksi ja toisen kerran englanniksi.

Kemin lähellä sijaitsevan Maksniemen koulun 5-luokkalaiset palasivat vielä koulussa teatteriesitykseen ja hauskan matkan tunnelmiin. Lapin rahasto sai lapsilta mieltä lämmittäviä piirustuksia kiitokseksi.

Myrsky-hanke Outogurun päätösfestivaalilta Utsjoelta vuonna 2010. Nuoret veivät maalaamansa kiven tunturille muistoksi festivaalista. Kuvat: Anna-Leena Nordberg.

yhdistyksen hanke sekä Outogurun toimintaa jatkava Tuisku. Hankkeista Kohtaamisia keskittyi erityisesti Rovaniemen seudun maahanmuuttajalasten tavoittamiseen, ja kaikille nuorille avoin Outoguru taas levittäytyi maantieteellisesti laajalle alueelle, Kolarin, Kittilän, Muonion, Enontekiön, Inarin, Utsjoen, Sodankylän, Sallan, Savukosken ja Pelkosenniemen kuntiin.[123]

Sisällöiltään Lapin Myrsky-hankkeet olivat monipuolisia. Esimerkiksi Outoguru tarjosi nuorille ”löytöretkeilyä taiteen keinoin”, mikä tarkoitti mahdollisuutta vaikkapa tanssia, laulaa, säveltää, kirjoittaa, näytellä tai tehdä sirkusta alan ammattilaisen ohjauksessa. Muissa hankkeissa tuli-, talvi- ja maataide tulivat tutuiksi. Myrskyä valmistelevaan työryhmään kuulunut Kulttuurirahaston lakimies Raisa Kiesi korosti:

Nuoret esittävät Myrskyssä pääosia. Pedagogisesti ja taiteellisesti vahvat, hankkeeseen sitoutuneet aikuiset tukevat heitä omalla osaamisellaan. Olennaista paikallisissa hankkeissa on karismaattisen ohjaajan – paikallisen taiteilijan, taidepedagogin tai taiteilijaryhmän – taito, tahto ja kyky tutustuttaa nuoret projektissa tarvittaviin taitoihin ja innostaa heitä toimimaan omilla ehdoillaan. Nuorten on saatava ideoida, suunnitella ja toteuttaa projektinsa itse alusta loppuun.[124]

Myrskyllä toivotaan olevan Lappiin kauaskantoisia seurauksia, ja osaa hankkeissa luoduista toimintamuodoista ollaankin vakiinnuttamassa pysyviksi. Myrsky-osahankkeiden menestys on tuonut tunnettuutta myös Suomen Kulttuurirahastolle ja Lapin rahastolle. Lasten kulttuuria tuetaan edelleen, ja esimerkiksi vuonna 2011 sille jaettiin apurahoja 38 000 euron arvosta. Suurin yksittäinen apuraha myönnettiin Lasten voimalaitos ry:lle lasten musiikkiharrastustoiminnan järjestämiseen.[125]

Pelkosenniemeläinen bändi "The Möttöset"

Vuotsolainen "Somby" solistinaan Miira Suomi.

Hoitokunnan jäsenyydestä ja apurahojen vaikuttavuudesta

Varatuomari Leena Roikon aloittaessa asiamiehenä vuonna 1995 keskusteltiin Lapin rahaston hoitokunnassa sen riippumattomuudesta suhteessa Lapin maakuntaliittoon, joka nimesi omat edustajansa poliittisten valtasuhteiden mukaisesti. Vuonna 1992 hoitokunnassa oli aloittanut Suomen Kulttuurirahaston edustajana yliasiamies Paavo Hohti, joka Jorma Julkusen mukaan oli nähnyt suomalaisen yh¬teiskunnan läpipolitisoitumisen vaaran istuessaan muun muassa Kulttuurirahaston edustajana Satakunnan rahaston hoitokunnassa. Julkunen kirjoittaa Suomen Kulttuurirahaston Päijät-Hämeen rahaston historiikissa, kuinka Hohti yleisti kritiikkinsä koskemaan kaikkia maakuntarahastoja ja yhteistyötä maakunta¬liittojen kanssa: niiden heikkous yhteistyökump¬panina oli niiden poliittisuus. Aiemmin 1960-luvun taitteessa maakuntaliitot olivat olleet luon¬tevia yhteistyökumppaneita. Ne olivat yksityisiä yhdistyksiä, joiden har¬joittaman kansalaistoiminnan muoto sopi hyvin Kulttuurirahastolle. Maakuntarahastot toteuttivat maakunnan yhteistä kulttuuri¬politiikkaa, eikä se edellyttänyt omista erityisintresseistä luopumista. Mutta itse¬näisyys vaihteli, ja joissakin maakunnissa rahastot ajautuivat harjoitetun maa¬kuntapolitiikan tahdottomaksi jatkoksi ja maakuntaliiton mandaatilla hoitokuntaan tuli poliittisesti sitoutuneita alue- ja kuntapoliitikkoja. Kun useassa tapaukses¬sa vielä maakuntaliiton toiminnanjohtaja nimitettiin maakuntarahaston asia¬mieheksi, saattoi rahastotyössä mukana olevia sitova lojaali¬suusperiaate olla uhattuna ja maakuntarahaston tarkoituksen edistäminen hävi¬tä oman taustaryhmän, kunnan tai puolueen edulle.[126]

Maakuntarahastojen perustamisen yhteydessä oli sovittu, että kumpikin pe¬rustajaosapuoli nimitti hoitokuntaan yhtä monta jäsentä ja Kulttuurirahastolla oli hoitokunnissa enemmistö. Kun maakuntaliitoista vuoden 1994 alussa tuli julkinen aluehallintoviranomainen, oli aika siirtyä uuteen nimeämiskäytäntöön: Kulttuurirahasto yhdenmukais¬ti maakuntarahastojen organisaation ja poisti säännöistä ulkopuoliset toimijat. Maakuntaliittojen irrottamisprosessi oli pitkä ja kivulias, toteaa Paavo Hohti. Olivathan maakuntarahastot syntyneet maakunnallisen tahdon ilmauksena. Nyt pelkona oli vallan liukuminen Helsingin eliitille paikallisen kontrollin ulottumattomiin. [127]

Lapin rahastossa maakuntaliitto ja Suomen Kulttuurirahasto nimesivät hoitokunnan vuoteen 1999, jonka jälkeen tilanne muuttui. Jäseniä vaihdettaessa muodostettiin sitä varten erillinen nimitysvaliokunta. Siihen kuuluivat vain ne henkilöt, jotka olivat jäämässä rahastoon. Sillä estettiin Leena Roikon mukaan niin kutsutut ”perintöpaikat”. Nimitysvaliokunta teki ehdotukset hoitokunnan jäsenistä keskusrahastoon, joka teki lopulliset päätökset. Tällöin toteutui ”objektiivinen, ei mistään taiteen- tai kulttuurin alasta riippuva hoitokunta”. Apurahojen jaossa hoitokunnan tukena on eri alojen asiantuntijoita. Hoitokunnan jäsenenä voi olla maksimissaan yhdeksän vuotta.[128]

Hoitokunnan jäsenten nimitysvaliokuntaa ei enää ole, vaan hoitokunnan jäsenet keskustelevat yhdessä ehdokkaista ottaen huomioon taiteen,

Leena Roiko Lapin rahaston vuosijuhlassa 2004, taustalla energianeuvos Markku Autti. Roiko toimi rahaston asiamiehenä 12 vuotta ja kaksi vuotta rahaston varapuheenjohtajana. Kuva: Arto Liiti.

tieteen, talouden ja yhteiskuntaelämän asiantuntijuuden kuten myös eri instituutioiden edustuksen. Tärkeintä kuitenkin on jäsenten laaja-alainen osaaminen ja tieto, painottaa nykyinen asiamies Marjut Kuusisto.[129] Aikaisemmalla nimitysvaliokunnalla oli paikkansa muuttuneessa tilanteessa, jolloin Lapin maakuntaliitto ei enää nimennyt ehdokkaita.

Mauri Ylä-Kotola painottaa apurahojen jaossa asiantuntijatyön tärkeyttä. Kunkin alan asiantuntijat määrittelevät hakijat, minkä jälkeen he kokoavat yhteisen listan työvaliokunnalle eteenpäin työstettäväksi. Se taas tekee ”kovimman työn” määritellessään hakijat suhteessa nimikkorahastojen jakoperusteisiin. Hoitokunta tekee toki lopulliset päätökset, ja sen jäsenet voivat tehdä muutoksia työvaliokunnan ehdotuksiin. Asiantuntijat ja heidän säännöllinen vaihtuvuutensa tekee jaosta kuitenkin mahdollisimman objektiivista estäen klikkiintymistä.[130]

Suomen Kulttuurirahasto on 2000-luvulla kiinnittänyt entistä enemmän huomiota maakuntarahastojen ja myös sen itse jakamien apurahojen vaikuttavuuteen. Keskusrahaston teettämässä maakuntarahastojen vaikuttavuutta koskevassa tutkimuksessa niille hahmoteltiin kaksi mahdollista toimintastrategiaa. Yhtäältä vaikutetaan apurahojen ja laadukkaiden tukikohteiden kautta. Toisaalta rahasto voi hakea näkyvyyttä itselleen kohteiden rahoittamisessa, jolloin julkisuus saattaa edesauttaa hyväksi koetun hankkeen etenemistä tai tuoda rahaston piiriin uusia hyviä tekijöitä ja tasokkaita hakemuksia.[131]

Lapin rahastosta haettujen ja myönnettyjen apurahojen määrä on 1990–2000-luvulla ollut kasvava ja Lapin rahaston, kuten muidenkin apurahoja jakavien tahojen, merkitys on noussut kiristyneen kuntatalouden myötä. Rahaston yleiset jakoperusteet eivät juuri ole muuttuneet: se tukee maakunnan alueella tehtävää kulttuurityötä ja tieteellistä tutkimusta. Etusijalla ovat Lapissa syntyneet tai siellä asuvat henkilöt sekä maakunnassa suoritettava tai siihen kohdistuva tieteellinen tai taiteellinen työ sekä maakunnallisesti merkittävät kulttuuri- ja kehittämishankkeet. Tieteissä apurahoja myönnetään vain väitöskirjan tai lisensiaatintyön tekemiseen. Poikkeuksena tästä on kuitenkin M. S. Elomaan rahasto, joka on tarkoitettu saamelaisopiskelijoiden opintojen rahoittamiseen. Päällekkäisyyksien välttämiseksi Lapin rahaston jaossa on huomioitu läänin taidetoimikunnan ja Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunnan jakamat apurahat.[132]

Rahaston hoitokunta on joinakin vuosina määritellyt apurahojen painopisteitä etukäteen. Esimerkiksi vuonna 2006 apurahoja suunnattiin tieteisiin ja lappilaista identiteettiä koskeviin kohteisiin. Silloin Martti Blåfeld sai Nordenskiöld-stipendin Adolf Erik Nordenskiöldin elämänkerran kirjoittamiseen, ja Marjut Aikio sai apurahan Nils Aslak Valkeapään elämäntyötä käsittelevään tutkimukseen. Mustikan hyödyntämistä luonnonaineteollisuudessa väitöstutkimustaan tekevät Francoise Martz, Sari Stark ja Antti Hannukkala sekä 18 muuta väitöskirjan tekijää saivat myös rahoitusta tutkimuksiinsa. Ne sijoittuivat eri tieteen aloille ja aiheina olivat muun muassa YK:n turvallisuusneuvoston asema ja toimivaltuudet, matkailun ekologiset pitkäaikaisvaikutukset, autokatalyyttisen nikkelipinnoitusreaktion mallintaminen, koulun kuvataideopetuksen sosiaaliset ja eettis-normatiiviset merkitykset, sotilaslentämisen psyykkinen kuormitus ja puheviestintä, saamen kielen opetuksen merkitys saamelaisidentiteetin rakentumisessa, Suomen matkailullinen imago Iso-Britanniassa sekä lastentarhanopettajien kasvatuksen käytännöt. Hakupaineen mukaisesti vuodesta 2006 lähtien apurahoja on jaettu entistä enemmän tieteelle.[133]

Tukien jakautumisessa ovat mukana myös hankkeet. Säveltaiteen sekä valokuva- ja elokuvataiteiden suhteellisen suuri osuus johtuu LuostoClassicin ja Sodankylän filmijuhlien valikoitumisesta maakunnallisesti merkittäviksi hankkeiksi.

Lapin rahaston toimintasuunnitelmassa 2007–2010 yhdeksi toiminnan painopisteistä nostettiin vuorovaikutuksen lisääminen maakunnassa. Toimikaudella pyrittiin tietoisesti lisäämään yhteydenpitoa kuntiin ja nostamaan rahaston näkyvyyttä ja tunnettuutta Lapissa tiedottamalla toiminnasta entistä aktiivisemmin. Kuitenkin Lapin rahaston pääasiallinen toimintamuoto on ollut ja on edelleen apurahojen myöntäminen ja niiden kautta vaikuttaminen. Sitä on pyritty lisäämään erityisesti yksittäisten apurahojen kokoa kasvattamalla ja myöntämällä enemmän kokovuotisia ja puolivuotisia apurahoja kuten myös muissa maakuntarahastoissa: niiden yleisenä suuntauksena on ollut jakaa entistä suurempia apurahoja pienemmälle joukolle hakijoita.[134]

Lapin rahasto on yksi Suomen Kulttuurirahaston 17 maakuntarahastosta. Lapin rahaston (La) jakosumma oli 409 000 euroa, ja se sijoittui keski-

Tieteen tuen jakautuminen tieteen alojen mukaan 1969–2012:

Humanistiset tieteet	29 %
Yhteiskuntatieteet	24 %
Lääketieteet	10 %
Oikeustieteet	9 %
Kasvatus- ja opetusala	8 %
Luonnontieteet	9 %
Maatalous- ja metsätieteet	6 %
Muut tieteet	3 %
Tekniset tieteet	2 %

Taiteen tuen jakautuminen taiteen alojen mukaan 1969–2012:

Kuvataiteet	32%
Säveltaiteet	25%
Näyttämötaiteet	11%
Valokuva- ja elokuvataide	11%
Lasten ja nuorten kulttuuri	8%
Kirjallisuus	6%
Taideteollisuus ja käsityö	4%
Arkkitehtuuri	0,4%
Muu taide	3%

vaiheille vuonna 2011. Alle 400 000 euroa jaettiin viidessä maakuntarahastossa, ja samoin viidessä jaettiin osapuilleen 400 000–500 000 euroa. Tähän ryhmään eli selkeästi keskivaiheille kuului siis myös Suomen pohjoisin rahasto.[135] Lapin rahaston apurahojen *keskiarvo* toimikautena 2011–2012 oli 6525 euroa. Hoitokunnan tavoitteena on sen nostaminen 8000–9000 euroon. Yksittäisen apurahan alaraja pyritään nostamaan 3000 euroon, mutta kotiseututyöhön ja lasten kulttuurille voidaan harkitusti myöntää myös pienempiä apurahoja. 26% Lapin rahaston apurahan saaneista ja kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että apurahan koko ei ole riittävä. Vastaavasti 74% vastasi sen olevan tarpeeksi suuri.[136]

Maakuntarahastojen jakosummat 2011 (tilasto: SKR):

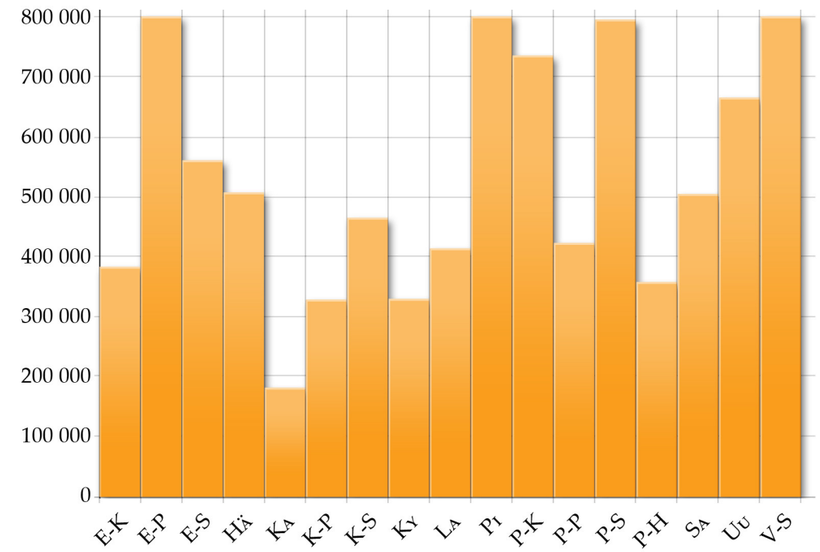

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö *Cuporen* tekemän tutkimuksen mukaan maakuntarahastoilla on itsestään toteutuvia painotuksia, joita apurahapaine ja nimikkorahastojen ohjesäännöt ohjaavat automaattisesti. Samasta syystä voi olla myös piilopainotuksia: joku ala saattaa saada joka vuosi tukea, vaikka sitä ei olisi erikseen määritelty painopistealueeksi.[137] Lapin rahaston hoitokunnan päätökset apurahojen jaosta siis perustuvat rahaston nimikkorahastojen määrityksiin maakunnallisen kulttuuritoiminnan, taiteen, tieteen ja elinkeinoelämän tukemisesta. Nimikkorahastoja on viisitoista. Niistä ensimmäiset, Lapin tutkimusrahasto sekä Irja ja Väinö Pekkalan rahasto perustettiin vuonna 1965. Viimeisimpänä perustettiin Lapin Sivistysseuran rahasto vuonna 2006.

Lapin rahastolla on myös suuntaamatonta eli yleistä rahaa ”suhteellisen paljon”, minkä rahaston entinen asiamies Leena Roiko näkee hyvänä asiana. Hoitokunta voi paremmin ohjata rahaa maakunnan kannalta tärkeisiin hankkeisiin, kun nimikkorahastojen erityismääräykset/säännöt eivät rajoita päätöksentekoa.[138]

Lapin rahaston nimikkorahastot

Irja ja Väinö Pekkalan rahasto 1965

Rahaston ovat perustaneet dipl. insinööri ja rouva Väinö Pekkala Pohjois-Lapin Sivistysrahasto -nimisenä 1965 ja se on muutettu perustajiensa nimikkorahastoksi 1976. Tukee lähinnä Pohjois-Lapin kuten Utsjoen, Inarin ja Enontekiön sekä muunkin Lapin maakunnan alueen sivistyksellistä sekä kotiseutu- ja muinaistutkimusta edistävää työtä.

Lapin tutkimusrahasto 1965

Perustuu Elli ja Uuno Hannulan lahjoituksiin. Edistää tutkimustyötä Lapin maakunnassa.

Lapin taiderahasto 1966

Kauppaneuvos Veli Aineen ja hänen puolisonsa, hammaslääkäri Eila Aineen, o.s. Rantanen lahjoitus. Edistää kuvataiteita.

Kerttu Uutelan rahasto 1968

Perustuu puhelinvälittäjä Kerttu Uutelan (1917–1967) testamentissaan määräämään legaattiin, jonka dosentti Kari Seppälä osoitti Lapin rahastolle. Edistää Lapin Keskussairaalan henkilökunnan jatkokoulutusta sekä lääketieteellistä tutkimustyötä.

Martti Miettusen rahasto 1968

Perustuu yhteisöjen ja yksityisten lahjoituksiin Lapin rahaston hoitokunnan ensimmäisen puheenjohtajan, valtioneuvos Martti Miettusen täyttäessä 60 vuotta 1967 ollessaan Lapin läänin maaherra. Yleinen.

Aino Yliruokasen tiederahasto 1969

Perustuu lääketieteen ja kirurgian tohtori Aino Yliruokasen lahjoitukseen 1969 ja myöhemmin tehtyihin lahjoituksiin. Yleinen.

Ragnar Lassinantin rahasto 1975

Perustuu yksityisten ja yhteisöjen lahjoituksiin Norrbottenin läänin maaherran, fil. tohtori h.c. Ragnar Lassinantin (1915–1985) täyttäessä 60 vuotta 1975. Yleinen.

Sirkka ja Ahti Riskun rahasto 1977

Maanviljelysneuvos Ahti Riskun (1910–1984) ja hänen puolisonsa, hammaslääket. lis. Sirkka Riskun, o.s. Säippä (1915–1986) lahjoitus. Kehittää ja vahvistaa maaseudun elinvoimaisuutta Lapin maakunnassa.

Kyllikki ja Olavi Lahtelan rahasto 1980

Perustuu kansanedustaja, kapteeni evp. Olavi Lahtelan (1915–1968) ja hänen puolisonsa kirjailija, fil. maisteri Kyllikki Lahtelan, o.s. Kallas (1917–1979) perikunnan lahjoitus. Yleinen.

Längmanin yrittäjärahasto I 1985

Perustuu 24.5.1985 annettuun lakiin E. J. Längmanin rahastojen siirtämisestä Suomen Kulttuurirahastolle. Suomen Pankki luovutti Kulttuurirahastolle ne varat, joita se oli hoitanut tehtaanpatruuna E. J. Längmanin (1799–1863) testamenttilahjoituksen perusteella. Edistää Lapin maakunnan taloudellista vaurastumista.

Suoma ja Veijo Kärjen rahasto 1986

Talousneuvos Veijo Kärjen ja hänen puolisonsa Suoma Kärjen, o.s. Haavisto lahjoitus. Tukee lappilaisia opiskelijoita, ensisijaisesti Lapin maakunnasta kotoisin olevia erityisesti kehitysvammaisten, mutta myös muiden vammaisten opettajiksi ja ohjaajiksi aikovia.

Kemijoki Oy:n rahasto 1997

Perustuu Kemijoki Oy:n vuonna 1997 ja myöhemmin tekemiin lahjoituksiin. Tukee Lapin kulttuuria ja taloudellista kehitystä.

Lapin Osuuspankkien rahasto 2002

Lapin Osuuspankkiliitto ry:n lahjoitus. Tukee Lapin kulttuuria ja taloudellista kehitystä.

Lapin Sivistysseuran rahasto 2006

Lapin Sivistysseura ry:n lahjoitus. Tukee Suomen saamelaisten opintoja korkeakouluissa ja ammattiin valmistavissa oppilaitoksissa.

Mikko ja Sirkka Jokelan rahasto 2005

Sisätautien ja geriatrian erikoislääkäri Sirkka Jokelan (1931–2003) testamenttilahjoitus. Tukee oikeustiedettä ja lääketiedettä.

Läänin kulttuurielämä tutuksi

Suomen Kulttuurirahasto on vuonna 2008–2011 linjannut toiminnalleen neljä keskeistä periaatetta. Niitä ovat vastuu kansallisesta ja yhteiskunnallisesta eheydestä, lasten ja nuorten kulttuuriharrastus, kulttuurin nostaminen marginaalista yhteiskunnan ytimeen sekä uhanalaisen kulttuuritoiminnan vaaliminen. Lapin rahaston omissa toimintasuunnitelmissa on pyritty noudattamaan keskusrahaston periaatteita.[139]

Suomen Kulttuurirahasto on 2000-luvulla rohkaissut maakuntarahastojaan yhä suurempaan kulttuuripoliittiseen aktiivisuuteen lisäämällä niiden taloudellisia mahdollisuuksia oman kulttuuritoiminnan käynnistämiseen. Siihen SKR varasi kaikille maakuntarahastoilleen 10 000 euroa vuonna 2005. Lapin rahaston hoitokunnassa oman kulttuuritoiminnan järjestämisen ehtoina pidettiin riittäviä resursseja ja selkeitä, konkreettisia suunnitelmia. Oman kulttuuritoimintastrategian suunnittelu ja toteuttaminen vaatii huomattavasti enemmän henkilöresursseja kuin apurahojen myöntämisessä tarvitaan, joten siihen on hoitokunnassa yleensäkin suhtauduttu varovaisesti. Toisaalta sillä on ollut halua toimia ja vaikuttaa myös muuten kuin jakamalla apurahoja.[140]

Oman kulttuuritoiminnan käynnistäminen vaatii työtä, ja keskusrahasto onkin antanut maakuntarahastoille mahdollisuuden puolipäiväisen asiamiehen palkkaamiseen määräajaksi: Marjut Kuusisto työskenteli Lapin rahastossa puolipäiväisenä asiamiehenä 2007–2013. Vuosina 2009–2010 hän vieraili kaikissa Lapin kunnissa ja keskusteli kunnanjohtajien, sivistystoimenjohtajien sekä muiden kulttuurista vastaavien henkilöiden kanssa tiedottaen Lapin rahastosta ja Suomen Kulttuurirahastosta. Tavoitteena oli myös rahaston hoitokunnan oman tietämyksen laajentaminen siitä, mitä kulttuurin sektorilla eri puolilla Lappia tapahtuu. Mauri Ylä-Kotola, joka toimi tuolloin hoitokunnan puheenjohtajana, piti sitä tärkeänä. On hyvä tietää ”syrjäseutujen problematiikkaa”, jotta tukea voidaan suunnata esimerkiksi lapsille ja nuorille.[141]

Asiamiehen työn lisäksi Lapin rahaston hoitokunnan toiminta on laajentunut 2000-luvulla. Se on ottanut tavoitteekseen lisätä kokoustensa määrää

Vuonna 2011 Lapin rahaston vuosijuhla pidettiin Kemin kulttuurikeskuksessa. Hoitokunnan puheenjohtaja Tarmo Jomppanen (vas.) ja asiamies Marjut Kuusisto. Kuva: Arto Liiti.

Shahnaj Begun Lapin yliopistosta sai 21 000 euron stipendin Arktisen alueen vanhenevan väestön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä käsittelevään väitöstutkimukseen. Hän on erityisesti kiinnostunut ilmastonmuutoksesta johtuvista muutoksista ja niiden sukupuolittuneista merkityksistä ikääntyneiden arjessa. Kuva: Arto Liiti.

Kemin sarjakuvakeskukselle myönnettiin 10 000 euroa Kemin kansainvälisten 30. sarjakuvapäivien järjestämiseen. Juhlaväki aiheen ympäröimänä. Kuva: Arto Liiti.

ja pitää osan niistä eri puolilla maakuntaa. Kokouksissa on vieraillut alueen kulttuuri- ja matkailualojen vaikuttajia keskustelemassa ajankohtaisista kysymyksistä. Samalla Lapin rahasto on tutustunut läänin kulttuuritoimintaan ja levittänyt tietoa rahaston toiminnasta. Hoitokunnan kokoukset ovat suuntautuneet muun muassa LuostoClassic-tapahtumaan, Sodankylän elokuvajuhlille – samalla hoitokunta on voinut tutustua myös pienimuotoisempiin alueellisiin taideaktiviteetteihin kuten muuan muassa Art Aska -galleriaan ja kuvataiteilija Helena Junttilan taiteeseen – sekä Sevettijärvelle kolttakulttuuria esitteleviin tapahtumiin. Vuosijuhlia on pidetty Rovaniemen lisäksi Kemissä, Kemijärvellä, Torniossa ja Inarissa. Lisäksi Lapin rahaston hoitokunta on tiivistänyt yhteistyötään muiden maakuntarahastojen kanssa.[142]

Taidehankinnat ovat Lapin rahaston tärkeä kulttuuritoiminnan muoto 2000-luvulla. Ne alkoivat vuonna 2000 rahaston ostaessa valokuvaaja, professori Matti Saanion näyttelyn Lapin eiliset kuvat, joka lahjoitettiin Rovaniemen taidemuseolle. Kokonaisuus sisältää lähes sata mustavalkoista valokuvaa, jotka kertovat Lapin asuttamisesta ja jälleenrakennuksen ajasta. Hankinnallaan rahasto haluaa rohkaista lappilaisia kuvataiteilijoita ja tukea alueensa taidemuseota. Rovaniemen taidemuseon lisäksi Lapin rahaston kokoelmia on Kemin ja Aineen taidemuseoissa.

Aineen taidemuseolle lahjoitettiin kuvataiteilija Markku Heikkilän teoksia vuonna 2001. Heikkilälle on ominaista hiljainen luonnon havainnointi. Maalaukset ovat monokromaattisia tai vain muutaman värin rinnastuksille rakentuvia. Pitkälle viedystä pelkistyksestä huolimatta Heikkilän teokset eivät ole itseensä kääntyneitä; nimet vahvistavat maalauksista syntyviä, ympäristön kokemiseen viittaavia tuntemuksia.[143]

Vuonna 2005 museo sai Lapin rahaston lahjoituksena Helena Junttilan taideteoksia. Junttila on yksi merkittävimmistä lappilaisista nykytaiteilijoistamme, joka on tullut tunnetuksi ihmismieltä taidokkaasti kuvaavista tussipiirroksistaan ja maalauksistaan. Suomalaista mielenmaisemaa hän on usein kuvannut omaperäisen kuvastonsa kautta, jossa ihminen esiintyy eläinten, myyttisten hahmojen ja luonnonvoimien kanssa. Junttilan taiteessa ei niinkään ole kysymys luontomystiikasta eikä hän pohdi ihmisen luontosuhdetta, vaan käsittelee kuviensa kautta mielen liikkeitä ja syvänteitä.[144]

Vuonna 2011 Lapin rahasto lahjoitti Aineen taidemuseolle utsjokelai-

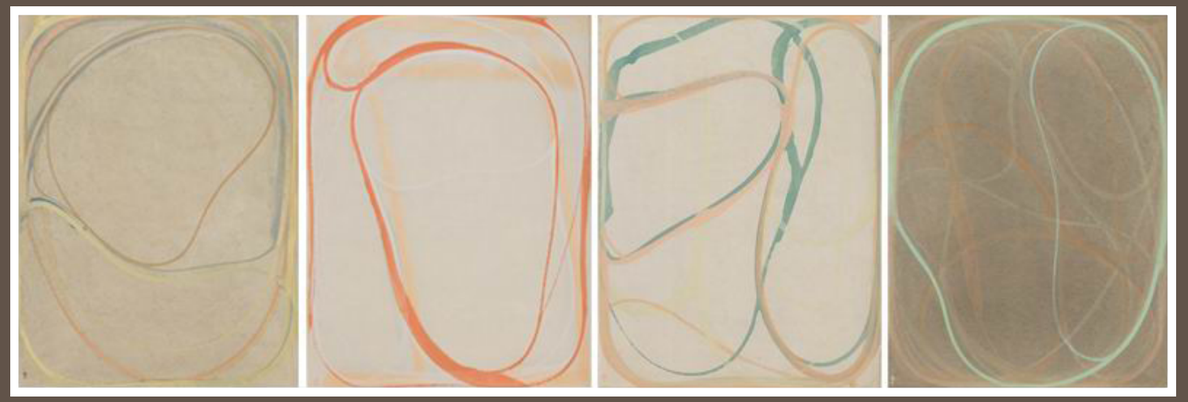

Markku Heikkilä: Silminnähden. Kuva: Aineen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

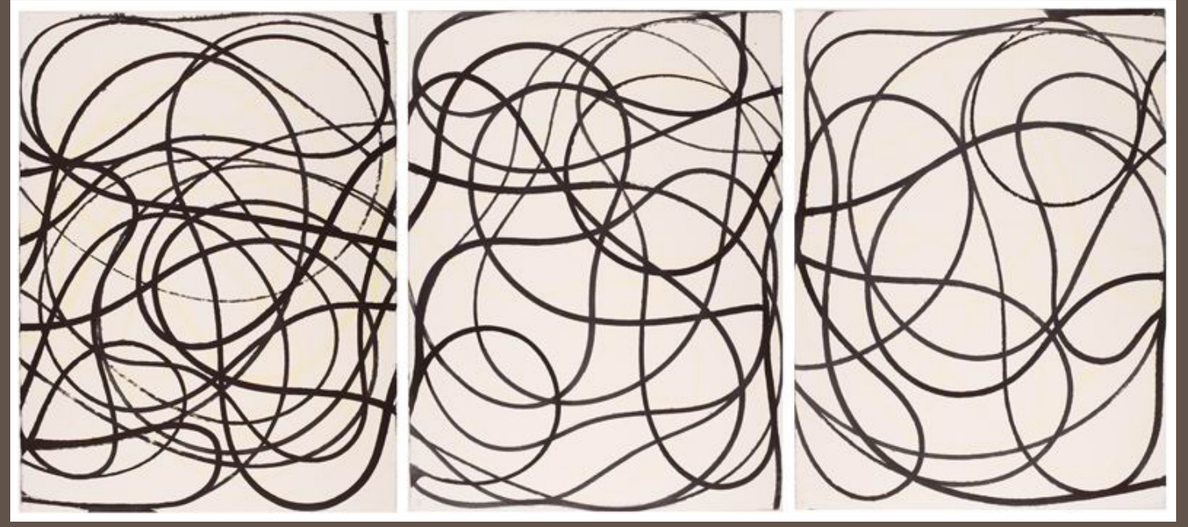

Markku Heikkilä: Kaiku. Kuva: Aineen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

sen taiteilijan Outi Pieskin kolme teosta. Pieskin maalausten maisemat ovat kokemuksia kadotetusta ja jälleen löydetystä kotiseudusta Utsjoella. Taiteilijan maalaukset, kollaasit ja installaatiot liittyvät osaksi saamenkäsityöperinnettä luoden siihen uusia näkymiä osana nykytaiteen traditiota.[145]

Kuvataiteisiin liittyy myös seuraava tuokiokuva Suomen Kulttuurirahaston Tammenlastuja-lehdessä 3/2007:

> *Kesäisen vaaleaan jakkuun sonnustautunut maaherra Hannele Pokka istui sirosti selin lasiseinään, jonka takana istui yhtä pokkana toinen pohjoinen kuuluisuus, saamelaiskäräjien puheenjohtaja Pekka Aikio, yllään värikäs Vuotson alueen saamenpuku. - Meinaa nukuttaa, tunnusti Aikio.*
>
> *Siveltimet suhisivat hiljaa, opettajat vaelsivat maalaustelineiden välissä.*[146]

Kyseessä oli Suomen Kulttuurirahaston järjestämä muotokuvamaalauskurssi yhteistyössä Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan kanssa. Työpajan tarkoituksena oli innostaa ammatillisen koulutuksen saaneita kuvataiteilijoita muotokuvien tekemiseen ja pohtia tuoreesta näkökulmasta muotokuvamaalauksen perinteen mahdollisuuksia. Ilmoitus, jossa tarjottiin opetusta ja luvattiin kattaa kaikki kustannukset, herättikin valtavaa kiinnostusta. 222 taiteilijaa ja taideopiskelijaa pyrki mukaan, ja heistä 16 hyväksyttiin työnäytteiden perusteella. Kurssin isäntänä toimi professori Juhani Tuominen ja opettajina taidemaalarit Pauliina Turakka-Purhonen ja Viggo Wallensköld. Ohjatun työskentelyn lisäksi taiteilijat saivat kuulla tieteilijöiden ja taiteilijoiden asiantuntijaluentoja, ja ohjelmaan kuului myös tutustumiskäyntejä eri puolille Lappia. Innostuneen vastaanoton saanut kurssilaisten näyttely oli Lapin yliopiston Valo-galleriassa.[147]

Lapin rahaston toiminnassa Lapin omaan alueellisuuteen, kuten myös ympäristöteemaan, on alettu kiinnittää huomiota aiempaa tarkemmin. Lapin alueet ovat erilaisia ja niissä on monenlaisia kulttuurisia ominaispiirteitä. Rahaston toimintasuunnitelman mukaan painopiste vaihtuu vuosittain siten, että esimerkiksi vuonna 2012 se siirtyi Kemi–Tornio-alueelle. Sen jälkeen olisi Kemijärven vuoro.[148]

Rovaniemellä pidetty Suomen Kulttuurirahaston muotokuvamaalauskurssi sai innostuneen vastaanoton. Kuva: Arto Liiti.

Tiina Elo ja Päivi Magga saivat Lapin rahaston ympäristöpalkinnon vuonna 2012. Palkinnon ojensi keskusrahaston asiamies Juhana Lassila. Kuva: Arto Liiti.

Hoitokunnan jäsenen Matti Hepolan aloitteesta perustettiin hakemuksetta jaettava ympäristöpalkinto, joka myönnettiin ensimmäistä kertaa Kemin LumiLinnalle ”pohjoisen vahvuuksien hyödyntämisestä, kulttuurin ja matkailun yhdistämisestä” vuonna 2010. Maailman suurin lumilinna rakennettiin 15. kerran, ja se edustaa innovatiivisuudessaan alansa kärkeä. LumiLinna hyödyntää nimenomaan Lapin paikallisia ja luonnollisia vahvuuksia. Seuraava ympäristöpalkinto myönnettiin yhteisesti Tiina Elolle ja Päivi Maggalle pitkäjänteisestä ja vaikuttavasta työstä Lapin rakennetun kulttuuriympäristön hyväksi vuonna 2012.[149] Tunnustuksen antaminen Elon ja Maggan työlle on ikään kuin jatkoa Lapin rahaston aloittamaan tukeen Lapin läänin rakennusperinneyhdistyksen perustamiseksi 1970-luvulla.

Musiikin opiskelija Martta Kukkola esiintyi vuosijuhlassa, joka pidettiin Korundissa Rovaniemellä. Kukkola sai Lapin rahaston stipendin viulun hankintaan.
Kuva: Arto Liiti.

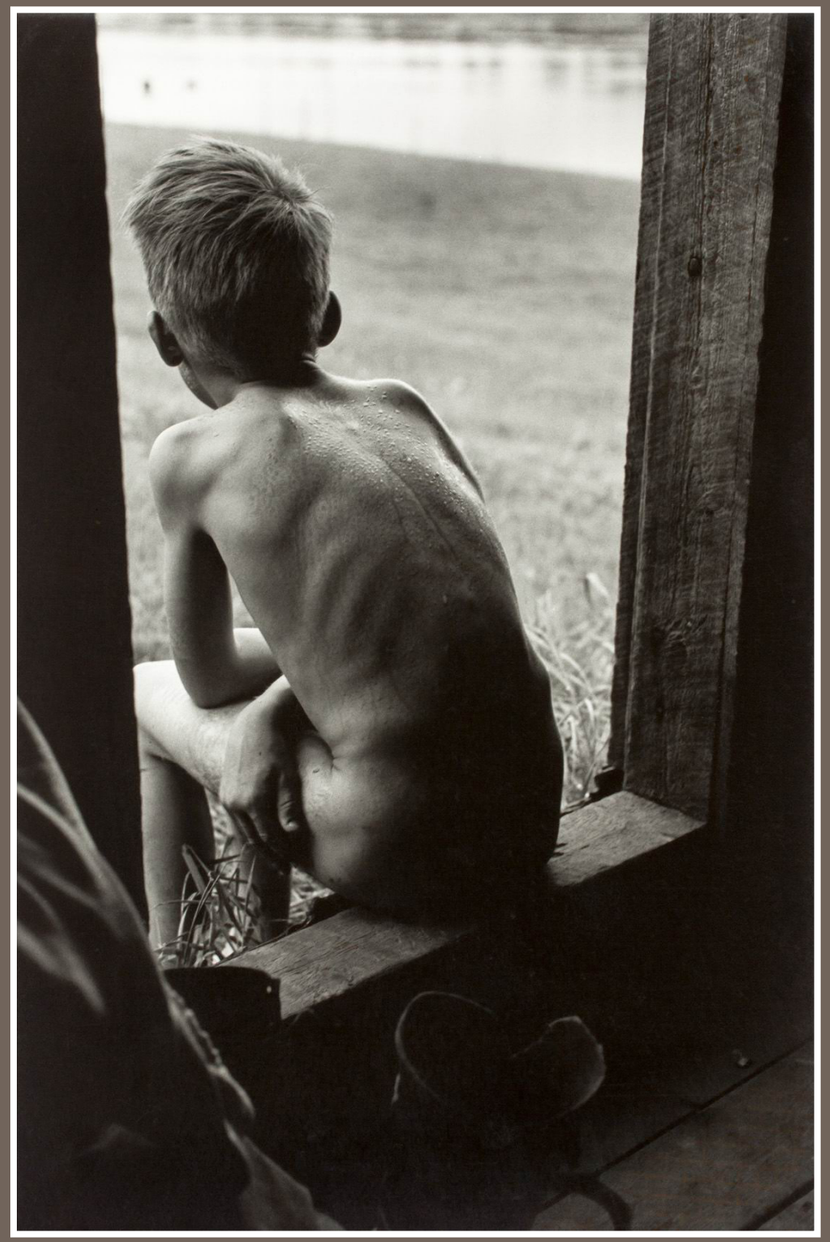

Jouko jäähyllä. Oikarainen, Rovaniemen maalaiskunta. Alkuperäinen valokuva: Matti Saanio. Kuva: Arto Liiti. Sarjasta Lapin eiliset kuvat, Rovaniemen taidemuseo, Suomen kulttuurirahaston Lapin rahaston kokoelmat.

IV

LOPUKSI:

”HIENO HOMMA TUO KULTTUURI”

Kulttuurihan on elämää.
Kulttuurihan on tarkkailua.
Soon tekemistä. Kulttuuri oon.
Sitten oon sana Itentiteetti – että met tiämä mistä met olema. Se vahvistaa sitä.
Sitte oon sana yhteisö – soon tärkeää yhteisölle.
Se pitentää ikkää. Soon positiivinen voimavara. Soon välttämättömyys.
Hieno homma tuo kulttuuri. Sitähän ei pääse pakhoon.[150]

Näin kulttuuri ja sen monimuotoisuus määrittyi Tornionjokilaakson ”murthela” valokuvaaja Jaakko Heikkilän puheessa Lapin rahaston vuosijuhlassa 2010. Jos ”taiteen tehtävä on opettaa ihminen lentämään”, kuten dekaani, professori Mauri Ylä-Kotola otsikoi oman juhlapuheensa vuonna 2001[151], ovat kulttuuri ja identiteetti se perusta, josta lento lähtee.

Lapin rahaston jakamat apurahat henkilöille / kohteille vuosikymmenittäin:

Apurahoja jaettu keskimäärin:	
1969–1980	14 henkilölle / kohteelle
1981–1990	22 henkilölle / kohteelle
1991–2001	36 henkilölle / kohteelle
2002–2012	65 henkilölle / kohteelle

Lapin rahasto tukee oman maakunnan alueella tehtävää kulttuurityötä ja tieteellistä tutkimusta. Rahaston jakamien apurahojen määrä sen perustamisesta, vuodesta 1968, lähtien on ollut nouseva – mutta niin on myös hakijoiden määrä. Vuonna 1969 apurahan sai 12 henkilöä ja vuonna 2009 ennätysmäiset 81 henkilöä/kohdetta. Esimerkiksi kolmen viimeisen vuoden aikana apurahan sai noin 10% hakijoista.[152]

Mitä henkilökohtaisiin apurahoihin tulee, oli niiden saajista naisia 37% ja miehiä 32%. Heidän saamansa jakosumma oli suhteessa yhtä suuri kuin myönnettyjen apurahojen määrä. Apurahaa saaneita työryhmiä oli 12% ja yhteisöjä/yhdistyksiä 19%. Ne koostuivat sekä naisista että miehistä. Sukupuolijakaumaa tarkasteltaessa on otettava huomioon apurahojen hakijoiden määrä: esimerkiksi Lapissa vuonna 2010 enemmistö hakijoista oli naisia (63%). Ks liite 2.

Apurahojen jakautuminen sukupuolen / työryhmän / yhdistyksen (tai vast.) mukaan 1969–2012:

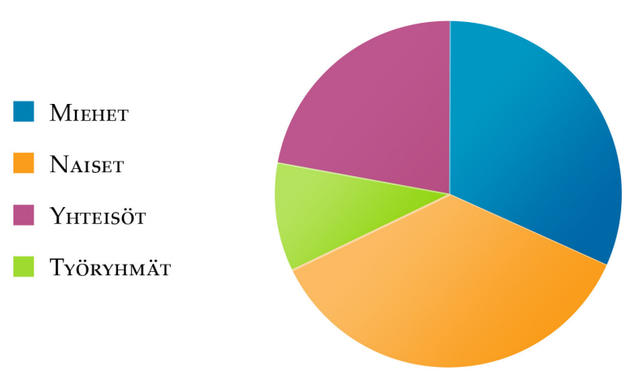

Lapin rahaston jakamat apurahat vuosina 1969–2012:

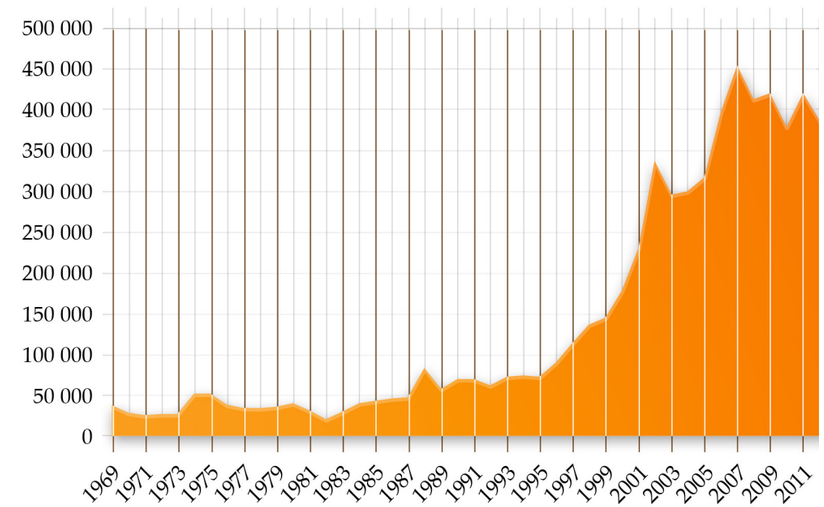

Kaaviokuvasta on havaittavissa 2000-luvulta alkanut jakosumman voimakas nousu.[153] Vuosien 1969–2012 aikana Lapin rahasto on jakanut yhteensä 5 720 980 euroa lappilaisille taiteilijoille, tutkijoille ja muille kulttuurityöntekijöille. Toimintakauden 2010–2013 aikana pyrittiin jakamaan apurahoja noin 1,2 miljoonaa euroa. Rahaston toimintakertomuksessa todetaan, että maakunnallisesti jaettava määrä on merkittävä varsinkin kun valtion ja kulttuurin rahoitus on suurissa vaikeuksissa.[154]

Lapin rahasto tunnistaa taiteen ja kulttuurin itseisarvon, mutta nostaa esiin myös kulttuurin ja talouden liiton. Se nousee esiin muun muassa maakunnallisesti merkittävien hankkeiden toteuttamisessa, jotka liittyvät usein matkailuun ja sen kehittämiseen kulttuurimatkailuksi. Unohtaa ei voi myöskään tieteen rahoituksen osuutta, joka on Lapin yliopiston perustamisen myötä ollut kasvava – mukaan lukien yliopiston yhteisöjen tai sen ulkopuolella toimivien tutkijoiden rahoittaminen.

Toimintasuunnitelmassa 2010–2013 yksi Lapin rahaston tavoitteista on ihmisten ja ideoiden yhdistäminen.[155] Suomen pohjoisin rahasto jatkaa toimintaansa yhteistyön ja aloitteiden tekemisen merkeissä "kokoavana voimana", mikä alkoi jo 1970-luvun alussa. Silloin Lapin rahasto aloitti yhteistyön

Lapin läänin taidetoimikunnan sekä läänin muiden kulttuuri- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa ja myöhemmin Lapin yliopiston kanssa. Myös Cuporen selvityksessä nousee esiin maakunnissa tapahtuvan suunnitelmallisen yhteistyön ja työnjaon kehittäminen muiden alueen toimijoiden kanssa. Samankaltaisia haasteita on myös muilla Pohjois-Suomen maakuntarahastoilla.

Vuonna 2007 Suomen Kulttuurirahasto kutsui Kainuun, Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan rahastot ensimmäiseen yhteistapaamiseen jakamaan kokemuksia ja kehittämään uusia, konkreettisia avauksia. Hyvin vilkkaassa keskustelussa nousi esiin toistakymmentä uutta aloitetta.[156] Yhteistyöhön perustuu siis myös Suomen Kulttuurirahaston taloudellinen ja henkinen tuki maakuntarahastoille – Lapin rahasto mukaan lukien.

Maakuntalaulu: Kymmenen virran maa

(säv. O. Merikanto, san. A.V. Koskimies)

Maa ponteva Pohjolan äärillä on,
se on entistaistojen tanner.
Niin rohkea, reima ja horjumaton,
se on muistojen mainio manner.
Tämä maa minun mieltäni innostaa,
se on kymmenen, kymmenen virran maa!

Revontulta sen talvinen taivas luo,
kun pakkanen parhaana räiskää,
ja tunturilaaksojen vuolas vuo,
se kallioseinihin läiskää.
Niin mieltäni nostaa ja juhlistaa
tämä kymmenen, kymmenen virran maa!

Kesäaurinkos kanssa ma valvonut oon ja
viettänyt yötöntä yötä. Ja vaipuen vienohon
haaveiluun vain katsonut Luojan työtä.
En tenhoas tuota voi unhottaa,
oi kymmenen, kymmenen virran maa.

Olet voiman ja vilppauden kotimaa –
tätä kannat kaksoisleimaa.
Se mieleni toivoja toinnuttaa,
se antavi intoa reimaa.
Oi loistaos loitos aikojen taa,
tulevaisten toivojen kallis maa!

Loppuviitteet

[1] Tuominen 2003, 102–104.
[2] Tuominen 2012; Feeniks, verkkosivut.
[3] Pohls 1989, 77–86; Lähteenmäki 2001, 234; esim. Rinne 1973.
[4] ”Saataisiinko syntymään Lapin kulttuurirahasto?”Kaltio 2/1950.
[5] ”Oma kulttuurirahasto Pohjois-Suomea varten.” Kaltio 3/1948.
[6] Maakuntamme Lappi 1985, 7.
[7] Lapin maakuntaliitto. Vuoden 1945 toimintakertomus 1946, 3–4.
[8] Lapin maakuntaliitto. Vuoden 1945 toimintakertomus 1946, 7–8, 16–17.
[9] Emt., 16–20.
[10] A. E. Järvinen: ”Seitapiirin synty ja tarkoitus.” Kaltio 6/1957.
[11] Lapin maakuntaliitto. Vuoden 1946 toimintakertomus; Hautala-Hirvioja 2011, 42.
[12] ”Lapin maakunnan sivistyselämän rakentaminen.” Kaltio 2/1947; Pappien harrastuksesta moderniksi kirjastoksi… 2010, 27–28.
[13] Lapin maakuntaliitto. Vuoden 1947 toimintakertomus 1948, 55–60; Lähteenmäki 2006a, 72.
[14] Hautala-Hirvioja 2011, 42–44.
[15] Kemin Taideyhdistyksen ensimmäiseen johtokuntaan valittiin eri taidealoja harrastavia henkilöitä: pastori Enok Reimaa, opettaja Ilmari Haarni, arkkitehti Helena Vainio, rouva Lilli Lehto, rouva Lydia Mörk, johtaja A. Antikainen, johtaja Jussi Haapanen, johtaja K. Knuutila, laivauspäällikkö L. Muumäki, varatuomari Lauri Pessala ja päätoimittaja Veli Siikala. ”Kemin Taideyhdistyksen 10-vuotistaipaleen varrelta.” Kaltio 6/1957.
[16] ”Kemin Taideyhdistyksen 10-vuotistaipaleen varrelta.” Kaltio 6/1957.
[17] ”Kaksivuotias Seitapiiri järjestää Lapin kulttuuriviikon.” Kaltio 3/1949; ”Kirje Kulttuurirahastolle.” Kaltio 6/1949; ”Lapin kulttuuriviikko koko maakunnan juhlaksi.” Kaltio 3/1952; Hautala-Hirvioja 2011, 43.
[18] ”Lapin kirjailija on yksin.” Helsingin Sanomat 24.2.1950.
[19] Otteita Reino Rinteen autenttisesta päiväkirjasta, Wesa Rp. Rinne.
[20] Seitapiirin pöytäkirjat 8.11.1951, LMM.
[21] Suopajärvi 2003, 151, 138; Massa 1983, 133–134.

[22] Lapin läänin tulevaisuuden tavoitteita 1954, 5.
[23] Esim. Kaltio-lehdet 1950–1952.
[24] Leskelä 1989, 153.
[25] A. E. Järvisen kirje Atte Kalajoelle 11.1.1952, Aikakauslehti Kaltion arkisto, OMA.
[26] Kalajoki 1978, 12–13; Neuvottelukokouksen pöytäkirja 27.9.1954, PPRA.
[27] Neuvottelukokouksen pöytäkirja 27.9.1954, PPRA.
[28] A. E. Järvinen: ”Pohjois-Suomen Kulttuurirahasto.” PS 1.2.1962; Leskelä 1989, 153; Rinne 1973, 12–13; Pohls 224–225; Vanhala 2011, 11; esim. Kaltio 2–3/1956.
[29] Lapin tutkimusseura vuosikirja I 1960, 3; Salo & Junila 2009, 16–18.
[30] Kalle Määtän rahasto perustuu Oulun läänin kuntien ja yritysten tekemiin lahjoituksiin maaherra Kalle Määtän (1900–1985) täyttäessä 60 vuotta sekä raatimies Yrjö Similän (1884–1961) ja hänen puolisonsa Fanny Similän (o.s. Lindqvist, 1879–1973) lahjoitukseen. Kalle Määtän sekä Fanny ja Yrjö Similän rahastot jäivät sittemmin Pohjois-Suomen rahaston omaisuudenjaossa Pohjois-Pohjanmaalle. Pohjois-Pohjanmaan rahaston nimikkorahastot, verkkosivut.
[31] Hoitokunnan pöytäkirja 28.1.1966, PPRA; SKR. Lapin rahasto. Nimikkorahastot, verkkosivut; Marjut Kuusiston sähköpostiviesti 17.8.2012.
[32] Lapin taiderahaston nimikkorahastoesite; Pietilä-Juntura, verkkosivut.
[33] Suomen Kulttuurirahasto 1939–1964, 153; Hautala-Hirvioja 1999, 133; Pohls 1989, 224.
[34] Polttila 2000 ja Takala 1988 Hautala-Hirviojan 2011, 46 mukaan, 45; Ilvas 2000, 86–92; Luettelo apurahojen saajista 1960, LRA, OMA; Suomen Kulttuurirahasto 1939–1964, 154.
[35] Luettelo apurahojen saajista 1963, LRA, OMA; Holma & Pyykkö 2006, 7; Hautala-Hirvioja 1999, 122.
[36] Luettelot apurahojen saajista, LRA, OMA; Kalajoki 1978, 22.
[37] Esim. Veikko Haakana: ”Ollin karamellit.” PS 9.2.1962; Rinne 1973, 16–17: Apila-Airaksinen 2010, 13.
[38] ”Lapin kulttuurirahasto?.” PS 30.1.1962.
[39] ”Pohjois-Suomen kulttuurirahasto.” PS 1.2.1962; ”Pohjois-Suomen kulttuurirahaston menettely.” PS 1.2.1962; Jorma Eton haastattelu 15.10.2012;

Apila-Airaksinen 2010, 15; Luettelot Pohjois-Suomen rahaston apurahojen saajista, LRA, OMA; ”Yleisrahastoa kerätään P-Suomen kulttuurirahastolle.” Kaleva 25.10.1962; ”Lapin kulttuurirahaston perustamisedellytyksiä toimikunta tutkimaan”; PS 1.5.1962.

[40] Jorma Eton haastattelu 15.10.2012.

[41] ”Pohjois-Suomen kulttuurirahasto: suuntana pohjoinen.” Kaleva 10.6.1962.

[42] Hoitokunnan pöytäkirja 15.5.1961, PPRA.

[43] Esim. Rauni Kivilinna: ”Kemi kulttuurikaupunkina.” PS 12.11.1958; Niilo Teerijoki: ”Kemi kulttuurikaupunkina -2.” PS 23.11.1958; Raoul Palmgren: ”Kulttuuri- vai kulttuurikaupunki.” PS 10.12.1958; ”Mikä on Rovaniemen paikka Lapin kulttuurielämässä?, PS 11.10.1962, eri kirjoittajia.

[44] ”Kemin kahdet kasvot.” PS 1958.

[45] Lähteenmäki 2001, 234–238.

[46] ”Kemin kulttuurikeskuksen luominen tullaan toteuttamaan vaiheittain.” Kaleva 16.1.1964; PS 17.1.1964; PS 7.8.1964; LK 18.12.1966.

[47] Lähteenmäki 2001, 244.

[48] Emt., 241; esim. Mäkelä-Marttinen 2008.

[49] Armi Harju: ”Ylös korkeakulttuuri, eläköön kansantaide.” LK 22.9.1977.

[50] Pohls 1989, 233.

[51] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 18.10.1969 ja Martti Miettusen puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 25.3.1969, LRA, OMA; ”Kahdenkymmenen vuoden valmisteluaika.” Koillissanomat 30.6.1967.

[52] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 14.10.1968, LRA, OMA; Itkonen 1977, esipuhe; Lapin Maakuntaliitto, Toimintakertomus vuodelta 1968, 16; Lapin rahaston nimikkorahastot, esitteet.

[53] Lapin rahaston nimikkorahastot, esitteet; HS.fi, muistot.

[54] Luettelot apurahojen saajista 1969–1971, LRA, OMA. Rahan arvo on muunnettu Suomen pankin rahamuseon laskurilla, verkkosivut; Martti Miettusen puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 25.3.1970, LRA, OMA.

[55] Martti Miettusen puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 25.3.1969 ja 25.3.1971, LRA, OMA.

[56] Luettelo apurahojen saajista 1969, LRA, OMA; Tuure Salon puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 25.3.1969.

[57] Luettelot apurahojen saajista ja Toimintakertomus 1973, LRA, OMA.

[58] Luettelot apurahojen saajista 1971, LRA, OMA; Lähteenmäki 2006b, 132.

[59] Kalajoki 1978, 39; Luettelo apurahojen saajista 1969–1977, LRA, OMA.

[60] Kalajoki 1978, 38; Pohls 1989, 311; Lapin rahaston hoitokunnan kokous 3.3.1975 ja työvaliokunnan kokous 1.2.1977, LRA, OMA.

[61] Ahti Riskun kirje Lapin rahastolle 24.5.1978 ja Lapin maaseutukeskuksen kirje Lapin rahastolle 20.1.1994, LRA, OMA; Sirkka ja Ahti Riskun rahasto, esite.

[62] Lapin rahaston hoitokunnan kokous 23.2.1977, LRA; Hautala-Hirvioja 2011, 44.

[63] Pohls 1989, 172–185, 215, 228, 283.

[64] Pohls 1989, 284.

[65] Taiteen keskustoimikunta, verkkosivut; Rönkkö 1984, 318.

[66] Muistio neuvottelukokouksesta 20.1.1970, LRA, OMA; Paavo Hohdin haastattelu 15.11.2012.

[67] Muistio neuvottelukokouksesta 20.1.1970, LRA, OMA; Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirjat 30.11.1973, 2.12.1976 ja pöytäkirja neuvottelukokouksesta 9.10.1970, LRA, OMA.

[68] Epävirallinen kokous Veli Aineen kotona Torniossa 25.3.1971, LRA, OMA; Lapin rahaston hoitokunnan kokoukset 25.3.1971, 18.4.1983 ja 20.2.1984, LRA, OMA; Vanhala 2011, 33.

[69] Ahti Riskun puhe Rakennusperinnetoimikunnan perustamistilaisuudessa 27.5.1974, LRA, OMA; Ursin 1980, 383.

[70] Ahti Riskun puhe Rakennusperinnetoimikunnan perustamistilaisuudessa 27.5.1974, LRA, OMA.

[71] Emt.

[72] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 1.3.1974 ja Luettelot apurahojen saajista 1974–1994, LRA, OMA; Lapin läänin rakennusperinne ry:n asiakirjajäljennökset, Lapin maakuntaliiton arkisto, OMA.

[73] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirjat 22.2.1969, 25.3.1973, 20.2.1976, 23.2.1981 ja 21.5.1981, LRA, OMA.

[74] Salo & Junila 2009, 17–18.

[75] Riepula 1984, 239; esim. Martti Miettusen puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 1978, LRA, OMA; Pohls 1989, 317; Salo & Junila 2009, 41, 52.

[76] Erkki Salosen puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 25.3.1979, LRA, OMA.
[77] Emt.
[78] Emt.
[79] Salo & Junila 2009, 454.
[80] Tiede- ja kulttuuripäivien ohjelmat ja Lapin rahaston hoitokunnan kokous, liite 19.2.1987, LRA, OMA.
[81] Lapin rahaston stipendien hakijat 1976–1995, LRA; Lapin tutkimusseuran vuosikirja 1995, 1.
[82] Rahanarvon muutokset on tehty käyttäen hyväksi elinkustannusindeksiä (1951:10 = 100). Kultakin vuodelta on valittu maaliskuu ja valittu vertailuvuodeksi 2012. Euron ja markan suhde on 5,94573, jota on käytetty korjauksissa.
[83] af Forselles 1998; Lapin rahaston stipendien hakijat 1976–1995, LRA; Luettelot apurahojen saajista 1993–1994, LRA, OMA ja 1995–2012, LRA; Lapin rahaston tiedote 5.5.2012, LRA.
[84] Mauri Ylä-Kotolan haastattelu 16.10.2012.
[85] Lapin rahaston apurahat 2001; ”Tunnustuspalkinto yhteiskunnallisten palvelutehtävien hoitamisesta: Sodankylän geofysiikan observatorion työryhmä.” Aktuumi. Viestejä Oulun yliopistosta 2002.
[86] Hannes Mannisen puhe 22.3.1986, LRA, OMA.
[87] Kojo 1981, 116.
[88] Leena Roikon haastattelu 20.8.2012.
[89] Paavo Hohdin haastattelu 15.11.2012.
[90] Jorma Eton haastattelu 15.10.2012.
[91] Luettelot apurahojen hakijoista ja saajista, LRA, OMA.
[92] Unto Käyhkön puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 20.3.1994, LRA, OMA.
[93] Hannele Pokan puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 27.3.1999, LRA.
[94] Lapin rahaston kirje Pro Lapponia -ryhmään kutsutuille 28.2.1994, LRA, OMA.
[95] Lapin rahaston toimintakertomus 1.10.1993–30.9.1994, LRA, OMA; Lapin rahaston vuosikertomus 1.10.1995–30.9.1996 ja 1.10.1993–30.9.1994, Pro Lapponia -kutsu 29.11.1994, LRA.
[96] Emt.

[97] Lauri viittasi Tornion kaupungin juhlavuoden Tulinuoli-produktion loppulauluun. Puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 23.3.1996, LRA.
[98] Lapin rahaston tiedote 27.3.1999, LRA.
[99] Marjut Kuusisto aloitti Lapin rahaston asiamiehenä Leena Roikon jälkeen vuonna 2007.
[100] ”Kulttuurimatkailu saa omat toimintamallinsa.” Tammenlastuja 3/2010; Marjut Kuusiston haastattelu 1.9.2012.
[101] Lapin rahaston nimikkorahastot, LRA.
[102] Midnight Sun Film Festival, verkkosivut.
[103] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 12.4.2011 ja luettelot apurahojen saajista 2009–2012, LRA; LuostoClassic, verkkosivut.
[104] Lapin Kulttuurirahaston Lapin rahaston esite; Ulla-Maija Kanervan sähköpostiviesti 22.1.2013.
[105] Lapin rahaston apurahat 2002 ja 2004, LRA ja Rovaniemi, verkkosivut; Lapin rahaston toimintakertomus 1.10.1996–30.9.1997, LRA.
[106] ”Jokinainen. Kunnianosoitus suurelle väylälle ja sen asukkaille.” Tammenlastuja 3/2010.
[107] Emt.; Jokinainen – taidevaellus, verkkosivut.
[108] Suomen kulttuurirahaston hallitukselle. Lapin rahaston asiamiestoimen puolipäiväisyyden jatkaminen 2010–2013 9.11.2010, LRA; Lapland Above Ordinary, verkkosivut.
[109] Lapin rahaston hoitokunnan kokous 3.3.1975 ja toimintakertomus 1.10.1984–30.9.1985, OMA.
[110] Lehtola 2012, 298: Lapin rahaston tiedote 1.11.2006, Lapin rahaston hoitokunnan kokous 16.6.2006 ja Lapin rahaston apurahat 2012, LRA.
[111] Paavo Hohtin haastattelu 15.11.2012.
[112] Lapin rahaston apurahat 2009 ja Veli-Pekka Lehtolan puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 17.5.2009, LRA.
[113] Veli-Pekka Lehtolan puhe Lapin rahaston vuosijuhlassa 17.5.2009, LRA.
[114] Emt.
[115] ”Inarinsaamen kielen täydennyskoulutus päätökseen.” Tammenlastuja 3/2010.
[116] ”Inariin kolme uutta kielipesää.” Tammenlastuja 3/2010; SKR, verkko-

sivut.

[117] Tarmo Jomppasen haastattelu 4.6.2012.

[118] Emt.

[119] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 17.2.1999 ja SKR:n juhlavuoden erityishankkeet -tiedote (päiväämätön), LRA.

[120] SKR:n juhlavuoden erityishankkeet -tiedote (päiväämätön) ja Raportti. Lapin rahasto 40 vuotta – Lapin lapset teatteriin -hanke 12.5.2011, LRA.

[121] Raportti. Lapin rahasto 40 vuotta – Lapin lapset teatteriin -hanke 12.5.2011, LRA; PS. ”Leijonanrohkea vaellus tunnetun tuolla puolen.” Verkkosivut; Marjut Pitkäsen kirjeet ja sähköpostiviestit 2009, LRA; ”Jeren pitkä matka teatteriin.” Tammenlastuja 2/2009.

[122] ”Odotettavissa myrskyä koko maahan.” Tammenlastuja 1/2008.

[123] Marjut Kuusiston haastattelu 20.2.2012; SKR, Lapin läänin Myrsky-hankkeet.

[124] ”Odotettavissa myrskyä koko maahan.” Tammenlastuja 1/2008.

[125] Myrsky-hanke, verkkosivut; ”Ei epäilystäkään, Myrskyä tarvitaan.” Tammenlastuja 3/2010; Marjut Kuusiston haastattelu 20.2.2012; Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 12.4.2011, LRA.

[126] Leena Roikon haastattelu 20.8.2012; Julkunen 2012, 79.

[127] Emt., 80–81.

[128] Leena Roikon haastattelu 20.8.2012.

[129] Marjut Kuusiston tiedonanto 7.9.2012.

[130] Mauri Ylä-Kotolan haastattelu 16.10.2012.

[131] ”Maakuntarahastoilla laajalti vaikutusta.” Tammenlastuja 2/2010.

[132] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 22.2.1998, LRA; Lapin rahaston verkkosivut.

[133] Lapin rahaston apurahat 2006, SKR.

[134] Lapin rahaston toimintasuunnitelma 2007–2010, pöytäkirja 12.1.2006, LRA.

[135] Suomen Kulttuurirahasto 2011.

[136] Lapin rahaston hoitokunnan pöytäkirja 11.–12.8.2012, LRA.

[137] ”Maakuntarahastoilla laajasti vaikutusta.” Tammenlastuja 2/2010.

[138] Leena Roikon haastattelu 20.8.2012.

[139] Suomen Kulttuurirahaston kulttuuripoliittiset päämäärät ja oma kulttuuritoiminta 26.5.2008, LRA.

[140] Lapin rahaston hoitokunnan kokouksen pöytäkirja 13.8.2005, LRA.

[141] Marjut Kuusiston haastattelu 20.2.2012; Mauri Ylä-Kotolan haastattelu 16.10.2012.

[142] Lapin rahaston toimintakertomus 1.10.2005–30.9.2006 ja 1.10.–30.9.2011, Lapin rahaston hoitokunnan kokousmatka Inariin 16.–18.8.2007 sekä Hoitokuntien tehtävät. Suomen Kulttuurirahaston hallinto 19.3.2006 -muistio, LRA; Marjut Kuusiston haastattelu 20.2.2012.

[143] Katriina Pietilä-Junturan sähköpostiviesti 27.2.1013.

[144] Katriina Pietilä-Junturan sähköpostiviesti 27.2.1013.

[145] Lapin rahaston toimintakertomukset 1.10.1999–30.9.2000 ja 1.10.2001–30.9.2002, Lapin rahaston apurahat 2006, Lapin rahaston hoitokunnan kokous 4.11.2001, LRA; SKR. Lapin rahasto. Ajankohtaista, verkkosivut.

[146] ”Pekka ja Pokka malleina.” Tammenlastuja 3/2007.

[147] Lapin rahaston toimintasuunnitelma 2007–2010, LRA; Emt.

[148] Suomen Kulttuurirahaston hallitukselle. Lapin rahaston asiamiestoimen puolipäiväisyyden jatkaminen 2010–2013 9.11.2010, LRA.

[149] Lapin rahaston hoitokunnan kokous 8.8.2008 ja tiedote 2010; Lapin rahaston apurahat 2012, LRA.

[150] Tiedote Jaakko Heikkilän puhe 2010, LRA.

[151] Mauri Ylä-Kotolan sähköpostiviesti Leena Roiko-Kalliolle 12.3.2001, LRA.

[152] Lapin rahasto tiedotteet 2010–2012; Lapin rahaston jakamat apurahat 1969–2012.

[153] Tilaston jakosummat ovat indeksi- ja valuuttakorjattuja.

[154] Lapin rahaston toimintasuunnitelma 2010–2013, LRA.

[155] Emt.

[156] ”Pohjois-Suomen rahastot virittelivät yhteistyötä.” Tammenlastuja 1/2007.

[157] Rahanarvon muutokset on tehty käyttäen hyväksi elinkustannusindeksiä (1951:10 = 100). Kultakin vuodelta on valittu maaliskuu ja valittu vertailuvuodeksi 2012. Euron ja markan suhde on 5,94573, jota on käytetty korjauksissa.

Lähteet

Asiakirjalähteet

Lapin rahaston arkisto (LRA), Rovaniemi.

Lapin maakuntamuseon kokoelmat/arkistoaineisto (LMMM)

- *Lapin taideseura Seitapiirin arkisto*

Oulun maakunta-arkisto (OMA)

- *Pohjois-Suomen rahaston asiakirjat. Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahaston arkisto 1954–1995 (LRA)*
  - *Hoitokunnan pöytäkirjat 1963–1992*
  - *Toimintakertomukset 1968–1990*
  - *Vuosijuhliin liittyvät asiakirjat 1969–1994*
  - *Luettelot apurahojen saajista 1954–1994*
  - *Luettelot apurahojen anojista*
  - *Yhteisöjen apurahahakemukset 1971*
- *Aikakauslehti Kaltion arkisto*

Pohjois-Suomen kulttuurirahaston ja Pohjois-Pohjanmaan rahaston asiakirjat (PPRA)

- *Hoitokunnan kokouspöytäkirjat*

Reino Rinteen arkisto (Oulun yliopiston kirjaston ja Wesa Rp. Rinteen hallussa)

- *Kirjeenvaihto ja päiväkirjat*

Kirjallisuus

Apila-Airaksinen, Alsike 2010: *Pohjoiset kirjailijat ry. Historiikki vuosilta 1962–1982.* Julkaisematon käsikirjoitus.

af Forselles, Cecilia 1998: *Nordenskiöld, Adolf Erik (1832–1901).* Kääntänyt Aulikki Litzen. SKS. Biografiakeskus. Verkkoversio http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3569/ (15.4.2012)

Hautala-Hirvioja, Tuija 2011: Lapin taideseura Seitapiiri ry – kotien rauniolle perustettu. *Raito.* Maakunnallinen museolehti 29. vuosikerta. Lapin maakuntamuseon julkaisuja, Rovaniemi. 41–44.

Hautala-Hirvioja, Tuija 1999: *Lappi-kuvan muotoutuminen suomalaisessa kuvataiteessa ennen toista maailmansotaa.* Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Hautala-Hirvioja, Tuija 2011: ”Lapin faarao”. Reidar Särestöniemi ja julkisuuden monet roolit. Teoksessa *Kuvia pohjoisen tasavallasta. Mukka, Särestöniemi ja Palsa.* Toim. Jyrki Siukonen. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 45–86.

Holma, Petteri & Pyykkö, Risto 2006: *Kairanviemä. Kirjailija A. E. Järvisen elämä.* Otava, Helsinki.

Ilvas, Juha 2000: *Reidar Särestöniemen maailma.* Art Fennica, Helsinki.

Itkonen, Tuomo 1977: *Nuori Jaakko Fellman ja hänen ystävänsä Carl Gustaf Mannerheim.* Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahasto, Rovaniemi.

Julkunen, Jorma 2012: *Rahasto maa-kuntaa rakentamassa. Neljäkymmentä vuotta Päijät-Hämeen rahaston apurahoja tieteelle ja taiteelle 1972–2011.* Päijät-Hämeen Kulttuurirahasto, Mikkeli.

Järvinen, A. E. 1957: *Kirjeiltä kairaltani.* WSOY, Helsinki.

Kalajoki, Atte 1978: *Kaksikymmentäviisi vuotta kulttuurirahastotoimintaa Pohjois-Suomessa 1953–1978.* Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva, Oulu.

Kojo, Raimo O. 1981: *Lappi – Suomen siirtomaa.* Weilin + Göös, Espoo.

Lapin läänin tulevaisuuden tavoitteita I Maatalous. Lapin maakuntaliiton julkaisu 1954. Rovaniemi.

Lapin maakuntaliitto. Vuoden 1945 toimintakertomus (1946). Yhtyneet painot Oy, Kemi.

Lapin maakuntaliitto. Vuoden 1946 toimintakertomus (1947). Yhtyneet painot Oy, Kemi.

Lapin maakuntaliiton toimintakertomus 1947, Rovaniemi.

Lapin Maakuntaliitto r.y. Toimintakertomus vuodelta 1968, Rovaniemi.

Lapin tutkimusseura vuosikirja I 1960. Pohjolan Sanomain Kirjapaino, Kemi.

Lapin tutkimusseuran vuosikirja 1995. Lapin yliopiston monistuskeskus, Rovaniemi.

Lehtola, Veli-Pekka 2012: *Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896–1953.* SKS, Helsinki.

Leskelä, Elli 1989: *Reino Rinne. 1913–1953 Nuoruus ja vaellusvuodet.* Koillismaa, Kuusamo.

Lähteenmäki, Maria 1999: *Jänkäjääkäreitä ja parakkipiikoja. Lappilaisten sotakokemuksia 1939–1945.* Historical Research of the Finnish Historical Society 203, Helsinki.

Lähteenmäki, Maria 2001: *Pohjoiset reservit. Lappi kuvina ja mielikuvina 1960–70-luvun kulttuurikeskustelussa.* Historiallinen aikakauskirja 3/2001, 233–245.

Lähteenmäki, Maria 2006a: *Kemin Lapin raunioilla.* Teoksessa Alueiden Lappi. Toim. Maria Lähteenmäki. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi 2006. 60–79.

Lähteenmäki, Maria 2006b: *Terra Ultima – matka Lapin historiaan.* Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu.

Maakuntamme Lappi. 40 vuotta toimintaa kotimaakunnan puolesta 1945–1985, 1985. Lapin maakuntaliitto r.y., Pohjolan Sanomat Oy, Kemi

Massa, Ilmo 1983: *Ihminen ja Lapin luonto. Lapin luonnonkäytön historiaa.* Suomen antropologinen seura, Helsinki.

Mäkelä-Marttinen, Leena 2008: *Olen maa johon tahdot. Timo K. Mukan maailmankuvan poetiikkaa.* Väitöskirja: Helsingin yliopisto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1198. SKS, Helsinki.

Paasilinna, Erno 1997: *Riita maailman kanssa. Kirjoituksia neljältä vuosikymmeneltä.* Otava, Helsinki 1997.

Pappien harrastuksesta moderniksi kirjastoksi. Rovaniemen kaupunginkirjasto 150 vuotta, 2010. Toim. Kati Vuontisjärvi. Rovaniemen kaupunginkirjasto – Lapin maakuntakirjasto, Rovaniemi.

Riepula, Esko 1984: Lapin yliopisto. Teoksessa *Lappi: Maat, kansat, kulttuurit.* Toim. Ilmo Massa & Hanna Snellman. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 924. Karisto Oy, Hämeenlinna. 230–231.

Rinne, Reino 1973: *Olen puhunut. Pohjoista informaatiota.* ALEA-kirja, Helsinki.

Rönkkö 1984: Lapin kuvataide Otto Walleniuksesta Reidar Särestöniemeen. Teoksessa *Lappi 2; Elävä, toimiva maakunta.* Karisto Oy, Hämeenlinna.

Salo, Matti & Junila, Marianne 2009: *Pohjoisen puolesta – pohjoista varten. Lapin yliopiston historia 1979–2008.* Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Suopajärvi, Leena 2003: Lapin luonnon modernisoituminen toisen maailmansodan jälkeen. Traditionaalisesta yhteiskunnasta refleksiiviseen moderniin. Teoksessa *Sellainen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa.* Toim. Aini Linjakumpu ja Leena Suopajärvi. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 44. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi 2006. 137–155.

Tuominen, Marja 2003: Lapin sodan tuhot ja jälleenrakennus. Teoksessa *Lappi: Maat, kansat, kulttuurit.* Toim. Ilmo Massa & Hanna Snellman. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 924. Karisto Oy, Hämeenlinna. 102–125.

Tuominen, Marja 2012: Sotahaavoja parannamma. Näkökulmia henkiseen jälleenrakennukseen. *Totto XVI.* Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto r.y:n julkaisu. 60–71.

Ursin, Martti 1980: *Pohjois-Suomen tuhot ja jälleenrakennus saksalaissodan 1944–1945 jälkeen.* Pohjoinen, Oulu.

Sanoma-, kulttuuri- ja tiedelehdet

Aktuumi. Viestejä Oulun yliopistosta.

Helsingin Sanomat

Kaleva

Kaltio

Lapin Kansa (LK)

Koillissanomat

Pohjolan Sanomat (PS)

Tammenlastuja. Suomen Kulttuurirahaston sisäinen tiedotuslehti.

Verkkolähteet

Feeniks – Taide ja kulttuuri Lapin sodanjälkeisessä henkisessä ja materiaalisessa jälleenrakentamisessa.

- *http://www.ulapland.fi/feeniks (7.6.2012)*

HS.fi, muistot.

- *http://muistot.hs.fi/muistokirjoitus/2490/aino-yliruokanen (17.10.2012)*

Jokinainen-taidevaellus.

- *https://www.facebook.com/#!/jokinainen (18.5.2012)*

Lapin rahaston nimikkorahastot.

- *http://www.skr.fi/default.asp?docId=12417&rahasto=la (23.4.2012)*

Maakuntarahastojen palkinnot, Lapin rahasto.

- *http://www.skr.fi/default.asp?docId=12916 (14.6.2012)*

Midnight Sun Film Festival.

- *http://www.msfilmfestival.fi/index.php/fi-FI/historia-1986-2011 (14.1.2013)*

Lapland Above Ordinary.

- *http://www.lappi.fi/lappi-brandi/tavoitemielikuva (25.11.2012)*

LuostoClassic 9.–12.8.2012.

- *http://www.luostoclassic.fi/ (19.7.2012)*

Myrsky-hanke.

- *http://www.myrsky.info (16.4.2012)*

Pietilä-Juntura, Katriina: Veli Aine.

- *http://www.tornio.fi/VeliAine (23.4.2012)*

Pohjolan Sanomat. Leijonanrohkea vaellus tunnetun tuolla puolen.

- *http://www.pohjolansanomat.fi/cs/Satellite/Kritiikki/1194614326688/artikkeli/leijonanrohkea+vaellus+tunnetun+tuolla+puolen.html (7.4.2012)*

Pohjois-Pohjanmaan rahaston nimikkorahastot.

- *http://www.skr.fi/default.asp?docId=12438&rahasto=pp (15.5.2012)*

Rovaniemi. The Snow Show.

- *http://www.rovaniemi.fi/suomeksi/Palveluhakemisto/Kulttuuripalvelut/Museot/Rovaniemen-taidemuseo/Projektit/The-Snow-Show (20.7.2012)*

Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahasto.

- *http://www.skr.fi/default.asp?docId=12413 (23.4.2012)*

Suomen pankin rahamuseo, rahanarvolaskuri.

- *http://www.rahamuseo.fi/arvo_laskuri/laskuri_web.html (18.5.2011)*

Taiteen keskustoimikunta.

- *http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi (10.3.2011)*

Vanhala, Jenni 2011: Kulttuurin tukija ja tekijä. Pohjois-Suomen rahasto 1954–1968 ja Pohjois-Pohjanmaan rahasto 1968–2011. Pohjois-Pohjanmaan rahaston historiikki.

- *http://www.skr.fi/default.asp?docId=19056 (20.4.2012)*

Muut lähteet

Lapin rahaston nimikkorahastoesitteet ja muut esitteet.

Haastattelut ja tiedonannot

Jorma Etto 15.10.2012.

Paavo Hohti 15.11.2012.

Tarmo Jomppanen 4.6.2012.

Ulla-Maija Kanerva, sähköpostiviesti 22.1.2013.

Marjut Kuusisto 20.2.2012, 1.9.2012, sähköpostiviesti 17.8.2012.

Katriina Pietilä-Juntura, sähköpostiviesti 27.2.1013.

Leena Roiko 20.8.2012.

Mauri Ylä-Kotola 16.10.2012.

Haastattelujen tekijänä Mervi Autti.

Liitteet

Lapin rahaston palkinnot

2012 (ympäristöpalkinto, yhteensä 5000 euroa)

Filosofian maisteri, projektipäällikkö Tiina Elo ja koordinaattori Päivi Magga

2010 (3.000 euroa)

Kemin LumiLinna

2009 (5.000 euroa)

Kuvanveistäjä Upi Kärri

2006 (3.000 euroa)

Rakennusmestari Markku Paananen

2005 (4.000 euroa)

Yrittäjät Birgitta ja Jorma Kuusela

2004 (3.000 euroa)

Kanslianeuvos Juhani Lillberg

2003 (2.500 euroa)

Mallimestari Martti Kiviluoto

2001 (20.000 mk)

Vastaava päihdetyöntekijä Unto Matinlompolo

1999 (10.000 mk)

Lehtori Tapio Sointu

1981 (4.000 mk)

Taiteilija Andreas Alariesto

1980 (3.000 mk)

Maanviljelijät Veikko ja Kyllikki Uimari

1979 (4.000 ja 2.000 mk)

Maanviljelijät Matti ja Aino Kanto sekä opettaja Niilo Teerijoki

1978 (1.000 ja 1.500 mk)

Näyttelijä Ahti Kuoppala ja emäntä Helena Sirkka Liikamaa

1973 (1.500 mk molemmille)

Sääasemanhoitaja Aulis Akola ja kolttaheimon luottamusmies Matti Sverloff

Mitalit

Suomen Kulttuurirahaston hallituksen myöntämät palkintomitalit Suomalaisia suurmiehiä -sarjasta maakuntarahastojen esityksestä.

Risto Ryti -mitalit

1997

Lapin maakuntaliiton entinen toiminnanjohtaja Otto Timonen, joka toimi Lapin rahaston asiamiehenä 1968–1994. Mitali myönnettiin tunnustuksena "Lapin tuntijalle, kulttuuriin vaikuttajalle".

1999

Kauppaneuvos Veli Aine. Veli Aine ja hänen puolisonsa, hammaslääkäri Eila Aine ovat merkittävästi tukeneet lappilaista kulttuuri- ja taide-elämää. He perustivat myös vuonna 1966 Lapin Kulttuurirahastoon nimikkorahaston, Lapin taiderahaston.

Elias Lönnrot -mitalit

2004

Kunnanjohtaja Martti Pura. "Sodankylän kulttuuri-identiteetin vahvistamisesta ja lappilaisen henkisen elämän aktivoinnista".

2006

Kapellimestari ja viulusti John Storgårds. "Lapin luovasta soinnista, pohjoisen vahvasta kaiusta".

Mikael Agricola -mitalit

2007

Ilmari Mattus ja Matti Morottaja. "Inarinsaamen kielen ja kulttuurin innostavasta vaalimisesta".

2004

Kunnanjohtaja Martti Pura

1992

Peruskoulunopettaja Elvi Koivula

Lapin rahasto

Lapin rahaston hoitokunnan puheenjohtajat

Maaherra, ministeri Martti Miettunen	1968–1972
Kauppaneuvos Veli Aine	1973–1976
Varatuomari Jorma Kauppi	1977–1985
Diplomi-insinööri Kauko Kaasila	1986–1990
Pankinjohtaja Jaakko Sandström	1991–1995
Kulttuuriasiainkeskuksen päällikkö	
Anna-Maija Lauri	1996–2000
Yksikönjohtaja Antti Aula	2001–2004
Maakuntajohtaja Esko Lotvonen	2005–2007
Rehtori Mauri Ylä-Kotola	2008–2010
Museonjohtaja Tarmo Jomppanen	2011–

Hoitokunnan varapuheenjohtajat

Kauppaneuvos Veli Aine	1968–1973
Lääninkouluneuvos Erkki Lämsä	1973–1974
Kunnanjohtaja Lasse Näsi	1975–1977
Fil.maisteri Outi Oinas	1978–1983
Vuorineuvos Mauri Melamies	1984–1986
Rehtori Yrjö Alamäki	1987–1989
Arkkitehti Veli Hyrskykari	1990–1995
Yksikönjohtaja Antti Aula	1996–2001

Työterveyshoitaja Marja-Leena Laitinen	2002–2004
Yliopistonrehtori Mauri Ylä-Kotola	2005–2007
Varatuomari Leena Roiko	2008–2010
Oikeust. tohtori Matti Hepola	2011–

Lapin rahaston hoitokunnan asiamiehet

Toimistopäällikkö Otto Timonen	1968–1994
Varatuomari Leena Roiko (ent. Roiko-Kallio)	1995–2007
Marjut Kuusisto (ent. Pitkänen)	2007–

Pitkäaikainen sihteeri

Varatuomari Teuvo Hulkko	1968–1995

Lapin rahaston hoitokunnan jäsenet

Kauppaneuvos Veli Aine	1968–1977
	(varapj. 1968–1973)
Pankinjohtaja Veli Arrela	1968 –1977
Pastori Eljas Kytömäki	1968 –1971
Rehtori Erkki Lämsä	1968 –1974
Pankinjohtaja Paavo Pitkänen	1968 –1971
Tiedotussihteeri Ahti Pukema	1968 –1974
Maanviljelysneuvos Ahti Risku	1968 –1975
Kansanedustaja,	
kaupunginjohtaja Tuure Salo	1968–1977
Ministeri Anna-Liisa Tiekso	1968 –1971
Kansanedustaja Aimo Ajo	1972–1977
Rehtori Risto Kuosmanen	1972–1980
Opettaja Iisko Sara	1972–1974
Tutkija Pekka Aikio	1975–1983
Käsityönopettaja Vuokko Miikkulainen	1975–1983
Lehtori Terttu Kärkkäinen	1975–1983
Fil.maisteri Outi Oinas	1976–1983
Koulunjohtaja Sulo Asikainen	1978–1980
Fil.lis. Eero Kataja	1978–1986
Puhelinasentaja Viljo Laakko	1978–1980
Vuorineuvos Mauri Melamies	1978–
	(varapj. 1984–1986, pj. 2001–2004)
Rehtori Yrjö Alamäki	1981–1989
Teknikko Valto Maunula	1981–1989
Museonjohtaja Eini Karjalainen	1982–1991
Toimitusjohtaja Leo Laaksonen	1982–1989
Poromies Juhani Jouni Jomppanen	1984–1989
Dipl.insinööri Kauko Kaasila	1984–1992
Kirjailija Rakel Liehu	1984–1986
Pankinjohtaja Jaakko Sandström	1986–1995
Arkkitehti Veli Hyrskykari	1987–
	(varapj. 1990–1995)
Päätoimittaja Heikki Tuomi-Nikula	1987–1995
Kaupunginjohtaja Timo Korva	1988–1995
Liikuntatoimenjohtaja Pauli Alaperä	1990–1992

Neuvotteleva virkamies Timo Hannula	1990–1998
Elokuvasihteeri Kari Kellokumpu	1990–1995
Opettaja Martti Kotiranta	1990–1995
Tehtaanjohtaja Leo Andelin	1993–1995
Toimitusjohtaja Timo Hannula	1993–1998
Rehtori Anna-Maija Lauri	1993–
	(pj. 1996–2000)
Rehtori Mikko Palolahti	1993–1995
Yksikönjohtaja Antti Aula	1996–
	(varapj. 1996–2001)
Dipl.ins. Johannes Helander	1996–2004
Työterveyshoitaja Marja-Leena Laitinen	1996–2004
Taiteellinen johtaja Anu Pentik	1996–1998
Pääkirjoitustoimittaja Markku Torkko	1996–2004
Maakuntajohtaja Esko Lotvonen	1999–
	(pj. 2005–2007)
Toiminnanjohtaja Ulla Laine	2002–2004
Aluejohtaja Ahti Silvennoinen	2002–2007
Yliopiston rehtori,	
professori Mauri Ylä-Kotola	2003–2010
Museonjohtaja Tarmo Jomppanen	2005–
	(pj. 2011–
Toimitusjohtaja Juhani Juuruspolvi	2005–
Varatoimitusjohtaja Marjut Pitkänen	2005–2006
Fil. maisteri Sarianne Soikkonen	2005–2011
Urakoitsija Sauli Välitalo	2005–

Oikeust. tohtori Matti Hepola	2008–
	(varapj. 2011–
Yhteysjohtaja Maiju Hyry	2008–
Ekonomi Juhani Putkonen	2010
Intendentti Ulla-Maija Kanerva	2011–
Professori Kaarina Määttä	2011–
Museotoimenjohtaja Hilkka Liikkanen	2012–

Suomen Kulttuurirahaston edustajia Lapin rahaston hoitokunnassa

Yliasiamies Erkki Salonen	1968–1977
Yleissihteeri, fil.lis. Niilo Luukanen	1978–1982
Professori Jorma Routti	1983–1991
Yliasiamies, professori Paavo Hohti	1992–2001
Säveltäjä Kalevi Aho	2002–2010
Oikeustiet. kand. Ralf Sunell	2011–

Tilastot

Liite 1A.

Apurahojen jakautuminen tiede / taide / muu mukaan 1969–2012:

	kpl	alkup.		indeksi- ja valuuttakorjattu		
Tiede			%		%	
Miehet	197	1 865 600	16,1	918 824	14,6	
Naiset	247	2 313 000	20,0	1 235 190	19,6	
Työryhmät	30	278 700	2,4	197 322	3,1	
Yhteisöt	19	191 000	1,6	69 272	1,1	38,5
Taide						
Miehet	246	1 709 975	14,8	998 229	15,9	
Naiset	239	1 437 800	12,4	862 055	13,7	
Työryhmä	76	441 800	3,8	296 639	4,7	
Yhteisöt	172	1 712 180	14,8	995 866	15,8	50,1
Muu						
Miehet	44	220 550	1,9	85 977	1,4	
Naiset	79	359 500	3,1	178 062	2,8	
Työryhmä	72	372 150	3,2	141 044	2,2	
Yhteisöt	97	683 100	5,9	316 568	5,0	11,5
Yhteensä		**11 585 355**	**100**	**6 295 047**	**100**	**100,0**

Liite 1B.

Apurahojen jakautuminen tiede / taide / muu mukaan 1969–2012:

		Alkuperäinen	%	Korjattu (€)[157]	%
Tiede	493	4 648 300	40.1	2 420 608	38.5
Taide	733	5 301 755	45.8	3 152 788	50.1
Muu	292	1 635 300	14.1	721 651	11.5
Yhteensä	**1518**	**11 585 355**	**100.0**	**6 295 047**	**100.0**

Liite 2.

Apurahojen jakautuminen sukupuolen / työryhmän / yhdistyksen (tai vast.) mukaan 1969–2012 *(Indeksi- ja valuuttakorjattu apuraha):*

	Määrä / %	Korjattu (€)	%
Miehiä	487 / 32	2 003 029,60	32
Naisia	566 / 37	2 277 968,87	36
Työryhmä	178 / 12	635 005,31	10
Yhteisö, yhdistys, seura	288 / 19	1 381 705,56	22

LAPIN KULTTUURIRAHASTO